

Brussel, **XXX**
[...] (2021) **XXX** draft

SENSITIVE*
UNTIL ADOPTION

MEDEDELING VAN DE COMMISSIE

Richtsnoeren staatssteun ten behoeve van klimaat, milieubescherming en energie 2022

* Distribution only on a 'Need to know' basis - Do not read or carry openly in public places. Must be stored securely and encrypted in storage and transmission. Destroy copies by shredding or secure deletion. Full handling instructions <https://europa.eu/db43PX>

MEDEDELING VAN DE COMMISSIE

Richtsnoeren staatssteun ten behoeve van klimaat, milieubescherming en energie 2022

1.	INLEIDING	6
2.	TOEPASSINGSGEBIED EN DEFINITIES.....	8
2.1	Toepassingsgebied	8
2.2	Onder deze richtsnoeren vallende steunmaatregelen	9
2.3	Structuur van de richtsnoeren	10
2.4	Definities.....	10
3.	BEOORDELING VAN DE VERENIGBAARHEID OP GROND VAN ARTIKEL 107, LID 3, PUNT C), VAN HET VERDRAG	25
3.1	Positieve voorwaarde: de steun moet de ontwikkeling van een economische bedrijvigheid vergemakkelijken.....	26
3.1.1	Identificatie van de economische bedrijvigheid die door de maatregel wordt vergemakkelijkt, de positieve effecten ervan voor de samenleving als geheel en, in voorkomend geval, van het belang ervan voor specifieke beleidslijnen van de Unie	26
3.1.2	Stimulerend effect	27
3.1.3	Geen schending van relevante bepalingen van het Unierecht.....	28
3.2	Negatieve voorwaarde: de steun mag de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt, niet zodanig beïnvloeden dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad.....	29
3.2.1	Verstorings van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken	29
3.2.1.1	Noodzaak van de steun.....	29
3.2.1.2	Geschiktheid.....	31
3.2.1.2.1	Een geschikt instrument in vergelijking met mogelijke andere beleidsinstrumenten	31
3.2.1.2.2	Een geschikt instrument in vergelijking met andere steuninstrumenten.....	32
3.2.1.3	Evenredigheid.....	32
3.2.1.3.1	Cumulatie	34
3.2.1.4	Transparantie	34
3.2.2	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer.....	36
3.3	Afweging tussen de positieve effecten van de steun en de negatieve effecten ervan op de mededinging en het handelsverkeer	37
4.	CATEGORIEËN STEUN	39
4.1	Steun voor de reductie en verwijdering van broeikasgasemissies, onder meer via steun voor hernieuwbare energie	39
4.1.1	Redenen voor de steun	39

4.1.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten	39
4.1.3	Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken	40
4.1.3.1	Noodzaak van de steun.....	40
4.1.3.2	Geschiktheid.....	40
4.1.3.3	Subsidiabiliteit.....	41
4.1.3.4	Publieke consultatie.....	42
4.1.3.5	Evenredigheid.....	43
4.1.4	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer.....	45
4.2	Steun voor de verbetering van de energie- en milieuprestaties van gebouwen ...	49
4.2.1	Redenen voor de steun	49
4.2.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten	49
4.2.3	Stimulerend effect	50
4.2.4	Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken	51
4.2.4.1	Geschiktheid.....	51
4.2.4.2	Evenredigheid.....	51
4.2.5	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer.....	52
4.3	Steun voor schone mobiliteit	53
4.3.1	Steun voor de aanschaf en leasing van schone vervoermiddelen en schoon servicematerieel en voor de retrofitting van vervoermiddelen.....	53
4.3.1.1	Redenen voor de steun	53
4.3.1.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten	54
4.3.1.3	Stimulerend effect	54
4.3.1.4	Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken.....	55
4.3.1.4.1	Geschiktheid.....	55
4.3.1.4.2	Evenredigheid.....	55
4.3.1.5	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer	57
4.3.2	Steun voor de uitrol van oplaad- of tankinfrastructuur	58
4.3.2.1	Redenen voor de steun	58
4.3.2.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten	59
4.3.2.3	Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken.....	59
4.3.2.3.1	Noodzaak van de steun.....	59
4.3.2.3.2	Geschiktheid.....	59
4.3.2.3.3	Evenredigheid.....	60
4.3.2.4	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer	61

4.4	Steun voor hulpbronnefficiëntie en ter ondersteuning van de transitie naar een circulaire economie	63
4.4.1	Redenen voor de steun	63
4.4.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten	63
4.4.3	Stimulerend effect	65
4.4.4	Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken	65
4.4.4.1	Noodzaak van de steun.....	65
4.4.4.2	Geschiktheid.....	66
4.4.4.3	Evenredigheid.....	66
4.4.5	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer.....	68
4.5	Steun voor het voorkomen of reduceren van verontreiniging niet afkomstig van broeikasgassen	69
4.5.1	Redenen voor de steun	69
4.5.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten	70
4.5.3	Stimulerend effect	70
4.5.4	Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken	71
4.5.4.1	Noodzaak van de steun.....	71
4.5.4.2	Evenredigheid.....	71
4.5.5	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer.....	72
4.6	Steun voor de sanering van verontreinigde locaties, voor de rehabilitatie van natuurlijke habitats en ecosystemen en voor biodiversiteit en nature-based solutions	73
4.6.1	Redenen voor de steun	73
4.6.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten	74
4.6.3	Stimulerend effect	74
4.6.4	Evenredigheid.....	76
4.7	Steun in de vorm van belasting- of heffingskortingen.....	76
4.7.1	Steun in de vorm van kortingen op milieubelastingen of -heffingen.....	76
4.7.1.1	Redenen voor de steun	76
4.7.1.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteit.....	76
4.7.1.3	Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken.....	77
4.7.1.3.1	Noodzaak.....	77
4.7.1.3.2	Geschiktheid.....	77
4.7.1.3.3	Evenredigheid.....	78
4.7.2	Steun voor milieubescherming in de vorm van belasting- of heffingskortingen	79
4.7.2.1	Redenen voor de steun	79
4.7.2.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteit.....	79

4.7.2.3	Stimulerend effect	79
4.7.2.4	Evenredigheid.....	79
4.7.2.5	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer	80
4.8	Steun voor de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening	80
4.8.1	Redenen voor de steun	80
4.8.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteit.....	81
4.8.3	De steun moet de ontwikkeling van een economische bedrijvigheid vergemakkelijken	81
4.8.3.1	Vergemakkelijken van de ontwikkeling van bepaalde economische activiteiten	81
4.8.3.2	Stimulerend effect	81
4.8.4	Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken	82
4.8.4.1	Noodzaak.....	82
4.8.4.2	Geschiktheid.....	83
4.8.4.3	Subsidiabiliteit.....	84
4.8.4.4	Publieke consultatie.....	84
4.8.4.5	Evenredigheid.....	86
4.8.5	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer.....	86
4.9	Steun voor energie-infrastructuur	89
4.9.1	Redenen voor de steun	89
4.9.2	Toepassingsgebied	89
4.9.3	Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken	91
4.9.3.1	Noodzaak en geschiktheid.....	91
4.9.3.2	Evenredigheid van de steun.....	91
4.9.4	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer.....	91
4.10	Steun ten behoeve van stadsverwarming of -koeling	92
4.10.1	Redenen voor de steun	92
4.10.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteit.....	92
4.10.3	Noodzaak en geschiktheid.....	93
4.10.4	Evenredigheid van de steunmaatregel.....	93
4.10.5	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer	93
4.11	Steun in de vorm van kortingen op elektriciteitsheffingen voor energie-intensieve gebruikers.....	94
4.11.1	Redenen voor de steun	94
4.11.2	Toepassingsgebied: Heffingen waarvoor kortingen kunnen worden toegestaan	95

4.11.3	Verstorings van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken.....	96
4.11.3.1	Subsidiabiliteit.....	96
4.11.3.2	Evenredigheid van de steunmaatregel.....	96
4.11.3.3	Vorm van de staatssteun.....	97
4.11.3.4	Energieaudits en energiebeheersystemen.....	97
4.11.3.5	Overgangsregels	98
4.12	Steun voor de sluiting van kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten.....	98
4.12.1	Steun voor versnelde sluiting	98
4.12.1.1	Redenen voor de steun	98
4.12.1.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten	99
4.12.1.3	Stimulerend effect	99
4.12.1.4	Noodzaak en geschiktheid.....	99
4.12.1.5	Evenredigheid.....	100
4.12.1.6	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer	100
4.12.2	Steun voor uitzonderlijke kosten.....	101
4.12.2.1	Redenen voor de steun	101
4.12.2.2	Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten	101
4.12.2.3	Noodzaak en geschiktheid.....	101
4.12.2.4	Stimulerend effect en evenredigheid.....	101
4.12.2.5	Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer	102
4.13	Steun voor studies of consultancydiensten inzake milieubescherming en energithema's	103
4.13.1	Toepassingsgebied en gesteunde activiteit.....	103
4.13.2	Stimulerend effect	103
4.13.3	Evenredigheid.....	103
5.	EVALUATIE	103
6.	RAPPORTAGE EN MONITORING.....	105
7.	TOEPASSELIJKHEID	105
8.	HERZIENING.....	106

1. INLEIDING

1. De Commissie heeft de Europese Green Deal aangewezen als een politieke topprioriteit, die van de Unie een eerlijke en welvarende samenleving moet maken met een moderne, hulpbronnenefficiënte en concurrerende economie, zonder dat iemand buiten de boot valt. De klimaatambities van de Commissie zijn in 2019 verder aangescherpt met haar mededeling over de Green Deal¹, die een doelstelling van netto-nul emissies voor broeikasgassen tegen 2050 heeft vastgelegd. Om de Unie op een evenwichtig, realistisch en voorzichtig traject te krijgen om tegen 2050 klimaatneutraal te worden, heeft de Commissie ook voorgesteld om de broeikasgasemissies tegen 2030 met ten minste 55 % te reduceren ten opzichte van het niveau van 1990². Die ambitieuze streefdoelen zijn vastgelegd in de Europese klimaatwet³.
2. Daarnaast heeft de Commissie, nadat het streefdoel van een 55 %-reductie tegen 2030 in december 2020 de steun van de Europese Raad had gekregen⁴, in [juli] 2021 een “Fit for 55”-pakket goedgekeurd met wetgevingsvoorstellen die het bereiken van dat streefdoel moeten ondersteunen⁵ en die de EU op het traject van klimaatneutraliteit tegen 2050 moeten brengen.
3. Resultaat boeken voor de doelstellingen klimaatneutraliteit, klimaatadaptatie, hulpbronnen- en vooral energie-efficiëntie, circulariteit, nulverontreiniging en herstel van de biodiversiteit, en deze groene transitie begeleiden, zal aanzienlijke inspanningen en afdoende ondersteuning vergen. Om de ambitie waar te maken die in de mededeling over de Green Deal is geformuleerd, zullen aanzienlijke investeringen, onder meer in hernieuwbare energiebronnen, noodzakelijk zijn. Om de recentelijk verhoogde klimaat-, energie- en vervoerstreefdoelen tegen 2030 te kunnen waarmaken, zullen volgens een raming van de Commissie jaarlijks 350 miljard EUR extra investeringen noodzakelijk zijn vergeleken met het niveau van de periode 2011-2020, en nog eens 130 miljard EUR per jaar voor eerder geraamde andere milieudoelstellingen⁶. Voor een investeringsuitdaging van deze omvang moeten middelen uit zowel particuliere als publieke sector kostenefficiënt worden ingezet. Een en ander zal invloed hebben op alle sectoren en dus op de economie van de Unie als geheel.
4. Voor het mededingingsbeleid, en de staatssteunvoorschriften in het bijzonder, is een belangrijke rol weggelegd waar het erom gaat de Unie te helpen en te ondersteunen bij het waarmaken van de beleidsdoelstellingen van haar Green Deal. De mededeling over de Green Deal geeft met name aan dat de staatssteunvoorschriften zullen worden herzien om die beleidsdoelstellingen te weerspiegelen, en zo een kosteneffectieve en rechtvaardige transitie naar klimaatneutraliteit te ondersteunen en de uitfasering van met

¹ Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's “De Europese Green Deal” (COM(2019) 640 final).

² Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's “Een ambitieuzere klimaatdoelstelling voor Europa voor 2030: investeren in een klimaatneutrale toekomst voor ons allemaal” (COM(2020) 562 final).

³ [Vindplaats wet in te voegen nadat deze door medewetgevers is goedgekeurd.]

⁴ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-22-2020-INIT/nl/pdf>

⁵ [Referentie in te voegen na goedkeuring pakket door College.]

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020SC0098>

name de meest vervuilende fossiele brandstoffen te vergemakkelijken, zonder dat dit ten koste gaat van een gelijk speelveld op de interne markt. De voorliggende richtsnoeren zijn het resultaat van die herziening.

5. Om te beletten dat staatssteun de mededinging op de interne markt verstoort en het handelsverkeer tussen lidstaten ongunstig beïnvloedt, is in artikel 107, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie vastgelegd dat staatssteun in beginsel verboden is. In bepaalde gevallen kan staatsteun echter met de interne markt verenigbaar zijn, en wel op grond van artikel 107, leden 2 en 3, van het Verdrag.
6. Lidstaten moeten staatssteun aanmelden overeenkomstig artikel 108, lid 3, van het Verdrag, met uitzondering van maatregelen die voldoen aan de voorwaarden van een groepsvrijstellingsverordening die de Commissie op grond van artikel 1 van Verordening (EU) 1588/2015 van de Raad⁷ heeft vastgesteld.
7. Deze richtsnoeren bieden houvast over de vraag hoe de Commissie verplicht aan te melden steunmaatregelen ten behoeve van milieubescherming, met inbegrip van klimaatbescherming, en energie op hun verenigbaarheid met artikel 107, lid 3, punt c), van het Verdrag zal beoordelen. Telkens als in deze richtsnoeren sprake is van “milieubescherming”, moet dit worden begrepen als “milieubescherming, met inbegrip van klimaatbescherming”.
8. Krachtens artikel 107, lid 3, punt c), van het Verdrag kan een steunmaatregel met de interne markt verenigbaar worden verklaard indien aan twee voorwaarden – een positieve en een negatieve – is voldaan. De positieve voorwaarde is dat de steun de ontwikkeling van een economische bedrijvigheid moet vergemakkelijken. De negatieve voorwaarde is dat de steun de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt, niet zodanig mag beïnvloeden dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad.
9. Hoewel algemeen wordt erkend dat concurrerende markten meestal efficiënte uitkomsten opleveren in termen van prijzen, output en gebruik van hulpbronnen, kan overheidsinterventie noodzakelijk zijn om de ontwikkeling van bepaalde economische activiteiten te vergemakkelijken die zonder steun helemaal niet of niet in hetzelfde tempo of onder dezelfde voorwaarden tot ontwikkeling zouden komen. De maatregel draagt zodoende bij aan slimme, duurzame en inclusieve groei.
10. In het kader van milieubescherming betekenen milieuexternaliteiten, imperfecte informatie en coördinatiefalen dat marktdeelnemers de kosten en baten van een economische activiteit misschien niet volledig laten meewegen wanneer zij beslissingen nemen op het gebied van consumptie, investeringen en productie, en dit ondanks maatregelen vanuit de regelgeving. Deze vormen van marktfalen, d.w.z. situaties waarin markten die men zelfstandig laat functioneren, waarschijnlijk geen efficiënte uitkomsten opleveren, leiden niet noodzakelijk tot optimale welvaart voor consumenten en de samenleving meer algemeen, met als resultaat ontoereikende niveaus van milieubescherming ten aanzien van de zonder steun van de overheid uitgeoefende economische activiteiten.

⁷ Verordening (EU) 2015/1588 van de Raad van 13 juli 2015 betreffende de toepassing van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op bepaalde soorten horizontale steunmaatregelen (PB L 248 van 24.9.2015, blz. 1).

2. TOEPASSINGSGEBIED EN DEFINITIES

2.1 Toepassingsgebied

11. Deze richtsnoeren zijn van toepassing op staatssteun die wordt toegekend om de ontwikkeling van economische activiteiten zodanig te verbeteren dat daarmee de milieubescherming verbetert, alsmede op activiteiten in de energiesector die onder het Verdrag vallen, voor zover die steunmaatregelen onder afdeling 2.2 van deze richtsnoeren vallen. Deze richtsnoeren zijn dus van toepassing op de sectoren die onder specifieke Unievoorschriften inzake staatssteun vallen, tenzij die specifieke Unievoorschriften anders bepalen of bepalingen over steun ten behoeve van milieubescherming of steun in de energiesector bevatten die op diezelfde maatregel van toepassing zijn. In dat geval hebben de sectorale voorschriften voorrang. Deze richtsnoeren hebben voorrang op punt 17, b), van de richtsnoeren luchtvaartsteun⁸ wat betreft milieusteunmaatregelen voor grote luchthavens met een passagiersstroom van meer dan vijf miljoen passagiers, onverminderd toekomstige wijzigingen van die richtsnoeren.
12. Deze richtsnoeren zijn niet van toepassing op:
- (a) het ontwerp en de vervaardiging van milieuvriendelijke producten, machines of vervoermiddelen zodat die minder natuurlijke hulpbronnen gaan verbruiken, en maatregelen in fabrieken of andere productie-installaties die op een hogere veiligheid of een betere hygiëne zijn gericht⁹;
 - (b) staatssteun voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie die onder de voorschriften van de kaderregeling betreffende staatssteun voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie¹⁰ valt;
 - (c) staatssteun ter bevordering van biodiversiteit die onder andere staatssteunvoorschriften valt (met name de voorschriften betreffende het beheer van diensten van algemeen economisch belang (DAEB)¹¹, betreffende staatssteun in de landbouw- en bosbouwsector¹² of in de primaire productie in de visserij en de aquacultuur¹³);
 - (d) staatssteun ten behoeve van kernenergie.

⁸ Mededeling van de Commissie – Richtsnoeren voor staatssteun aan luchthavens en luchtvaartmaatschappijen (PB C 99 van 4.4.2014, blz. 3).

⁹ Milieusteun is doorgaans minder verstorend en doeltreffender indien deze wordt toegekend aan de consument of gebruiker van milieuvriendelijke producten in plaats van aan de producent of fabrikant van het milieuvriendelijke product. Een en ander laat voor lidstaten de mogelijkheid onverlet om milieusteun toe te kennen aan ondernemingen zodat die het niveau van milieubescherming van hun productieactiviteiten kunnen verhogen.

¹⁰ Mededeling van de Commissie – Kaderregeling betreffende staatssteun voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie (PB C 198 van 27.6.2014, blz. 1).

¹¹ Mededeling van de Commissie – EU-kaderregeling inzake staatssteun in de vorm van compensatie voor de openbare dienst (PB C 8 van 11.1.2012, blz. 15).

¹² Richtsnoeren van de Europese Unie voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector en in plattelandsgebieden 2014-2020 (PB C 204 van 1.7.2014, blz. 1).

¹³ Mededeling van de Commissie – Richtsnoeren voor het onderzoek van staatssteun in de visserij- en aquacultuursector (PB C 217 van 2.7.2015, blz. 1).

13. Steun ten behoeve van milieubescherming en energie mag niet worden verleend aan ondernemingen in moeilijkheden in de zin van de richtsnoeren van de Commissie voor reddings- en herstructureringssteun aan niet-financiële ondernemingen in moeilijkheden¹⁴.
14. Bij het beoordelen van steun ten behoeve van een onderneming ten aanzien waarvan een bevel tot terugvordering uitstaat ingevolge een eerder besluit van de Commissie waarin de steun onrechtmatig en met de interne markt onverenigbaar is verklaard, zal de Commissie rekening houden met het bedrag aan steun dat nog moet worden teruggevorderd¹⁵.

2.2 Onder deze richtsnoeren vallende steunmaatregelen

15. De Commissie heeft een aantal categorieën milieubeschermings- en energiemaatregelen geïdentificeerd die, onder bepaalde voorwaarden, op grond van artikel 107, lid 3, punt c), van het Verdrag verenigbaar kunnen zijn met de interne markt:
- (a) steun voor de reductie en verwijdering van broeikasgasemissies, onder meer via steun voor hernieuwbare energie;
 - (b) steun voor de verbetering van de energie- en milieuprestaties in gebouwen;
 - (c) steun voor de aanschaf en leasing van schone vervoermiddelen (gebruikt bij het vervoer van passagiers en goederen in de lucht, over de weg, over het spoor, over de binnenwateren, op zee en in de kustvaart), steun voor retrofitting van vervoermiddelen zodat deze als schone vervoermiddelen kwalificeren, en steun voor schoon servicematerieel;
 - (d) steun voor de uitrol van oplaad- of tankinfrastructuur voor emissievrije en schone vervoermiddelen;
 - (e) steun voor hulpbronnenefficiëntie en ter ondersteuning van de transitie naar een circulaire economie;
 - (f) steun voor het voorkomen of reduceren van niet van broeikasgassen afkomstige verontreiniging;
 - (g) steun voor de sanering van verontreinigde locaties, de rehabilitatie van natuurlijke habitats en ecosystemen of de bescherming of het herstel van de biodiversiteit en nature-based solutions voor klimaatadaptatie;
 - (h) steun in de vorm van belasting- of heffingskortingen;
 - (i) steun voor de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening;

¹⁴ Mededeling van de Commissie – Richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun aan niet-financiële ondernemingen in moeilijkheden (PB C 249 van 31.7.2014, blz. 1).

¹⁵ Zie arrest van het Gerecht van 13 september 1995, TWD/Commissie, T-244/93 en T-486/93, ECLI:EU:T:1995:160, punt 56. Zie ook de mededeling van de Commissie betreffende de terugvordering van onrechtmatige en onverenigbare staatssteun (PB C 247 van 23.7.2019, blz. 1).

- (j) steun voor energie-infrastructuur;
- (k) steun ten behoeve van stadsverwarming en -koeling;
- (l) steun in de vorm van kortingen op elektriciteitsheffingen voor energie-intensieve gebruikers;
- (m) steun voor de sluiting van kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten;
- (n) steun voor studies of consultancydiensten inzake milieubescherming en energietheema's.

2.3 Structuur van de richtsnoeren

16. Hoofdstuk 3 geeft de verenigbaarheidscriteria die algemeen van toepassing zijn op de diverse categorieën steun die onder deze richtsnoeren vallen. Afdeling 3.2.1.3.1 betreffende cumulatie is van toepassing op alle categorieën steun die onder deze richtsnoeren vallen. Hoofdstuk 4 beschrijft specifieke verenigbaarheidscriteria die van toepassing zijn op de steunmaatregelen die onder de diverse afdelingen van dat hoofdstuk vallen. De verenigbaarheidscriteria in hoofdstuk 3 zijn van toepassing tenzij er in de betrokken afdelingen van hoofdstuk 4 specifiekere bepalingen zijn vastgesteld.
17. De in deze richtsnoeren bepaalde voorwaarden zijn, tenzij anders vermeld, van toepassing op steunregelingen en op individuele steunmaatregelen, ongeacht of die op een steunregeling zijn gebaseerd dan wel ad-hoc worden toegekend.

2.4 Definities

18. Voor de toepassing van deze richtsnoeren wordt verstaan onder:
 - (1) “ad-hocsteun”: steun die niet op grond van een steunregeling wordt toegekend;
 - (2) “steunintensiteit”: het brutosteunbedrag, uitgedrukt als een percentage van de in aanmerking komende kosten. Alle cijfers die worden gebruikt, zijn de cijfers vóór aftrek van belastingen of andere heffingen. Indien steun in een andere vorm dan een subsidie wordt verleend, is het steunbedrag het bruto-subsidie-equivalent van de steun. Steun die in meerdere tranches wordt betaald, moet worden gediscoteerd tot de waarde ervan op het tijdstip van de toekenning ervan. Het rentetarief dat voor discontering en voor de berekening van het steunbedrag van een zachte lening moet worden gehanteerd, moet het referentiepercentage zijn dat op het tijdstip van toekenning van toepassing is. De steunintensiteit wordt per begunstigde berekend;
 - (3) “steungebieden”: gebieden die op het tijdstip van de toekenning van de steun op een goedgekeurde regionale-steunkaart zijn aangewezen op grond van artikel 107, lid 3, punten a) en c), van het Verdrag;

- (4) “balancering” voor elektriciteit: balancering in de zin van artikel 2, punt 10, van Verordening (EU) 2019/943 van het Europees Parlement en de Raad¹⁶;
- (5) “balanceringsverantwoordelijke”: een balanceringsverantwoordelijke in de zin van artikel 2, punt 14, van Verordening (EU) 2019/943;
- (6) “biodiversiteit”: biodiversiteit in de zin van artikel 2, punt 15, van Verordening (EU) 2020/852 van het Europees Parlement en de Raad¹⁷;
- (7) “biobrandstoffen”: biobrandstoffen in de zin van artikel 2, punt 33, van Richtlijn (EU) 2018/2001 van het Europees Parlement en de Raad¹⁸;
- (8) “biogas”: biogas in de zin van artikel 2, punt 28, van Richtlijn (EU) 2018/2001;
- (9) “vloeibare biomassa”: vloeibare biomassa in de zin van artikel 2, punt 32, van Richtlijn (EU) 2018/2001;
- (10) “biomassa”: de biologisch afbreekbare fractie van producten, afvalstoffen en residuen van biologische oorsprong in de zin van artikel 2, punt 24, van Richtlijn (EU) 2018/2001;
- (11) “biomassabrandstoffen”: biomassabrandstoffen in de zin van artikel 2, punt 27, van Richtlijn (EU) 2018/2001;
- (12) “capaciteitsmechanisme”: een maatregel voor de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening in de zin van Verordening (EU) 2019/943;
- (13) “CO₂-afvang en -opslag” (CCS): een set van technologieën die het door fossiel- of biomassagestookte industriële installaties, met inbegrip van elektriciteitscentrales en afvalenergiecentrales, uitgestoten kooldioxidegas (CO₂) afvangt [of rechtstreeks uit de omgevingslucht afvangt] en transporteert naar een geschikte opslaglocatie en in geschikte ondergrondse geologische formaties injecteert om het CO₂ daarin permanent op te slaan;
- (14) “CO₂-afvang en -gebruik” (CCU): een set van technologieën die het door fossiel- of biomassagestookte industriële installaties, met inbegrip van elektriciteitscentrales en afvalenergiecentrales, uitgestoten CO₂ afvangt [of rechtstreeks uit de omgevingslucht afvangt] en transporteert naar een locatie waar het CO₂ wordt verbruikt of gebruikt;
- (15) “CO₂-equivalent” (CO₂ eq): is een rekeneenheid die wordt gebruikt om de emissies van verschillende broeikasgassen te vergelijken op basis van hun

¹⁶ Verordening (EU) 2019/943 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 betreffende de interne markt voor elektriciteit (PB L 158 van 14.6.2019, blz. 54).

¹⁷ Verordening (EU) 2020/852 van het Europees Parlement en de Raad van 18 juni 2020 betreffende de totstandbrenging van een kader ter bevordering van duurzame beleggingen en tot wijziging van Verordening (EU) 2019/2088 (PB L 198 van 22.6.2020, blz. 13).

¹⁸ Richtlijn (EU) 2018/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2018 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen (PB L 328 van 21.12.2018, blz. 82).

aardopwarmingsvermogen¹⁹ (Global Warming Potential – GWP), door hoeveelheden andere gassen om te rekenen naar de equivalente hoeveelheid CO₂ met hetzelfde aardopwarmingsvermogen;

- (16) “CO₂-verwijdering”: antropogene activiteiten om CO₂ uit de atmosfeer te verwijderen en duurzaam op te slaan in geologische, terrestrische of zeereservoirs, of in producten. Dit omvat bestaande en potentiële antropogene versterking van biologische of geochemische sinks en Direct Air Capture and Storage (DACs), maar sluit natuurlijke opname van niet rechtstreeks door menselijke activiteiten veroorzaakte CO₂ uit;
- (17) “certificatenregeling” of regeling met leveranciersverplichtingen: een regeling waarin voor het leveren van goederen en diensten waarde wordt gecreëerd door deze goederen of diensten te certificeren en aan leveranciers of verbruikers een verplichting op te leggen om certificaten te kopen;
- (18) “schoon grondafhandelingsmaterieel”: materieel dat wordt gebruikt bij diensten ten behoeve van luchtvervoer met CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies;
- (19) “schoon terminalmaterieel”: materieel dat wordt gebruikt voor het in- en uitladen en de overslag van goederen en wissellaadbakken (ILU’s), en het verplaatsen van vracht binnen de terminalzone, met CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies;
- (20) “schoon vervoermiddel”:
 - (a) een wegvoertuig van categorie M₁, M₂ of N₁ dat voldoet aan de definitie van “schoon voertuig” van artikel 4, punt 4), a), van Richtlijn (EU) 2019/1161 van het Europees Parlement en de Raad²⁰;
 - (b) een wegvoertuig van categorie M₃, N₂ of N₃ dat voldoet aan de volgende definities:
 - tot en met 31 december 2025 voor voertuigen die onder Verordening (EU) 2019/1242 van het Europees Parlement en de Raad²¹ vallen: de definitie van “emissiearm zwaar bedrijfsvoertuig” van artikel 3, punt 12, van die verordening;
 - tot en met 31 december 2025 voor voertuigen die niet onder Verordening (EU) 2019/1242 vallen: de definitie van “schoon voertuig” van artikel 4, punt 4), b), van Richtlijn (EU) 2019/1161;

¹⁹ Zoals omschreven in het recentste Assessment Report van het International Panel on Climate Change (IPCC).

²⁰ Richtlijn (EU) 2019/1161 van het Europees Parlement en de Raad van 20 juni 2019 tot wijziging van Richtlijn 2009/33/EG inzake de bevordering van schone en energiezuinige wegvoertuigen (PB L 188 van 12.7.2019, blz. 116).

²¹ Verordening (EU) 2019/1242 van het Europees Parlement en de Raad van 20 juni 2019 tot vaststelling van CO₂-emissienormen voor nieuwe zware bedrijfsvoertuigen en tot wijziging van Verordeningen (EG) nr. 595/2009 en (EU) 956/956 van het Europees Parlement en de Raad en Richtlijn 96/53/EG van de Raad (PB L 198 van 25.7.2019, blz. 202).

- vanaf 1 januari 2026: de definitie van “emissiearm zwaar bedrijfsvoertuig” van artikel 4, punt 5, van Richtlijn (EU) 2019/1161;
- (c) een voertuig van categorie L (twee- of driewielige voertuigen en vierwielers) met CO₂-uitlaatemissies gelijk aan 0 g CO₂ eq/km, berekend volgens de in artikel 4 van Verordening (EU) nr. 168/2013 van het Europees Parlement en de Raad²² vastgestelde emissietest;
- (d) een binnenschip voor passagiers- of goederenvervoer met CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies; of tot en met 31 december 2025:
 - (i) een binnenschip voor goederenvervoer dat directe CO₂-(uitlaat)emissies per tonkilometer (g CO₂/ton km) heeft die, berekend (of, in het geval van nieuwe vaartuigen, geraamd) met de Energy Efficiency Operational Indicator²³, 50 % lager liggen dan de gemiddelde referentiewaarde voor CO₂-emissies zoals vastgelegd voor zware bedrijfsvoertuigen (subgroep voertuigen 5-LH) overeenkomstig artikel 11 van Verordening (EU) 2019/1242;
 - (ii) een binnenschip voor passagiersvervoer dat een hybride of dualfuelmotor heeft die voor zijn normale functioneren ten minste 50 % van zijn energie haalt uit brandstof met CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies of uit plug-in-power;
- (e) een zee- en kustvaartuig voor passagiers- of goederenvervoer, een schip voor nautische of andere dienstverlening met CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies; of tot en met 31 december 2025 een vaartuig dat:
 - (i) een hybride of dualfuelmotor heeft die voor zijn normale functioneren op zee en in havens ten minste 25 % van zijn energie haalt uit brandstof met CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies of uit plug-in-power;
 - (ii) een Energy Efficiency Design Index (EEDI)-waarde heeft behaald die 10 % onder de vanaf 1 april 2022 geldende EEDI-eisen ligt²⁴ en kan functioneren op CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies of op brandstof uit hernieuwbare energiebronnen.

²² Verordening (EU) nr. 2013/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 15 januari 2013 betreffende de goedkeuring van en het markttoezicht op twee- of driewielige voertuigen en vierwielers (PB L 60 van 2.3.2013, blz. 52).

²³ De Energy Efficiency Operational Indicator (EEOI) wordt gedefinieerd als de massaverhouding van de hoeveelheid uitgestoten CO₂ per vervoersactiviteit. Dit is de representatieve waarde van de energie-efficiëntie van de exploitatie van het vaartuig over een samenhangende periode die de totale vaarbewegingen van het vaartuig weergeeft. Handvatten voor de berekening van deze indicator zijn te vinden in document MEPC.1/Circ. 684 van de Internationale Maritieme Organisatie (IMO).

²⁴ EEDI-vereisten zoals overeengekomen door de Commissie voor de bescherming van het mariene milieu (MEPC) van de Internationale Maritieme Organisatie (IMO) tijdens haar 75^e bijeenkomst. Vaartuigen die onder de scheepstypen vallen die in voorschrift 2 van bijlage VI bij het MARPOL-Verdrag zijn vastgesteld, maar die op grond van dat voorschrift niet als een nieuw schip worden beschouwd, mogen een bereikte EEDI-waarde verstrekken die op vrijwillige basis overeenkomstig hoofdstuk 4 van bijlage VI bij het MARPOL-Verdrag is berekend, en kunnen die berekeningen overeenkomstig hoofdstuk 2 van bijlage VI bij het MARPOL-Verdrag laten verifiëren.

- (f) een zee- en kustvaartuig voor goederenvervoer dat uitsluitend wordt ingezet om kust- en kortevaartdiensten uit te voeren die bedoeld zijn om voor momenteel over land vervoerde goederen de modal shift naar vervoer over zee mogelijk te maken en met directe CO₂-(uitlaat)emissies, berekend met de Energy Efficiency Design Index (EEDI) van de Internationale Maritieme Organisatie (IMO)²⁵, die 50 % lager liggen dan de gemiddelde referentiewaarde voor CO₂-emissies zoals vastgelegd voor zware bedrijfsvoertuigen (subgroep voertuigen 5-LH) overeenkomstig artikel 11 van Verordening (EU) 2019/1242;
 - (g) rollend materieel met CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies; of rollend materieel met CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies wanneer dit wordt ingezet op een spoorlijn met de vereiste infrastructuur, en een conventionele motor gebruikt indien dergelijke infrastructuur niet beschikbaar is (bimodaal);
 - (h) een luchtvaartuig met een gecertificeerde meetwaarde die met ten minste 10 % de recentste milieubeschermingsnormen overtreft van de Internationale Burgerluchtvaartorganisatie (ICAO) vervat in bijlage 16 bij het Verdrag van Chicago²⁶, met inbegrip van de CO₂-meetwaarden voor luchtvaartuigen “nieuw type”, als bedoeld in artikel 9, punt 2, van Verordening (EU) 2018/1139²⁷; of subsidiair, indien dit een luchtvaartuig vervangt dat reeds de recentste geluids- en emissiemilieubeschermingsnormen van de ICAO overtreft voor luchtvaartuigen “nieuw type”, vervat in bijlage 16 bij het Verdrag van Chicago en als bedoeld in artikel 9, punt 2, van Verordening (EU) 2018/1139, een luchtvaartuig dat een verbetering van het niveau van milieubescherming met ten minste 10 % oplevert ten opzichte van het luchtvaartuig dat wordt vervangen;
- (21) “schoon servicematerieel”: schoon terminalmaterieel en schoon grondaafhandelingsmaterieel;
- (22) “warmtekrachtkoppeling” (wkk): warmtekrachtkoppeling in de zin van artikel 2, punt 30, van Richtlijn 2012/27/EU van het Europees Parlement en de Raad ²⁸;

²⁵ Energy Efficiency Design Index: <http://www.imo.org/fr/MediaCentre/HotTopics/GHG/Pages/EEDI.aspx>

²⁶ Verdrag inzake de internationale burgerluchtvaart, ondertekend te Chicago op 7 december 1944.

²⁷ Verordening (EU) 2018/1139 van het Europees Parlement en de Raad van 4 juli 2018 inzake gemeenschappelijke regels op het gebied van burgerluchtvaart en tot oprichting van een Agentschap van de Europese Unie voor de veiligheid van de luchtvaart, en tot wijziging van de Verordeningen (EG) nr. 2111/2005, (EG) nr. 1008/2008, (EU) nr. 996/2010, (EU) nr. 376/2014 en de Richtlijnen 2014/30/EU en 2014/53/EU van het Europees Parlement en de Raad, en tot intrekking van de Verordeningen (EG) nr. 552/2004 en (EG) nr. 216/2008 van het Europees Parlement en de Raad en Verordening (EEG) nr. 3922/91 van de Raad (PB L 212 van 22.8.2018, blz. 1).

²⁸ Richtlijn 2012/27/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 betreffende energie-efficiëntie, tot wijziging van Richtlijnen 2009/125/EG en 2010/30/EU en houdende intrekking van de Richtlijnen 2004/8/EG en 2006/32/EG (PB L 315 van 14.11.2012, blz. 1), gewijzigd bij Richtlijn (EU) 2018/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2018 houdende wijziging van Richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie (PB L 328 van 21.12.2018, blz. 210).

- (23) “verontreinigd terrein”: een locatie waarvan met zekerheid is vastgesteld dat er ten gevolge van menselijk toedoen materialen of stoffen zijn aangetroffen in zodanige concentraties dat zij een ernstig risico voor de volksgezondheid of het milieu vormen, rekening houdende met het huidige en het goedgekeurde toekomstige gebruik van het terrein;
- (24) “demonstratieproject”: een project waarbij een technologie als eerste in haar soort in de Unie wordt gedemonstreerd en dat een aanzienlijke innovatie vertegenwoordigt die veel verder gaat dan de commerciële stand van de techniek;
- (25) “digitalisering”: de introductie van technologieën die zijn gebaseerd op elektronische apparaten en/of systemen die het mogelijk maken de functionaliteit van producten te vergroten, onlinediensten te ontwikkelen, processen te moderniseren of te migreren naar bedrijfsmodellen die gebaseerd zijn op de uitschakeling van de tussenhandel bij de productie van goederen en het verrichten van diensten, hetgeen uiteindelijk een transformerend effect zal opleveren;
- (26) “verwijdering”: verwijdering in de zin van artikel 3, punt 19, van Richtlijn 2008/98/EG van het Europees Parlement en de Raad²⁹;
- (27) “distributiesysteembeheerder” (DSO): distributiesysteembeheerder in de zin van artikel 2, punt 29, van Richtlijn (EU) 2019/944 van het Europees Parlement en de Raad;
- (28) “stadsverwarming” of “stadskoeling”: stadsverwarming of stadskoeling in de zin van artikel 2, punt 19, van Richtlijn (EU) 2010/31 van het Europees Parlement en de Raad;
- (29) “stadsverwarmings- en stadskoelingssystemen”: installaties voor warmteopwekking (verwarmings- of koelingsinstallaties), het netwerk voor de opslag en distributie van warmte of koude (zowel “primaire” – of transmissienetwerken – als “secundaire” pijpleidingnetwerken om warmte aan consumenten te leveren). Wanneer hier sprake is van “stadsverwarming”, moet dit worden begrepen als stadsverwarmings- en/of stadskoelingssystemen, al naar gelang de netwerken samen of apart warmte of koude leveren;
- (30) “eco-innovatie”: alle vormen van innovatieve activiteiten, met inbegrip van nieuwe productieprocessen, nieuwe producten of diensten, en nieuwe beheer- en bedrijfsvoeringsmethoden, die leiden tot of gericht zijn op een aanzienlijke verbetering van de milieubescherming en een aanzienlijke vermindering van de milieueffecten van verontreiniging. Voor de toepassing van deze definitie worden niet als innovatie beschouwd:
 - (a) activiteiten die slechts tot mineure wijzigingen of verbeteringen leiden op het gebied van milieubescherming;

²⁹ Richtlijn 2008/98/EG van het Europees Parlement en de Raad van 19 november 2008 betreffende afvalstoffen en tot intrekking van een aantal richtlijnen (PB L 312 van 22.11.2008, blz. 3).

- (b) een verhoging van de productie- of dienstverleningscapaciteit door de toevoeging van productiesystemen of logistieke systemen die sterk gelijken op die welke reeds in gebruik zijn;
 - (c) veranderingen in de bedrijfsvoering, in de organisatie op de werkvloer of in de externe betrekkingen die sterk gelijken op organisatiemethoden die in de onderneming reeds in gebruik zijn;
 - (d) veranderingen in de managementstrategie;
 - (e) fusies en acquisities;
 - (f) het niet meer gebruiken van een procedé;
 - (g) eenvoudige vervangings- en uitbreidingsinvesteringen;
 - (h) veranderingen die louter het gevolg zijn van prijswijzigingen voor productiefactoren, aanpassingen op maat, gebruikelijke seizoens- en andere cyclische veranderingen;
 - (i) het verhandelen van nieuwe of sterk verbeterde producten;
- (31) “ecosysteem”: ecosysteem in de zin van artikel 2, punt 13, van Verordening (EU) 2020/852 van het Europees Parlement en de Raad;
- (32) “energie-efficiëntie”: de verhouding tussen de verkregen prestatie, dienst, goederen of energie, en de energie-input;
- (33) “energie-efficiënte stadsverwarming en -koeling”: stadsverwarming en -koeling in de zin van artikel 2, punt 41, van Richtlijn 2012/27/EU van het Europees Parlement en de Raad, als bedoeld in artikel 2, punt 20, van Richtlijn (EU) 2018/2001 van het Europees Parlement en de Raad³⁰
- (34) “energie uit hernieuwbare bronnen”: energie opgewekt met installaties waarbij uitsluitend van hernieuwbare energiebronnen in de zin van artikel 2, punt 1, van Richtlijn (EU) 2018/2001 van het Europees Parlement en de Raad³¹ wordt gebruikgemaakt, alsmede het aandeel in calorische waarde van de met hernieuwbare energiebronnen in hybride installaties opgewekte energie die ook met conventionele energiebronnen werken. Hieronder valt ook hernieuwbare elektriciteit die wordt gebruikt voor “achter de meter” aangesloten accumulatiesystemen (geïnstalleerd samen met of als uitbreiding van de hernieuwbare installatie), maar niet elektriciteit die van dergelijke systemen afkomstig is;

³⁰ Richtlijn 2012/27/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 betreffende energie-efficiëntie, tot wijziging van Richtlijnen 2009/125/EG en 2010/30/EU en houdende intrekking van de Richtlijnen 2004/8/EG en 2006/32/EG (PB L 315 van 14.11.2012, blz. 1), gewijzigd bij Richtlijn (EU) 2018/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2018 houdende wijziging van Richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie (PB L 328 van 21.12.2018, blz. 210).

³¹ Richtlijn (EU) 2018/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2018 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen (PB L 328 van 21.12.2018, blz. 82).

(35) “energie-infrastructuur”: elke fysieke uitrusting of faciliteit die gelegen is binnen de Unie of die de Unie verbindt met één of meer derde landen, en die onder de volgende categorieën valt:

(a) wat betreft elektriciteit:

- (i) transmissie- en distributiesystemen, waarbij onder “transmissie” wordt verstaan het transport van elektriciteit langs het extra hoogspannings- en hoogspanningsstelsel van systemen, met het oog op de beleving van eindafnemers of distributiemaatschappijen, de levering zelf niet inbegrepen, terwijl onder “distributie” wordt verstaan het transport van elektriciteit langs hoog-, midden- en laagspanningsdistributiesystemen met het oog op de beleving aan afnemers, de levering zelf niet inbegrepen;
- (ii) alle uitrusting of installaties die van essentieel belang zijn om de in punt i) genoemde systemen op een veilige, betrouwbare en efficiënte wijze te laten functioneren, met inbegrip van beschermings-, monitoring- en toezichtsystemen op alle spanningsniveaus en onderstations;
- (iii) “volledig geïntegreerde netwerkcomponenten”: volledig geïntegreerde netwerkcomponenten in de zin van artikel 2, punt 51, van Richtlijn (EU) 2019/944 van het Europees Parlement en de Raad³²;
- (iv) slimme elektriciteitsnetten, d.w.z. systemen en componenten die informatie- en communicatietechnologie integreren, via operationele digitale platforms, toezichtsystemen en sensortechnologieën, zowel op transmissie- als op distributieniveau, gericht op een efficiënter en intelligenter elektriciteitstransmissie- en distributienetwerk, verhoogde capaciteit om nieuwe vormen van opwekking, opslag en verbruik te integreren en nieuwe bedrijfsmodellen en marktstructuren te vergemakkelijken;
- (v) offshore elektriciteitsnetten, d.w.z. alle uitrusting of installaties van infrastructuur voor elektriciteitstransmissie of -distributie, in de zin van punt i), met dubbele functionaliteit: interconnectie en transmissie of distributie van de van offshoreproductielocaties afkomstige offshore hernieuwbare elektriciteit naar twee of meer landen. Dit omvat ook alle aangrenzende offshore-uitrusting of installaties die van essentieel belang zijn voor een veilige, betrouwbare en efficiënte exploitatie, met inbegrip van beschermings-, monitoring- en toezichtsystemen, en noodzakelijke onderstations indien deze ook zorgen voor technologie-interoperabiliteit, onder meer interfacecompatibiliteit tussen verschillende technologieën;

³² Richtlijn (EU) 2019/944 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markt voor elektriciteit en tot wijziging van Richtlijn 2012/27/EU (PB L 158 van 14.6.2019, blz. 125).

(b) wat betreft gas:

- (i) transmissie- en distributiepijpleidingen voor het transport van aardgas, biogas en hernieuwbaar gas van niet-biologische oorsprong die deel uitmaken van een netwerk, met uitsluiting van hogedrukpijpleidingen die worden gebruikt voor de upstreamdistributie van aardgas;
- (ii) de met de in punt i) bedoelde hogedrukgaspijpleidingen verbonden ondergrondse opslagvoorzieningen;
- (iii) faciliteiten voor de ontvangst, opslag en hervergassing of decompressie van vloeibaar aardgas (“LNG”) of gecombineerd aardgas (“CNG”),
- (iv) alle uitrusting of installaties die van essentieel belang zijn voor een veilige, betrouwbare en efficiënte exploitatie van het net of om een bidirectionele capaciteit mogelijk te maken, met inbegrip van compressorstations;
- (v) slimme gasnetten, d.w.z. elk van de volgende uitrusting of installaties om de integratie van hernieuwbare en koolstofarme gassen (met inbegrip van biomethaan of waterstof) in het netwerk mogelijk te maken en te vergemakkelijken: digitale systemen en componenten die informatie- en communicatietechnologie, toezichtsystemen en sensortechnologie integreren om de interactieve en intelligente monitoring, meting, kwaliteitscontrole en beheer van gasproductie, -transport, -distributie en -verbruik binnen een gasnetwerk mogelijk te maken. Bovendien kunnen slimme netten ook uitrusting omvatten om reverse flows vanaf het distributieniveau naar het transmissieniveau en daarmee verband houdende noodzakelijke upgrades van het bestaande netwerk mogelijk te maken;

(c) wat betreft waterstof:

- (i) transmissiepijpleidingen voor het hogedruktransport van waterstof, alsmede distributiepijpleidingen voor de lokale distributie van waterstof, die op transparante en niet-discriminerende basis toegang bieden aan meerdere netwerkgebruikers;
- (ii) ondergrondse opslagvoorzieningen verbonden met de in punt i) bedoelde pijpleidingen voor de hogedruktransmissie of -distributie van waterstof;
- (iii) faciliteiten voor dispatching, ontvangst, opslag en hervergassing of decompressie van vloeibaar gemaakte waterstof of in andere chemische stoffen ingebedde waterstof met als doel waterstof te injecteren op het netwerk;
- (iv) alle uitrusting of installaties die van essentieel belang zijn voor een veilige, betrouwbare en efficiënte exploitatie van het waterstofnet of om bidirectionele capaciteit mogelijk te maken, met inbegrip van compressorstations.

In de punten i), ii), iii) en iv) genoemde activa kunnen nieuw gebouwde activa, activa die zijn omgebouwd van aardgas naar waterstof (“herbestemd”) of een combinatie van beide zijn.

In de punten i), ii), iii) en iv) genoemde activa waarvoor derdentoegang geldt, kwalificeren als energie-infrastructuur.

(d) wat betreft koolstofdioxide (CO₂):

- (i) pijpleidingen niet zijnde het upstream-pijpleidingennetwerk, gebruikt voor het transport van CO₂ van menselijke oorsprong uit meer dan één bron, d.w.z. industriële installaties (waaronder elektriciteitscentrales) die CO₂-gas produceren bij verbranding of andere chemische reacties waarbij koolstofverbindingen van al dan niet fossiele aard betrokken zijn, met het oog op de permanente geologische opslag van CO₂ overeenkomstig artikel 3 van Richtlijn 2009/31/EG van het Europees Parlement en de Raad³³ of voor het gebruik van CO₂ als feedstock of om de opbrengst van biologische processen te verhogen;
- (ii) faciliteiten voor het vloeibaar maken van CO₂ en voor de bufferopslag ervan met het oog op het verdere transport ervan;
- (iii) infrastructuur binnen een geologische formatie die wordt gebruikt voor de permanente geologische opslag van CO₂ overeenkomstig artikel 3 van Richtlijn 2009/31/EG en de daarmee samenhangende bovengrondse faciliteiten en injectiefaciliteiten;
- (iv) alle uitrusting of installaties die van essentieel belang zijn om het systeem in kwestie behoorlijk, veilig en efficiënt te laten functioneren, met inbegrip van beschermings-, monitoring- en toezichtsystemen.

In de punten i), ii), iii) en iv) genoemde activa waarvoor derdentoegang geldt, kwalificeren als energie-infrastructuur.

- (e) infrastructuur gebruikt voor de transmissie of distributie van warmte/stoom/koeling van meerdere producenten/gebruikers, gebaseerd op het gebruik van koolstofvrije of koolstofarme warmte of stoom of van restwarmte van industriële toepassingen.
- (f) projecten van gemeenschappelijk belang, of projecten van wederzijds belang in de zin van artikel 2 van Verordening (EU) nr. 347/2013 van het Europees Parlement en de Raad³⁴ en artikel 170 van het Verdrag.

³³ Richtlijn 2009/31/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2009 betreffende de geologische opslag van kooldioxide en tot wijziging van Richtlijn 85/337/EEG van de Raad, de Richtlijnen 2000/60/EG, 2001/80/EG, 2004/35/EG, 2006/12/EG en 2008/1/EG en Verordening (EG) nr. 1013/2006 van het Europees Parlement en de Raad (PB L 140 van 5.6.2009, blz. 114).

³⁴ Verordening (EU) nr. 347/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 17 april 2013 betreffende richtsnoeren voor de trans-Europese energie-infrastructuur en tot intrekking van

- (g) andere categorieën infrastructuur, waarbij het gaat om infrastructuur waarmee producenten en gebruikers van koolstofvrije of koolstofarme energie fysiek of draadloos kunnen worden verbonden vanaf meerdere entry- en exitpunten en die open staan voor toegang door derden die niet behoren tot de ondernemingen die eigenaar zijn van de infrastructuur of deze beheren.

In de punten a) tot en met g) genoemde activa die zijn gebouwd voor één of een kleine groep vooraf geïdentificeerde gebruikers en op hun behoeften zijn toegesneden (“herbestemde infrastructuur”), kwalificeren niet als energie-infrastructuur;

- (36) “energieprestatie”: energieprestatie van een gebouw in de zin van artikel 2, punt 4, van Richtlijn (EU) 2010/31 van het Europees Parlement en de Raad³⁵;
- (37) “energiebesparingen”: energiebesparingen in de zin van artikel 2, punt 5, van Richtlijn (EU) 2012/27 van het Europees Parlement en de Raad³⁶;
- (38) “milieubescherming”: elke maatregel die is gericht op preventie of herstel van verontreiniging of andere aantastingen van de natuurlijke omgeving of de natuurlijke hulpbronnen door menselijk toedoen – onder meer met het oog op klimaatmitigatie –, op beperking van het risico op dergelijke aantastingen, op bescherming en herstel van de biodiversiteit dan wel op aanmoediging van een rationeler gebruik van natuurlijke hulpbronnen, met inbegrip van energiebesparende maatregelen en het gebruik van hernieuwbare energiebronnen en andere technieken om broeikasgasemissies en andere verontreinigende stoffen te reduceren, alsmede om over te stappen naar circulaire economische modellen om het gebruik van grondstoffen te reduceren en efficiëntiewinsten te verhogen. Dit begrip omvat ook maatregelen om het adaptieve vermogen te versterken en de kwetsbaarheid voor klimaateffecten zoveel mogelijk te beperken;
- (39) “milieubelasting”: een belasting met een bijzondere heffingsgrondslag die een duidelijk negatief milieueffect heeft, of die bepaalde activiteiten, goederen of diensten wil belasten zodat de milieukosten in de prijs ervan kunnen worden opgenomen of producenten en verbruikers kunnen worden toegeleid naar activiteiten die milieuvriendelijker zijn;
- (40) “toereikendheid van de elektriciteitsvoorziening” (resource adequacy): het volume productievermogen dat toereikend wordt geacht om op elk moment te voldoen aan de vraag in de lidstaat, gebaseerd op een conventionele statistische indicator gehanteerd door organisaties die door de Unie-instellingen worden erkend als organisaties die een essentiële rol vervullen bij de totstandbrenging van een

Beschikking nr. 1364/2006/EG en tot wijziging van de Verordeningen (EG) nr. 713/2009, (EG) nr. 714/2009 en (EG) nr. 715/2009 (PB L 115 van 25.4.2013, blz. 39).

³⁵ Richtlijn 2010/31/EU van het Europees Parlement en de Raad van 19 mei 2010 betreffende de energieprestatie van gebouwen (PB L 153 van 18.6.2010, blz. 13).

³⁶ Richtlijn 2012/31/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 betreffende energie-efficiëntie, tot wijziging van Richtlijnen 2009/125/EG en 2010/30/EU en houdende intrekking van de Richtlijnen 2004/8/EG en 2006/32/EG (PB L 315 van 14.11.2012, blz. 1).

interne elektriciteitsmarkt, bijvoorbeeld het European Network of Transmission System Operators for Electricity (“ENTSO-E”);

- (41) “productiebedrijf”: een onderneming die voor commerciële doeleinden elektrische energie produceert;
- (42) “hoogrenderende warmtekrachtkoppeling”: hoogrenderende warmtekrachtkoppeling in de zin van artikel 2, punt 34, van Richtlijn 2012/27/EU;
- (43) “onbalans”: afwijkingen tussen productie, verbruik en commerciële transacties van een balanceringsverantwoordelijke binnen een bepaalde periode voor onbalansverrekening;
- (44) “onbalansverrekening”: een financieel verrekeningsmechanisme om de kosten voor balanshandhaving terug te vorderen die van toepassing zijn op alle onbalansen van balanceringsverantwoordelijken;
- (45) “onbalansverrekeningsperiode”: de onbalansverrekeningsperiode in de zin van artikel 2, punt 15, van Verordening (EU) 2019/943;
- (46) “individuele steun”: ad-hocsteun en aan te melden steunverleningen op grond van een steunregeling;
- (47) “afschakelregeling”: een maatregel ten behoeve van de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening die een stabiele frequentie op het elektriciteitssysteem moet garanderen of die kortetermijnproblemen met de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening moet tegengaan, onder meer door belasting af te schakelen;
- (48) “nature-based solution” (NbS): een maatregel om natuurlijke of veranderde ecosystemen te beschermen, duurzaam te beheren en te herstellen, die een daadwerkelijk en adaptief antwoord biedt voor maatschappelijke uitdagingen en tegelijk voordelen oplevert in termen van menselijk welbevinden en biodiversiteit;
- (49) “netreserve”: een maatregel ten behoeve van de leveringszekerheid van elektriciteit die moet compenseren voor een systemisch en langdurig tekort in het netwerk voor elektriciteitstransmissie of -distributie;
- (50) “verontreinigende stof”: verontreinigende stof in de zin van artikel 2, punt 10, van Verordening (EU) 2020/852 van het Europees Parlement en de Raad;
- (51) “vervuiler”: degene die direct of indirect schade toebrengt aan het milieu of de voorwaarden schept die deze schade veroorzaken³⁷;
- (52) “verontreiniging”: verontreiniging in de zin van artikel 3, punt 2, van Richtlijn (EU) 2010/75³⁸;

³⁷ Aanbeveling van de Raad van 3 maart 1975 betreffende de toekenning der kosten en het optreden van de overheid op milieugebied (PB L 194 van 25.7.1975, blz. 1).

- (53) “het beginsel «de vervuiler betaalt»”: het beginsel dat de kosten van het bestrijden van verontreiniging moeten worden gedragen door de vervuiler die de verontreiniging heeft veroorzaakt;
- (54) “voorbereiding voor hergebruik”: voorbereiding voor hergebruik in de zin van artikel 3, punt 16, van Richtlijn 2008/98/EG;
- (55) “oplaadinfrastructuur”: vaste of mobiele infrastructuur waarmee vervoermiddelen of schoon servicematerieel van elektriciteit wordt voorzien;
- (56) “nuttige toepassing”: nuttige toepassing in de zin van artikel 3, punt 15, van Richtlijn 2008/98/EG;
- (57) “recycling”: recycling in de zin van artikel 3, punt 17, van Richtlijn 2008/98/EG;
- (58) “referentieproject”: een voorbeeldproject dat representatief is voor het gemiddelde project in een categorie van voor een steunregeling in aanmerking komende begunstigden;
- (59) “tankinfrastructuur”: vaste of mobiele infrastructuur waarmee schone of emissievrije vervoermiddelen of schoon servicematerieel kunnen worden bijgetankt met de in de artikelen 5 en 6 van Richtlijn 2014/94/EU bedoelde alternatieve brandstoffen;
- (60) “rehabilitatie”: beheersmaatregelen om op aangetaste locaties een niveau van ecosysteemfunctioneren terug te brengen, met als doel hernieuwde en doorlopende verrichting van ecosysteemdiensten – in plaats van de biodiversiteit en integriteit van een bepaald natuurlijk of semi-natuurlijk referentie-ecosysteem;
- (61) “sanering”: beheersmaatregel, zoals de verwijdering of detoxificatie van contaminanten of overtollige nutriënten uit bodem en water, met als doel bronnen van aantasting te verwijderen;
- (62) “hernieuwbare energiebronnen”: energie uit hernieuwbare bronnen of hernieuwbare energie in de zin van artikel 2, punt 1, van Richtlijn (EU) 2018/2001;
- (63) “hernieuwbare gasvormige vervoersbrandstoffen van niet-biologische oorsprong”: hernieuwbare gasvormige vervoersbrandstoffen van niet-biologische oorsprong in de zin van artikel 2, punt 36, van Richtlijn (EU) 2018/2001;
- (64) “hulpbronnen efficiëntie”: verminderen van de hoeveelheid input die noodzakelijk is om een eenheid output te produceren, of het vervangen van primaire input door secundaire input;
- (65) “herstel”: het proces waarbij het herstel van een ecosysteem wordt ondersteund als een middel om biodiversiteit en veerkracht van een ecosysteem in stand te

³⁸ Richtlijn 2010/75/EU van het Europees Parlement en de Raad van 24 november 2010 inzake industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging) (PB L 334 van 17.12.2010, blz. 17).

houden. Het herstel van ecosystemen omvat maatregelen om de toestand van een ecosysteem te verbeteren en een ecosysteem waar die toestand was verloren gegaan, opnieuw te creëren of te herstellen;

- (66) “hergebruik”: hergebruik in de zin van artikel 3, punt 13, van Richtlijn 2008/98/EG;
- (67) “kleine en middelgrote onderneming” (kmo): onderneming die voldoet aan de voorwaarden van de aanbeveling van de Commissie van 6 mei 2003 betreffende de definitie van kleine, middelgrote en micro-ondernemingen³⁹;
- (68) “kleine midcaponderneming”: een onderneming niet zijnde een kmo, met niet meer dan 499 werknemers, berekend overeenkomstig de artikelen 3 tot en met 6 van bijlage I bij Verordening (EU) nr. 651/2014 van de Commissie⁴⁰, en waarvan de jaaromzet 100 miljoen EUR niet overschrijdt of het jaarlijkse balanstotaal 86 miljoen EUR niet overschrijdt. Meerdere entiteiten zullen als één onderneming worden beschouwd wanneer aan een van de voorwaarden van artikel 3, lid 3, van bijlage I bij Verordening (EU) nr. 651/2014 van de Commissie is voldaan;
- (69) “gereedheid voor slimme toepassingen” (smart readiness): het vermogen van gebouwen of gebouweenheden om hun functioneren aan te passen aan de behoeften van de gebruiker, met inbegrip van het optimaliseren van de energie-efficiëntie en de algemene prestaties, en het aanpassen van het functioneren in respons op signalen van het net;
- (70) “standaardbalanceringsdiensten”: niet-discriminerende technologie-neutrale balanceringsdiensten waarvan producenten overeenkomstig artikel 5 van Verordening (EU) 2019/943 niet kunnen worden vrijgesteld;
- (71) “aanvang van de werkzaamheden”: de eerste vaste toezegging (bv. om uitrusting te bestellen of van start te gaan met bouwwerkzaamheden) die een investering onomkeerbaar maakt. De aankoop van gronden en voorbereidende werkzaamheden, zoals het verkrijgen van vergunningen en de uitvoering van voorbereidende haalbaarheidsstudies, worden niet als aanvang van de werkzaamheden beschouwd. Bij overnames is de “aanvang van de werkzaamheden” het tijdstip van de verwerving van de activa die rechtstreeks met de overgenomen vestiging verband houden;
- (72) “strategische reserve”: een maatregel ten behoeve van de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening waarbij elektriciteitscapaciteit (zoals productie, opslag of vraagrespons) buiten de elektriciteitsmarkt wordt gehouden en dispatching alleen in specifieke omstandigheden plaatsvindt;

³⁹ Aanbeveling van de Commissie van 6 mei 2003 betreffende de definitie van kleine, middelgrote en micro-ondernemingen (PB L 124 van 20.5.2003, blz. 36).

⁴⁰ Verordening (EU) nr. 651/2014 van de Commissie van 17 juni 2014 waarbij bepaalde categorieën steun op grond van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag met de interne markt verenigbaar worden verklaard (PB L 187 van 26.6.2014, blz. 1).

- (73) “Total Cost of Ownership”: de totale kosten voor de aanschaf en het bezit van een vervoermiddel over zijn hele levensduur, met inbegrip van de kosten voor de aanschaf of leasing van het vervoermiddel, brandstofkosten, kosten voor onderhoud en reparatie, verzekeringskosten, financieringskosten en belastingen;
- (74) “transmissiesysteembeheerder” (TSO): transmissiesysteembeheerder in de zin van artikel 2, punt 35, van Richtlijn (EU) 2019/944 van het Europees Parlement en de Raad;
- (75) “vervoermiddel”:
- (a) een wegvoertuig van categorie M₁, M₂, N₁, M₃, N₂, N₃ of L; of
 - (b) een binnenschip of een zee- en kustvaartuig voor passagiers- of goederenvervoer; of
 - (c) rollend materieel; of
 - (d) een luchtvaartuig;
- (76) “behandeling”: behandeling in de zin van artikel 3, punt 14, van Richtlijn 2008/98/EG;
- (77) “Uniminimumbelastingniveau”: het in de Uniewetgeving vastgestelde minimumbelastingniveau. Voor energieproducten en elektriciteit betekent dit het in bijlage I bij Richtlijn 2003/96/EG van de Raad⁴¹ vastgestelde minimumbelastingniveau;
- (78) “Unienorm”:
- (a) een bindende Unienorm waarbij de op milieugebied te bereiken normen per onderneming zijn vastgesteld, met uitsluiting van op Unieniveau vastgestelde normen of streefdoelen die bindend zijn voor lidstaten, maar niet voor individuele ondernemingen;
 - (b) de verplichting op grond van Richtlijn 2010/75/EU van het Europees Parlement en de Raad⁴² om de beste beschikbare technieken (BAT’s) te gebruiken en ervoor te zorgen dat de emissieniveaus van verontreinigende stoffen niet hoger zijn dan bij de toepassing van de BAT’s; voor gevallen waarin de met de BAT’s samenhangende emissieniveaus zijn bepaald in uitvoeringshandelingen die op grond van Richtlijn 2010/75/EU zijn vastgesteld, zullen die niveaus gelden voor de toepassing van deze richtsnoeren; wanneer die niveaus als een bandbreedte zijn geformuleerd, zal de grens waar de BAT het eerst wordt bereikt, van toepassing zijn;

⁴¹ Richtlijn 2003/96/EG van de Raad van 27 oktober 2003 tot herstructurering van de communautaire regeling voor de belasting van energieproducten en elektriciteit (PB L 283 van 31.10.2003, blz. 51).

⁴² Richtlijn 2010/75/EU van het Europees Parlement en de Raad van 24 november 2010 inzake industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging) (PB L 334 van 17.12.2010, blz. 17).

- (79) “afval”: afval in de zin van artikel 3, punt 1, van Richtlijn 2008/98/EG;
- (80) “emissievrij vervoermiddel”:
- (a) een vervoermiddel van categorie M₁, M₂ of N₁ zonder uitlaatemissies, zoals bepaald overeenkomstig Verordening (EU) 2017/1151 van de Commissie⁴³;
 - (b) een vervoermiddel van categorie M₃, N₂ of N₃ dat voldoet aan de definitie van “emissiearm zwaar bedrijfsvoertuig” van Richtlijn (EU) 2019/1242 van het Europees Parlement en de Raad⁴⁴;
 - (c) een vervoermiddel van categorie L in de zin van artikel 4 van Verordening (EU) nr. 168/2013 dat twee- of driewielige voertuigen en vierwielers omvat, met CO₂-uitlaatemissies gelijk aan 0 g CO₂ eq/km, berekend volgens de in die verordening vastgestelde emissietest;
 - (d) een binnen- of zee- en kustvaartuig voor passagiers- of goederenvervoer met CO₂-vrije directe (uitlaat-/uitlaatsysteem)emissies;
 - (e) rollend materieel met CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies;
 - (f) een luchtvaartuig met CO₂-vrije directe (uitlaat)emissies.

3. BEOORDELING VAN DE VERENIGBAARHEID OP GROND VAN ARTIKEL 107, LID 3, PUNT C), VAN HET VERDRAG

19. Deze richtsnoeren bevatten de criteria voor de verenigbaarheid van steunmaatregelen ten behoeve van doelinstellingen inzake klimaat, milieubescherming en energie waarvoor het aanmeldingsvereiste van artikel 108, lid 3, van het Verdrag geldt.
20. Op grond van artikel 107, lid 3, punt c), van het Verdrag kan de Commissie staatssteun als verenigbaar met de interne markt beschouwen wanneer deze is bedoeld om de ontwikkeling van bepaalde vormen van economische bedrijvigheid binnen de Unie te vergemakkelijken (positieve voorwaarde), mits de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt daardoor niet zodanig worden veranderd dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad (negatieve voorwaarde).
21. Voor de in punt 20 bedoelde steun zal de Commissie nagaan of deze als verenigbaar met de interne markt kan worden beschouwd, door de volgende aspecten te analyseren.

⁴³ Verordening (EU) 2017/1151 van de Commissie van 1 juni 2017 tot aanvulling van Verordening (EG) nr. 715/2007 van het Europees Parlement en de Raad betreffende de typegoedkeuring van motorvoertuigen met betrekking tot emissies van lichte personen- en bedrijfsvoertuigen (Euro 5 en Euro 6) en de toegang tot reparatie- en onderhoudsinformatie, tot wijziging van Richtlijn 2007/46/EG van het Europees Parlement en de Raad, Verordening (EG) nr. 692/2008 van de Commissie en Verordening (EU) nr. 1230/2012 van de Commissie en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 692/2008 van de Commissie (PB L 175 van 7.7.2017, blz. 1).

⁴⁴ Verordening (EU) 2019/2019 van het Europees Parlement en de Raad van 20 juni 2019 tot vaststelling van CO₂-emissienormen voor nieuwe zware bedrijfsvoertuigen en tot wijziging van Verordeningen (EG) nr. 595/2009 en (EU) 2018/956 van het Europees Parlement en de Raad en Richtlijn 96/53/EG van de Raad (PB L 198 van 25.7.2019, blz. 202).

- (a) Wat de eerste (positieve) voorwaarde betreft, **steun voor milieubescherming en energie vergemakkelijkt de ontwikkeling van een economische bedrijvigheid**:
- (i) identificatie van de economische bedrijvigheid die door de maatregel wordt vergemakkelijkt, van de positieve effecten ervan voor de samenleving als geheel en, in voorkomend geval, van het belang ervan voor specifieke beleidslijnen van de Unie (zie afdeling 3.1.1);
 - (ii) stimulerend effect van de steun (zie afdeling 3.1.2), en
 - (iii) ontbreken van een schending van relevante bepalingen van het Unierecht (zie afdeling 3.1.3).
- (b) Wat de tweede (negatieve) voorwaarde betreft, **steun voor milieubescherming en energie mag de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt, niet zodanig beïnvloeden dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad**:
- (i) de noodzaak van overheidsingrijpen (zie afdeling 3.2.1.1);
 - (ii) de geschiktheid van de steun (zie afdeling 3.2.1.2);
 - (iii) de evenredigheid van de steun (steun beperkt tot het minimum dat noodzakelijk is voor het bereiken van de doelstelling ervan), met inbegrip van cumulatie (zie afdeling 3.2.1.3);
 - (iv) de transparantie van de steun (zie afdeling 3.2.1.4);
 - (v) vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer (zie afdeling 3.2.2), en
 - (vi) afweging van de positieve en negatieve effecten van de steun (zie afdeling 3.3).

3.1 Positieve voorwaarde: de steun moet de ontwikkeling van een economische bedrijvigheid vergemakkelijken

3.1.1 *Identificatie van de economische bedrijvigheid die door de maatregel wordt vergemakkelijkt, de positieve effecten ervan voor de samenleving als geheel en, in voorkomend geval, van het belang ervan voor specifieke beleidslijnen van de Unie*

22. Wanneer lidstaten steun aanmelden, moeten zij aangeven welke economische activiteiten als gevolg van de steun zullen worden vergemakkelijkt en hoe de ontwikkeling van die activiteiten wordt ondersteund.
23. Steun om de negatieve effecten van economische activiteiten op het klimaat of het milieu te voorkomen of te verminderen, kan de ontwikkeling van economische activiteiten vergemakkelijken doordat het duurzame karakter van de betrokken economische activiteit wordt vergroot. De steun kan er ook voor zorgen dat de activiteit in de toekomst kan worden voortgezet zonder dat onaanvaardbare milieuschade wordt veroorzaakt en doordat de creatie van nieuwe economische activiteiten en diensten

wordt ondersteund (ondersteuning van de ontwikkeling van de zgn. “groene economie”).

24. Lidstaten moeten ook beschrijven of en hoe de steun zal bijdragen aan de verwezenlijking van doelstellingen van het klimaat-, milieu- en energiebeleid van de Unie, en meer specifiek de van de steun verwachte baten beschrijven in termen van de wezenlijke bijdrage ervan aan de bescherming van het milieu, met inbegrip van klimaatmitigatie, of het efficiënte functioneren van de interne energiemarkt.

3.1.2 *Stimulerend effect*

25. Alleen indien steun een stimulerend effect heeft, kan deze worden beschouwd als een maatregel die een economische activiteit vergemakkelijkt. Van een stimulerend effect is sprake wanneer de steun de begunstigde ervan ertoe aanzet zijn gedrag te veranderen, extra economische activiteiten te ondernemen of milieuvriendelijkere economische activiteiten te ondernemen, die hij zonder de steun niet zou uitvoeren, dan wel beperkt of anders zou uitvoeren.
26. De steun mag niet de kosten steunen van een activiteit die de begunstigde van de steun hoe dan ook zou moeten maken, noch mag deze een vergoeding zijn voor het normale zakelijke risico van een economische activiteit⁴⁵.
27. Het stimulerende effect aantonen houdt in dat het feitelijke scenario en het waarschijnlijke nulscenario zonder steun worden bepaald. De Commissie zal een en ander onderzoeken op basis van de in afdeling 3.2.1.3 bedoelde kwantificering.
28. Volgens de Commissie heeft steun voor de begunstigde geen stimulerend effect in gevallen waarin de werkzaamheden aan het project of de activiteit reeds zijn aangevangen voordat de begunstigde bij de nationale autoriteiten een schriftelijke steunaanvraag heeft ingediend. In gevallen waarin een begunstigde een project begint uit te voeren voordat hij een steunaanvraag heeft ingediend, zal alle steun voor dat project in beginsel niet als verenigbaar met de interne markt worden beschouwd.
29. De steunaanvraag kan diverse vormen aannemen, met inbegrip van bijvoorbeeld een bod in een concurrerende biedprocedure. Aanvragen moeten ten minste bevatten: de naam van de aanvrager, een beschrijving van het project, met inbegrip van de locatie ervan, en het bedrag aan steun dat voor de uitvoering noodzakelijk is.
30. In bepaalde uitzonderlijke omstandigheden kan steun zelfs voor projecten die vóór de steunaanvraag van start zijn gegaan een stimulerend effect hebben. Meer bepaald wordt steun geacht een stimulerend effect te hebben in de volgende omstandigheden:
 - (a) de steun wordt automatisch toegekend in overeenstemming met de doelstelling en niet-discriminerende criteria en zonder dat de lidstaat nog enige beoordelingsbevoegdheid uitoefent, de maatregel is goedgekeurd en is in werking getreden voordat de werkzaamheden aan het project of de activiteit zijn aangevangen, behalve in het geval van fiscale vervolgregelingen, wanneer de

⁴⁵ Zie arrest van het Hof van Justitie van 13 juni 2013, HGA e.a./Commissie, C-630/11 P t/m C-633/11 P, ECLI:EU:C:2013:387, punt 104.

activiteit reeds onder de vroegere regelingen in de vorm van belastingvoordelen viel;

- (b) de nationale autoriteiten hebben vóór de aanvang van de werkzaamheden een bericht bekendgemaakt van hun voornemen om, na goedkeuring van de maatregel door de Commissie zoals vereist door artikel 108, lid 3, van het Verdrag, de voorgenomen steunmaatregel in te stellen. Dat bericht moet beschikbaar worden gesteld op een publieke website of andere publiek toegankelijke media die even breed en gemakkelijk toegankelijk zijn, en duidelijk het type projecten vermelden dat volgens de voornemens van de lidstaat in aanmerking komt, en het tijdstip vanaf wanneer de lidstaat voornemens is dergelijke projecten als in aanmerking komend te beschouwen. De voorgenomen subsidiabiliteit mag niet nodeloos worden beperkt. De begunstigde moet de autoriteit die de steun toekent, vóór de aanvang van de werkzaamheden ervan in kennis hebben gesteld dat de voorgenomen steunmaatregel werd beschouwd als een voorwaarde voor het nemen van de investeringsbeslissingen. Indien de lidstaat van dit soort bericht gebruikmaakt om een stimulerend effect aan te tonen, moet hij, in het kader van zijn staatssteunaanmelding, een afschrift verschaffen van dat bericht en een link naar de website waarop dit werd bekendgemaakt, of het nodige bewijs van de beschikbaarheid ervan voor het publiek;
 - (c) exploitatiesteun voor bestaande installaties ten behoeve van milieuvriendelijke productie indien er geen “aanvang van de werkzaamheden” is omdat er geen aanzienlijke nieuwe investering is. In deze gevallen kan het stimulerende effect worden aangetoond door een verandering waarbij de installatie milieuvriendelijk wordt geëxploiteerd – in plaats van een alternatieve goedkopere vorm van exploitatie die minder milieuvriendelijk is.
31. De Commissie is van oordeel dat steun die alleen wordt toegekend om de kosten van aanpassing aan Unienormen te dekken, in beginsel geen stimulerend effect heeft. Als algemene regel geldt dat alleen steun om verder te gaan dan Unienormen, een stimulerend effect kan hebben. In die gevallen echter waarin de betrokken Unienorm al is goedgekeurd, maar nog niet van kracht is, kan steun een stimulerend effect hebben indien deze stimuleert om de investering te verwezenlijken voordat de norm van kracht wordt (zie de afdelingen 4.2.3 en 4.5.3).

3.1.3 *Geen schending van relevante bepalingen van het Unierecht*

32. Indien de gesteunde activiteit of de steunmaatregel of de daaraan gekoppelde voorwaarden – zoals de financieringsmethode wanneer die integrerend deel uitmaakt van de steunmaatregel – leiden tot een schending van relevante bepalingen van het Unierecht, kan de steun niet met de interne markt verenigbaar worden verklaard. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer voor de steun bepalingen gelden waardoor deze direct of indirect afhankelijk wordt gesteld van de herkomst van producten of uitrusting, zoals voorwaarden voor de begunstigde om nationaal geproduceerde producten te kopen.

3.2 Negatieve voorwaarde: de steun mag de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt, niet zodanig beïnvloeden dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad

3.2.1 Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken

3.2.1.1 Noodzaak van de steun

33. De voorgenomen staatssteunmaatregel moet zijn gericht op een situatie waar steun kan zorgen voor een wezenlijke verbetering die de markt alleen niet tot stand kan brengen, bijvoorbeeld door marktfalen te verhelpen met betrekking tot de projecten of activiteiten waarvoor de steun wordt toegekend. Hoewel algemeen wordt erkend dat concurrerende markten meestal efficiënte uitkomsten opleveren in termen van ontwikkeling van economische activiteiten, prijzen, output en gebruik van hulpbronnen, kan, wanneer marktfalen speelt, overheidsinterventie in de vorm van staatssteun noodzakelijk zijn om markten efficiënter te laten functioneren en zodoende aan de ontwikkeling van een economische activiteit bijdragen, voor zover de markt alleen geen efficiënte uitkomst zou opleveren. De lidstaat moet het marktfalen in kaart brengen dat het bereiken van een afdoende mate van milieubescherming belet of een efficiënte interne energiemarkt belemmert. De belangrijkste vormen van marktfalen met betrekking tot milieubescherming en energie die een hinderpaal kunnen zijn voor het bereiken van optimale uitkomsten en tot een inefficiënte uitkomst kunnen leiden, zijn:
- (a) negatieve externaliteiten: deze komen het vaakst voor bij milieusteunmaatregelen en doen zich voor wanneer verontreiniging niet correct is ingeprijsd, d.w.z. dat de betrokken onderneming niet met de volledige kostprijs van verontreiniging te maken krijgt. In dit geval worden ondernemingen die in hun eigen belang handelen, misschien onvoldoende geprikkeld om de negatieve externaliteiten van economische activiteiten te laten meewegen wanneer zij ofwel voor een bepaalde technologie kiezen ofwel beslissen over hun outputniveau. Met andere woorden, de kosten die de onderneming draagt, zijn geen correcte afspiegeling van de kosten die consumenten en de samenleving als geheel moeten dragen. Daarom worden ondernemingen meestal onvoldoende geprikkeld om hun verontreinigingsniveau te verlagen of individuele maatregelen te treffen ter bescherming van het milieu;
 - (b) positieve externaliteiten: het feit dat een deel van de winst uit een investering aan andere marktdeelnemers dan de investeerder zal toevallen, kan ondernemingen aanzetten tot onderinvesteren. Positieve externaliteiten kunnen zich bijvoorbeeld voordoen in het geval van investeringen in eco-innovatie, systeemstabiliteit, nieuwe en innovatieve hernieuwbare technologieën en innovatieve vraagresponsmaatregelen, of in het geval van energie-infrastructuur of maatregelen ten behoeve van de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening die aan vele lidstaten of aan een ruimer aantal verbruikers ten goede komen;
 - (c) informatieasymmetrie: doet zich meestal voor op markten waar er een discrepantie is tussen de informatie die voor één zijde van de markt beschikbaar is, en de informatie die voor de andere zijde van de markt beschikbaar is. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer externe financiële investeerders geen informatie hebben over de van een project verwachte rendementen en risico's.

Ook kan dit element spelen bij grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van infrastructuur waarbij één partij een informatienadeel heeft ten opzichte van de andere partij. Ook al leveren het risico of de onzekerheid op zich geen marktfalen op, toch houdt het probleem van de informatieasymmetrie verband met de omvang van dat risico en die onzekerheid. Voor beide factoren speelt dit meestal sterker bij milieu-investeringen die doorgaans een langere afschrijvingsperiode hebben, waardoor de focus sterker op de korte termijn komt te liggen, hetgeen nog kan worden versterkt door de financieringsvoorwaarden van dit soort investeringen met name voor kmo's;

- (d) coördinatiefalen: dit kan beletten dat een project wordt ontwikkeld of doeltreffend wordt vormgegeven als gevolg van uiteenlopende belangen van en prikkels voor investeerders (de zogeheten “belangenversnippering”), de uitbestedingskosten of de regelingen inzake aansprakelijkheidsverzekering, de onzekerheid over het resultaat van de samenwerking en netwerkeffecten, zoals bijvoorbeeld ononderbroken elektriciteitsvoorziening. Dit coördinatiefalen kan bijvoorbeeld spelen in de relaties tussen de eigenaar van een pand en een huurder waar het gaat om het toepassen van energie-efficiënte oplossingen. Coördinatiefalen kan verder worden versterkt door informatieproblemen, met name in verband met informatieasymmetrie. Ook kan coördinatiefalen voortvloeien uit het feit dat een bepaalde kritische massa moet worden bereikt voordat het zakelijk aantrekkelijk is een project op te starten, hetgeen een bijzonder relevant aspect kan zijn bij (grensoverschrijdende) infrastructuurprojecten.
- 34. Het feit dat binnen een bepaalde context marktfalen bestaat, is op zich evenwel geen voldoende argument om de noodzaak van staatssteun te verantwoorden. Er kunnen al andere beleidslijnen en maatregelen voorhanden zijn die een deel van de geconstateerde vormen van marktfalen aanpakken. Voorbeelden daarvan zijn onder meer sectorale regelgeving, bindende Unienormen inzake verontreiniging, leveringsverplichtingen, tariefmechanismen zoals het emissiehandelssysteem van de Unie (ETS), en CO₂-heffingen. Aanvullende maatregelen die staatssteun behelzen, mogen alleen gericht zijn op het resterende marktfalen, d.w.z. het marktfalen dat door die andere beleidslijnen of maatregelen niet wordt aangepakt. Voorts is het van belang dat wordt aangetoond hoe staatssteun andere beleidslijnen en maatregelen versterkt die hetzelfde marktfalen moeten corrigeren. Daarom is het argument dat staatssteun noodzakelijk is, minder overtuigend indien de steun ingaat tegen andere beleidsmaatregelen die op hetzelfde marktfalen zijn gericht. De lidstaat moet dus ook bestaande beleidslijnen en maatregelen identificeren die op het geconstateerde regulerings- of marktfalen zijn gericht zijn.
 - 35. De Commissie zal steun als noodzakelijk beschouwen indien de lidstaat aantoonst dat deze het resterende marktfalen daadwerkelijk aanpakt, mede in het licht van andere beleidslijnen en maatregelen die al zijn opgezet om een deel van het geconstateerde marktfalen aan te pakken.
 - 36. Indien staatssteun wordt toegekend voor projecten of activiteiten die, wat hun technologische inhoud, risicograd en omvang betreft, vergelijkbaar zijn met projecten of activiteiten die binnen de Unie al op marktvoorwaarden plaatsvinden, zal de Commissie in beginsel aannemen dat geen marktfalen speelt, en zal zij verder bewijsmateriaal voor en verantwoording van de noodzaak van staatssteun verlangen.

37. Om de noodzaak van steun aan te tonen, moet de lidstaat aantonen dat het project of, in het geval van regelingen, het referentieproject zonder de steun niet zou zijn uitgevoerd. De Commissie zal een en ander beoordelen op basis van de in afdeling 3.2.1.3 bedoelde kwantificering of de door de lidstaat ingediende specifieke, met bewijzen gestaafde analyse waaruit de noodzaak van de steun blijkt.

3.2.1.2 Geschiktheid

38. De voorgenomen steunmaatregel moet een geschikt beleidsinstrument zijn om de beoogde doelstelling van de steun te bereiken, d.w.z. dat er geen minder verstorend beleids- en steuninstrument mag zijn waarmee dezelfde resultaten kunnen worden bereikt.

3.2.1.2.1 Een geschikt instrument in vergelijking met mogelijke andere beleidsinstrumenten

39. Staatssteun is niet het enige beleidsinstrument waarover lidstaten beschikken om hogere niveaus van milieubescherming te bevorderen of om de interne energiemarkt efficiënt te laten functioneren. Er kunnen ook andere, beter geschikte instrumenten beschikbaar zijn zoals marktgebaseerde instrumenten of maatregelen aan de vraagzijde waarbij wordt gebruikgemaakt van regulering, overheidsopdrachten of normalisatie, alsmede een verhoging van de financiering voor publieke infrastructuur en algemene belastingmaatregelen. Ook zachte instrumenten, zoals vrijwillige milieukeuren en de verspreiding van milieuvriendelijke technologieën, kunnen een belangrijke rol spelen om tot een hoger niveau van milieubescherming te komen⁴⁶.
40. Verschillende maatregelen om hetzelfde marktfalen te verhelpen, kunnen elkaar tegenwerken. Dit is het geval wanneer een efficiënt, marktgebaseerd mechanisme is opgezet dat specifiek het probleem van externaliteiten moet tegengaan, zoals bijvoorbeeld het emissiehandelsstelsel van de Unie. Een bijkomende steunmaatregel om hetzelfde marktfalen aan te pakken, dreigt de slagkracht van het marktmechanisme aan te tasten. Daarom moet een steunregeling die gericht is op het aanpakken van resterend marktfalen, zodanig worden vormgegeven dat deze de slagkracht van het marktmechanisme niet aantast.
41. Het beginsel “de vervuiler betaalt” doen naleven via milieuwetgeving, moet borgen dat het marktfalen in verband met negatieve externaliteiten zal worden gecorrigeerd. Daarom is staatssteun geen geschikt instrument en kan geen staatssteun worden

⁴⁶ Het gebruik van milieukeuren en op producten aangebrachte milieucriteria kan een ander middel zijn om consumenten of gebruikers te helpen geïnformeerde aankoopbesluiten te nemen en om de vraag naar milieuvriendelijke producten te vergroten. Robuuste milieukeuren en waarheidsgetrouwe milieucriteria kunnen, wanneer deze goed zijn ontworpen, goed herkenbaar, inzichtelijk en betrouwbaar zijn – en door de betrokken consumenten ook als dusdanig worden gezien –, een belangrijk instrument zijn om (consumenten)gedrag te bepalen en te sturen in de richting van milieuvriendelijkere keuzes. Gebruikmaken van een betrouwbare keur- of certificatieregeling met duidelijke criteria, die extern (door een derde) wordt gecontroleerd, zal voor bedrijven een van de doeltreffendste middelen zijn om aan consumenten en stakeholders duidelijk te maken dat de betrokken producten voldoen aan hoge milieunormen. In het licht hiervan neemt de Commissie in het toepassingsgebied van deze richtsnoeren geen specifieke regels op met betrekking tot het ontwerp en de productie van milieuvriendelijke producten.

toegekend wanneer de begunstigde van de steun op grond van bestaande Uniewetgeving of nationale wetgeving voor de verontreiniging aansprakelijk kan worden gehouden.

3.2.1.2 Een geschikt instrument in vergelijking met andere steuninstrumenten

42. Staatssteun ten behoeve van milieubescherming en energie kan in diverse vormen worden toegekend. De lidstaat moet er echter op toezien dat de steun wordt toegekend in de vorm die naar verwachting het minste risico op verstoring van het handelsverkeer en de mededinging oplevert.
43. In dat verband moet de lidstaat aantonen waarom andere, potentieel minder verstorende vormen van steun minder geschikt zijn, zoals terugbetaalbare voorschotten in vergelijking met rechtstreekse subsidies; belastingverrekening in vergelijking met belastingkortingen; of vormen van steun die gebaseerd zijn op financiële instrumenten zoals schuldinstrumenten in vergelijking met eigenvermogensinstrumenten (bv. leningen tegen lage rente of met rentekorting, overheidsgaranties of een alternatieve vorm van kapitaalverschaffing tegen gunstige voorwaarden).
44. Het gekozen steuninstrument moet geschikt zijn voor het marktfalen dat de steunmaatregel beoogt aan te pakken. Indien de reële opbrengsten onzeker zijn (bijvoorbeeld in het geval van energiebesparende maatregelen), kan een terugbetaalbaar voorschot het geschiktste instrument zijn.
45. De lidstaat moet aantonen dat de steun en de vormgeving ervan geschikt zijn om de doelstelling van de maatregel waarop de steun is gericht, te bereiken.

3.2.1.3 Evenredigheid

46. Steun wordt als evenredig beschouwd indien het steunbedrag per begunstigde beperkt blijft tot het minimum dat noodzakelijk is om de gesteunde activiteit of het gesteunde project uit te voeren.
47. Als algemeen beginsel geldt dat steun zal worden beschouwd als beperkt tot het minimum dat noodzakelijk is om de gesteunde activiteit of het gesteunde project uit te voeren, indien het steunbedrag overeenstemt met de voor het bereiken van de doelstelling vereiste nettomeerkosten ("financieringskloof") die noodzakelijk zijn om de doelstelling van de steunmaatregel te bereiken, vergeleken met het nulscenario waarin er geen steun wordt verleend. De nettomeerkosten worden vastgesteld als het verschil tussen de economische opbrengsten en kosten (inclusief investeringen en exploitatie) van het gesteunde project en die van het alternatieve project dat de begunstigde van de steun zonder steun geloofwaardig zou uitvoeren.
48. Een nadere beoordeling van de nettomeerkosten zal niet vereist zijn indien de steunbedragen worden bepaald via een concurrerende biedprocedure, omdat die een betrouwbare schatting oplevert van het minimum aan steun dat potentiële begunstigden nodig hebben. Daarom is de Commissie van oordeel dat de evenredigheid van de steun is verzekerd indien de volgende criteria zijn vervuld:
 - (a) de biedprocedure is concurrerend, d.w.z. zij is open, helder, transparant en niet-discriminerend, gebaseerd op objectieve criteria, die vooraf zijn vastgesteld

overeenkomstig de doelstelling van de maatregel en het risico op strategisch bieden tot een minimum beperken;

- (b) de criteria worden ruim vóór de termijn voor het indienen van aanvragen bekendgemaakt, om een daadwerkelijke mededinging mogelijk te maken⁴⁷;
 - (c) het budget of het volume van de biedprocedure is een bindende beperking, omdat kan worden verwacht dat niet alle bidders steun zullen krijgen;
 - (d) het verwachte aantal bidders is voldoende om een daadwerkelijke mededinging te verzekeren; de vormgeving van biedprocedures waaraan te weinig bidders deelnemen tijdens de uitvoering van een regeling, wordt gecorrigeerd om in de daarop volgende biedprocedures of zo snel als mogelijk een daadwerkelijke mededinging te herstellen;
 - (e) aanpassingen achteraf van de uitkomst van de biedprocedure (zoals aansluitende onderhandelingen over de uitkomsten van de biedingen of contingentering) worden vermeden omdat deze de efficiëntie van de uitkomst van de procedure kunnen aantasten.
49. De selectiecriteria in de concurrerende biedprocedure moeten in de regel zijn gebaseerd op het door de aanvrager gevraagde steunbedrag dat direct of indirect wordt afgezet tegen de bijdrage aan de doelstelling van de maatregel (bv. in termen van eenheid milieubescherming of eenheid energie). In enkele uitzonderlijke gevallen kan het passend zijn om andere, niet op de prijs gebaseerde selectiecriteria op te nemen (bv. aanvullende ecologische, technologische of maatschappelijke criteria). In dergelijke gevallen mogen deze andere criteria niet meer dan 25 % vertegenwoordigen van alle selectiecriteria die worden meegewogen. De lidstaat moet de voorgestelde aanpak onderbouwen en ervoor zorgen dat deze geschikt is voor de nagestreefde doelstelling.
50. Indien de steun niet via een concurrerende biedprocedure wordt toegekend, moeten de nettomeerkosten worden bepaald door de winstgevendheid van het feitelijke scenario en van het nulscenario te vergelijken. Om in dergelijke gevallen de financieringskloof te bepalen, moet de lidstaat voor het feitelijke scenario en voor een geloofwaardige nulscenario een kwantificering indienen van alle belangrijke kosten en opbrengsten, de voor het disconteren van toekomstige kasstromen geraamde gewogen gemiddelde vermogenskostenvoet ("WACC") van begunstigden, alsmede de netto contante waarde ("NPV") voor het feitelijke scenario en voor het nulscenario, over de levensduur van het project. De lidstaat moet de aannames verantwoorden die voor elk aspect van de kwantificering worden gebruikt, en moet gehanteerde methodieken toelichten en onderbouwen. De typische nettomeerkosten kunnen worden geraamd als het verschil tussen de NPV voor het feitelijke scenario en voor het nulscenario over de levensduur van het referentieproject. In het geval van individuele steun moeten deze berekeningen worden gepresenteerd op het niveau van het gedetailleerde bedrijfsplan van het project, en voor steunregelingen op basis van één of meer referentieprojecten.

⁴⁷ Zes weken zal meestal voldoende zijn. Voor bijzonder complexe of nieuwe procedures kan deze termijn langer zijn. Wanneer dat gerechtvaardigd is, bijvoorbeeld bij eenvoudige of regelmatige of herhaalde procedures, kan een kortere termijn passend zijn.

51. Een nulscenario kan soms inhouden dat de begunstigde een activiteit of investering niet uitvoert of zijn bedrijfsactiviteiten ongewijzigd voortzet. Indien uit bewijsmateriaal blijkt dat dit het meest waarschijnlijke nulscenario is, kunnen de nettomeerkosten worden benaderd door de negatieve NPV van het project in het feitelijke scenario zonder steun over de levensduur van het project (dus in de impliciete aanname dat de NPV van het nulscenario nul is). Dit kan met name het geval zijn bij infrastructuurprojecten.
52. In bepaalde omstandigheden kan het moeilijk zijn om de baten en kosten voor de begunstigde volledig te bepalen – en dus de NPV in het feitelijke scenario en in het nulscenario te kwantificeren. Alternatieve benaderingen voor die gevallen kunnen worden toegepast, zoals in hoofdstuk 4 nader wordt bepaald voor specifieke soorten steun, door bijvoorbeeld alleen steun toe te staan voor een beperkt bedrag van de in aanmerking komende kosten, d.w.z. steunintensiteiten.
53. Indien geen gebruik wordt gemaakt van een concurrerende biedprocedure, toekomstige ontwikkelingen van kosten en opbrengsten met een hoge mate van onzekerheid zijn omgeven en er sprake is van grote informatieasymmetrie, kan van de lidstaat worden verlangd dat deze compensatiemodellen invoert die niet volledig vooraf vastliggen. Die modellen zouden veeleer een mix zijn van ex-ante- en ex-post-maatregelen of zouden mechanismen invoeren voor terugvordering achteraf of voor het monitoren van kosten, terwijl toch de prikkels voor de begunstigden worden behouden om hun kosten zo beperkt mogelijk te houden en hun bedrijfsactiviteiten op termijn doelmatig uit te bouwen.

3.2.1.3.1 Cumulatie

54. Steun kan gelijktijdig op grond van meerdere steunregelingen worden toegekend of kan worden gecumuleerd met ad-hocsteun of de-minimissteun met betrekking tot dezelfde in aanmerking komende kosten, mits het totale bedrag aan steun voor een activiteit of project niet leidt tot overcompensatie of het op grond van deze richtsnoeren toegestane maximale steunbedrag niet overschrijdt. Indien de lidstaat toestaat dat steun op grond van één maatregel wordt gecumuleerd met steun op grond van andere maatregelen, dan moet hij voor elke maatregel aangeven welke methode wordt gebruikt om de in dit punt bepaalde voorwaarden na te leven.
55. Centraal beheerde Uniefinanciering die niet direct of indirect onder de controle van de lidstaat staat, vormt geen staatssteun. Indien dit soort Uniefinanciering wordt gecombineerd met staatssteun, moet worden geborgd dat het totale bedrag aan overheidsfinanciering dat voor dezelfde in aanmerking komende kosten wordt toegekend, niet tot overcompensatie leidt.

3.2.1.4 Transparantie

56. Om negatieve effecten te verminderen door ervoor te zorgen dat concurrenten toegang hebben tot relevante informatie over gesteunde activiteiten, moet de betrokken lidstaat ervoor zorgen dat de volgende informatie wordt bekendgemaakt in de Transparency

Award Module van de Commissie⁴⁸ of op een uitgebreide staatssteunwebsite, op nationaal of regionaal niveau:

- (a) de volledige tekst van de goedgekeurde steunregeling of de subsidiebeschikking voor individuele steun en de uitvoeringsbepalingen ervan, of een link daarnaar;
 - (b) informatie over iedere individuele steunverlening die ad-hoc of in het kader van een op grond van deze richtsnoeren goedgekeurde steunregeling is toegekend en meer dan 100 000 EUR bedraagt.
57. Lidstaten moeten hun uitgebreide staatssteunwebsites waarop de door deze afdeling verlangde informatie moet worden bekendgemaakt, zodanig opzetten dat die informatie gemakkelijk toegankelijk is. Informatie moet worden gepubliceerd in een open spreadsheet-dataformaat waarmee de gegevens effectief kunnen worden doorzocht, opgehaald, gedownload en gemakkelijk op internet bekendgemaakt, bv. in CSV- of XML-formaat. Het brede publiek moet zonder restricties toegang hebben tot de website. Gebruikers mogen niet verplicht zijn zich vooraf te registreren om toegang tot de website te krijgen.
58. Voor regelingen in de vorm van voordelen inzake belastingen of parafiscale heffingen gelden de in punt 56, (b), vastgestelde voorwaarden als vervuld indien lidstaten de verplichte informatie over individuele steunbedragen publiceren volgens de onderstaande tranches (in miljoen EUR):
- 0,1-0,5;
 - 0,5-1;
 - 1-2;
 - 2-5;
 - 5-10;
 - 10-30;
 - 30-60;
 - 60-100;
 - 100-250;
 - 250 en meer.
59. De in punt 56, (b), bedoelde informatie moet worden bekendgemaakt binnen zes maanden vanaf de datum waarop de steun is toegekend of, in het geval van steun in de vorm van belastingvoordelen, binnen één jaar vanaf de datum voor het indienen van de belastingaangifte⁴⁹. In het geval van onrechtmatige maar verenigbare steun zullen lidstaten ervoor moeten zorgen dat deze informatie achteraf wordt bekendgemaakt, uiterlijk zes maanden vanaf de datum van het besluit van de Commissie dat de steun

⁴⁸ State Aid Transparency – publieke zoekpagina, beschikbaar op:
<https://webgate.ec.europa.eu/competition/transparency/public?lang=nl>

⁴⁹ Indien er geen formeel vereiste voor een jaaraangifte bestaat, wordt 31 december van het jaar waarvoor de steun is toegekend, ingevoerd als de datum waarop de steun is toegekend.

verenigbaar verklaarde. Om de handhaving van staatssteunvoorschriften op grond van het Verdrag mogelijk te maken, moet die informatie ten minste tien jaar vanaf de datum waarop de steun is toegekend, beschikbaar blijven.

60. De Commissie zal op haar website de links naar de in punt 57 bedoelde staatssteunwebsites bekendmaken.

3.2.2 *Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer*

61. Artikel 107, lid 3, punt c), van het Verdrag biedt de Commissie de mogelijkheid om steun die de ontwikkeling van bepaalde vormen van economische bedrijvigheid of van bepaalde regionale economieën vergemakkelijkt, verenigbaar te verklaren, “mits de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt niet zodanig worden veranderd dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad”.
62. Om deze negatieve voorwaarde te kunnen toepassen, moet eerst een beoordeling worden gemaakt van het verstorende effect van de betrokken steun op de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt. Steunmaatregelen veroorzaken, naar hun aard zelf, verstoringen van de mededinging en beïnvloeden het handelsverkeer tussen lidstaten omdat zij de concurrentiepositie van de begunstigden versterken, zelfs indien de steunmaatregel noodzakelijk, geschikt, evenredig en transparant is.
63. Steun voor milieudoeleinden zal, naar zijn aard zelf, meestal milieuvriendelijke producten en technologieën begunstigen ten koste van andere, meer vervuulende producten en technologieën, en dat effect van de steun zal, in beginsel, niet worden beschouwd als een ongewenste verstoring van de mededinging, omdat hiermee het marktfalen wordt aangepakt dat de steun noodzakelijk maakt. Daarnaast draagt steun voor klimaatvriendelijke producten en technologieën bij aan het bereiken van de doelstellingen van de Europese klimaatwet voor 2030 en voor 2050. Voor maatregelen ten behoeve van milieubescherming zal de Commissie dus rekening houden met de verstorende effecten voor concurrenten die ook op milieuvriendelijke basis actief zijn, zelfs zonder steun.
64. De Commissie is van oordeel dat regelingen die open staan voor een ruimere groep potentiële begunstigden, een beperkter verstarend effect op de mededinging hebben dan steun die is toegesneden op slechts een beperkt aantal specifieke begunstigden, met name indien het toepassingsgebied van de steunmaatregel alle concurrenten omvat die bereid zijn dezelfde dienst, hetzelfde product of hetzelfde voordeel te leveren.
65. Staatssteun ten behoeve van milieu- en energiedoelstellingen kan het onbedoelde effect hebben dat de beloning door de markt van de efficiëntste, meest innovatieve producenten wordt aangetast en dat voor de minst efficiënte producenten de prikkels worden verstoord om te verbeteren, te herstructureren of de markt te verlaten. Een en ander kan ook leiden tot inefficiënte toetredingsdrempels voor efficiëntere of innovatievere potentiële concurrenten. Op lange termijn kunnen dergelijke verstoringen de innovatie, de efficiëntie en de invoering van schonere technologieën doorkruisen. Deze verstorende effecten kunnen bijzonder groot zijn indien de steun wordt toegekend aan projecten die een beperkt tijdelijk voordeel opleveren, maar die schonere technologieën voor een langere periode uitsluiten, onder meer technologie die noodzakelijk is om de klimaatdoelen voor de middellange en lange termijn te bereiken

die in de Europese klimaatwet zijn vastgelegd. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij steun voor bepaalde activiteiten die fossiele brandstoffen gebruiken en een directe reductie van broeikasgasemissies opleveren, maar op lange termijn emissiereducties vertragen. Bij voor het overige gelijke omstandigheden is het zo dat hoe dichter de gesteunde investering in de tijd staat bij de betrokken streefdatum, des te groter de kans is dat de tijdelijke winst ervan niet opweegt tegen de mogelijke perverse prikkels voor schonere technologie. Daarom zal de Commissie deze eventuele negatieve korte- en langetermijneffecten voor de mededinging en het handelsverkeer in haar beoordeling meenemen.

66. Steun kan ook verstorende effecten hebben doordat daarmee aanzienlijke marktmacht van de begunstigde van de steun wordt versterkt of bestendigd. Zelfs wanneer steun aanzienlijke marktmacht niet rechtstreeks versterkt, kan dit indirect gebeuren, doordat de steun de groei van bestaande concurrenten ontmoedigt, hen aanzet de markt te verlaten of ontradend werkt voor de markttoetreding van nieuwe concurrenten. Een en ander moet met name in aanmerking worden genomen indien de steunmaatregel is gericht op een beperkt aantal specifieke begunstigten of wanneer gevestigde exploitanten (incumbenten) marktmacht hebben opgebouwd vóór de vrijmaking van de markt, zoals soms bijvoorbeeld het geval is op energiemarkten. Dit kan ook van belang zijn bij concurrerende biedprocedures op opkomende markten, waar het risico bestaat dat een speler met een sterke marktpositie de meeste biedprocedures wint en belet dat er noemenswaardige markttoetreding plaatsvindt.
67. Afgezien van verstoringen van de productmarkten kan steun ook effecten hebben op het handelsverkeer en de locatiekeuze. Die verstoringen kunnen spelen tussen lidstaten wanneer ondernemingen over de grenzen heen concurreren of wanneer zij een afweging maken tussen verschillende investeringslocaties. Steun die erop gericht is een economische activiteit in een bepaalde regio te behouden of deze aan te trekken vanuit andere regio's binnen de interne markt, kan activiteiten of investeringen van één regio naar een andere verplaatsen, zonder enig netto-effect voor het milieu. De Commissie zal nagaan of de steun geen kennelijk negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer oplevert. Zo zal bijvoorbeeld steun voor milieu- en energiedoelstellingen die alleen leidt tot een verandering van locatie van de economische activiteit, zonder dat het bestaande niveau van milieubescherming in lidstaten wordt verbeterd, niet als verenigbaar met de interne markt worden beschouwd.

3.3 Afweging tussen de positieve effecten van de steun en de negatieve effecten ervan op de mededinging en het handelsverkeer

68. In een laatste stap zal de Commissie een afweging maken tussen de geconstateerde negatieve effecten van de steunmaatregel op de mededinging en de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt, en de positieve effecten van de voorgenomen steun op de gesteunde economische activiteiten, met inbegrip van de bijdrage ervan aan de bescherming van het milieu en de doelstellingen van het energiebeleid en, vooral, aan de transitie naar ecologisch duurzame activiteiten en aan het behalen van de juridisch bindende doelstellingen van de Europese klimaatwet.

69. Bij die afwegingstoets zal de Commissie bijzondere aandacht hebben voor artikel 3 van Verordening (EU) 2020/852 van het Europees Parlement en de Raad⁵⁰, met inbegrip van het beginsel “geen ernstige afbreuk doen aan”, of andere vergelijkbare methodieken. Voorts kan de Commissie, in het kader van haar beoordeling van de negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer, in voorkomend geval rekening houden met negatieve externaliteiten van de gesteunde activiteit indien die externaliteiten de mededinging en de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt zodanig veranderen dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad doordat inefficiënties op de markt in het leven worden geroepen of versterkt, waaronder met name de externaliteiten die het behalen van de in Uniewetgeving vastgelegde klimaatdoelstellingen kunnen belemmeren⁵¹.
70. De Commissie zal een steunmaatregel alleen als verenigbaar met de interne markt beschouwen indien de positieve effecten opwegen tegen de negatieve effecten. In gevallen waarin de voorgenen steunmaatregel geen passend en evenredig antwoord biedt voor duidelijk omschreven marktfalen – bijvoorbeeld door het tijdelijke karakter van het voordeel en de verstoringen op lange termijn die dit meebrengt (zoals aangegeven in punt 65) – zullen de negatieve versturende effecten voor de mededinging meestal zwaarder wegen dan de positieve effecten van de maatregel. Daarom zal de Commissie dan waarschijnlijk concluderen dat de voorgenen steunmaatregel onverenigbaar is.
71. Maatregelen waarmee – direct of indirect – steun voor fossiele brandstoffen, en met name de meest vervuilende fossiele brandstoffen, is gemoeid, zullen waarschijnlijk geen positieve milieueffecten opleveren en zullen vaak belangrijke negatieve effecten hebben, omdat zij de negatieve milieueexternaliteiten op de markt kunnen doen toenemen. Hetzelfde geldt voor maatregelen waarbij er sprake is van nieuwe investeringen in aardgas, tenzij kan worden aangetoond dat er geen lock-in-effect is. Een en ander zal, zoals verder uiteengezet in hoofdstuk 4, in beginsel een positieve afwegingstoets voor dergelijke maatregelen onwaarschijnlijk maken.
72. Andere factoren die moeten worden meegenomen om te bepalen hoe de afwegingstoets van bepaalde categorieën steunregelingen in bepaalde gevallen per saldo uitvalt, zijn:
- (a) een verplichting van een evaluatie achteraf, zoals beschreven in hoofdstuk 5; in dergelijke gevallen kan de Commissie de looptijd van de regelingen beperken (in de regel tot vier jaar of minder), met een mogelijkheid om nadien de verlenging daarvan opnieuw aan te melden;
 - (b) de eis dat – bij gebreke van een concurrerende biedprocedure – steun voor projecten van een bepaalde omvang of met bepaalde kenmerken individueel wordt aangemeld;

⁵⁰ Verordening (EU) 2020/852 van het Europees Parlement en de Raad van 18 juni 2020 betreffende de totstandbrenging van een kader ter bevordering van duurzame beleggingen en tot wijziging van Verordening (EU) 2019/2088 (PB L 198 van 22.6.2020, blz. 13).

⁵¹ Dit zou ook het geval kunnen zijn indien de steun het functioneren doorkruist van economische instrumenten die zijn opgezet om dergelijke negatieve externaliteiten te internaliseren (bv. door prijsprikkels van het emissiehandelssysteem van de Unie of een vergelijkbaar instrument ongunstig te beïnvloeden).

- (c) de eis dat steunmaatregelen in de tijd beperkt zijn.

4. CATEGORIEËN STEUN

4.1 Steun voor de reductie en verwijdering van broeikasgasemissies, onder meer via steun voor hernieuwbare energie

4.1.1 Redenen voor de steun

73. De Unie heeft bindende en ambitieuze streefdoelen voor de reductie van broeikasgasemissies tegen 2030 en 2050 in wetgeving vastgelegd. [referentie naar EU-klimaatwet zodra die is goedgekeurd.] Staatssteun kan noodzakelijk zijn om bij te dragen aan het behalen van die doelstellingen van de Unie en de daarmee samenhangende nationale streefdoelen.

4.1.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten

74. Deze afdeling legt de verenigbaarheidsvoorschriften vast voor steunmaatregelen die in hoofdzaak zijn gericht op de reductie van broeikasgasemissies, zoals steun voor de productie van hernieuwbare en koolstofarme energie, steun voor energie-efficiëntie met inbegrip van hoogrenderende warmtekrachtkoppeling, steun voor CO₂-afvang, -opslag en -gebruik, en steun voor de reductie of het voorkomen van emissies afkomstig van industriële processen. Deze afdeling ziet ook op steun voor de verwijdering van broeikasgassen uit het milieu. Zij is niet van toepassing op maatregelen waarvan de primaire doelstelling niet de reductie of verwijdering van broeikasgasemissies is. Indien een maatregel bijdraagt aan zowel de reductie van broeikasgasemissies als de preventie of reductie van verontreiniging die niet afkomstig is van broeikasgassen, zal de verenigbaarheid van de maatregel worden beoordeeld op basis van deze afdeling of van afdeling 4.5, afhankelijk van welk van beide doelstellingen overheerst.
75. Deze afdeling ziet ook op specifieke infrastructuurprojecten (onder meer voor waterstof en andere koolstofarme gassen, alsmede voor CCS of CCU) die niet onder de definitie van energie-infrastructuur vallen.
76. Steun voor biobrandstoffen, vloeibare biomassa, biogas en biomassabrandstoffen kan alleen worden goedgekeurd voor zover de gesteunde brandstoffen voldoen aan de criteria inzake duurzaamheid en broeikasgasemissiereductie van Richtlijn (EU) 2018/2001 en de uitvoerings- of gedelegeerde handelingen daarvan.
77. Indirecte veranderingen in landgebruik (ILUC) vinden plaats wanneer de productie van gewassen voor voedsel- en voederdoeleinden wordt vervangen door de teelt van gewassen voor biobrandstoffen, vloeibare biomassa en biomassabrandstoffen. Die bijkomende vraag vergroot de druk op land en kan leiden tot de uitbreiding van landbouwgrond naar High Carbon Stock (HCS)-gebieden, zoals bossen, waterrijke gebieden en veengebieden, met extra broeikasgasemissies tot gevolg. Daarom legt Richtlijn (EU) 2018/2001 beperkingen op voor biobrandstoffen uit gewassen voor voedsel- en voederdoeleinden, vloeibare biomassa en biomassabrandstoffen. De Commissie is van oordeel dat bepaalde steunmaatregelen indirecte negatieve externaliteiten nog kunnen verergeren. Daarom zal de Commissie in beginsel oordelen dat steun voor biobrandstoffen, vloeibare biomassa, biogas en biomassabrandstoffen die

de plafonds overschrijden om te bepalen of zij meetellen voor de berekening van het bruto-eindverbruik van energie uit hernieuwbare bronnen in de betrokken lidstaten overeenkomstig artikel 26 van die richtlijn, geen positieve effecten oplevert die opwegen tegen de negatieve effecten van de maatregel. Voorts zal de Commissie zich ervan vergewissen dat lidstaten bij de vormgeving van hun steunmechanismen rekening hebben gehouden met de noodzaak om door steun voor biomassa, en met name voor bosbiomassa, veroorzaakte verstoringen op de grondstoffenmarkten te voorkomen.

4.1.3 *Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken*

4.1.3.1 Noodzaak van de steun

78. De punten 33, 34, 35 en 36 zijn niet van toepassing op maatregelen ten behoeve van de reductie van broeikasgasemissies. De lidstaat moet aangeven welke beleidsmaatregelen al voorhanden zijn om broeikasgasemissies te reduceren. Het emissiehandelssysteem van de Unie en de daarmee samenhangende beleidslijnen en maatregelen internaliseren dan wel een deel van de kosten van broeikasgasemissies, maar dit betekent nog niet dat die kosten daarmee al volledig kunnen worden geïnternaliseerd.
79. Lidstaten moeten, zoals vereist in punt 37, aantonen dat steun noodzakelijk is voor de voorgenomen activiteiten, rekening houdende met de betrokken kosten en opbrengsten, met inbegrip van die in verband met het emissiehandelssysteem en de in punt 78 genoemde daarmee samenhangende beleidslijnen en maatregelen. Indien de lidstaat kan aantonen dat er behoefte bestaat aan steun, neemt de Commissie, tot bewijs van het tegendeel, aan dat er marktfalen blijft spelen dat kan worden aangepakt met steun ten behoeve van decarbonisatie.
80. Lidstaten moeten erop toezien dat de steun noodzakelijk blijft gedurende de looptijd van regelingen die over meer dan één jaar lopen, door hun analyse van de betrokken kosten en opbrengsten jaarlijks te actualiseren of, voor regelingen met minder frequente toekenning van steun, vóór de toekenning van de steun, om erop toe te zien dat de steun voor elke in aanmerking komende categorie begunstigden noodzakelijk blijft. Indien steun niet langer vereist is voor een categorie begunstigden, moet deze categorie worden geschrapt voordat verdere steun wordt toegekend⁵².

4.1.3.2 Geschiktheid

81. Afdeling 3.2.1.2 is niet van toepassing op maatregelen ten behoeve van de reductie van broeikasgasemissies. De Commissie neemt aan dat staatssteun in beginsel een geschikte maatregel kan zijn om decarbonisatiedoelstellingen te bereiken, aangezien andere beleidsinstrumenten doorgaans niet voldoende zijn om die doelstellingen te bereiken, mits aan alle overige verenigbaarheidsvoorwaarden is voldaan. Gezien de schaal en de urgentie van de uitdaging van de decarbonisatie kunnen uiteenlopende instrumenten, dus ook directe subsidies, worden gebruikt.

⁵² Een en ander zou niets afdoen aan het recht om de reeds toegekende steun te ontvangen (bv. in het kader van een tienjaarscontract).

4.1.3.3 Subsidiabiliteit

82. Bij decarbonisatiemaatregelen die zijn gericht op specifieke activiteiten die met andere, niet-gesubsidieerde activiteiten concurreren, mag worden verwacht dat deze tot grotere verstoringen van de mededinging leiden dan maatregelen die open staan voor alle concurrerende activiteiten. Daarom moeten lidstaten een onderbouwing geven voor maatregelen die niet alle concurrerende technologieën en projecten omvatten – bijvoorbeeld alle projecten met activiteiten op de elektriciteitsmarkt, of alle ondernemingen die substitueerbare producten produceren en die technisch gezien daadwerkelijk kunnen bijdragen aan de reductie van broeikasgasemissies⁵³. Deze onderbouwing moet berusten op objectieve overwegingen die verband houden met bijvoorbeeld efficiëntie, kosten of andere relevante omstandigheden. In voorkomend geval mag die onderbouwing steunen op bewijsmateriaal dat is verzameld via de publieke consultatie overeenkomstig afdeling 4.1.3.4.
83. De Commissie zal de gegeven onderbouwing beoordelen en zal bijvoorbeeld oordelen dat een beperktere subsidiabiliteit de mededinging niet buitensporig verstoort indien:
- (a) een maatregel gericht is op in Unierecht vastgelegde specifieke sectorale of technologische doelstellingen, zoals een regeling voor hernieuwbare energie of voor energie-efficiëntie⁵⁴;
 - (b) een maatregel specifiek bedoeld is om demonstratieprojecten te ondersteunen;
 - (c) een maatregel niet alleen bedoeld is voor decarbonisatie, maar ook om te werken aan luchtkwaliteit of andere vormen van verontreiniging;
 - (d) een lidstaat het bewijs levert dat in aanmerking komende bedrijfstakken of innovatieve technologieën het potentieel hebben om op langere termijn een belangrijke bijdrage te leveren aan de bescherming van het milieu en ingrijpende decarbonisatie (diep decarbonisation), met name in termen van kosteneffectiviteit;
 - (e) een maatregel vereist is om diversificatie te bereiken die noodzakelijk is om problemen met netwerkstabiliteit niet te verergeren⁵⁵;

⁵³ De Commissie zal doorgaans niet eisen dat maatregelen over de grenzen heen worden opengesteld, al kan dit helpen om mededingingsbezwaren weg te nemen.

⁵⁴ Subsidiabiliteit zou in een dergelijk geval beperkt moeten blijven overeenkomstig definities ter zake, voor zover beschikbaar in de sectorale wetgeving. Zo moeten regelingen die specifiek op hernieuwbare energiebronnen gericht zijn, open staan voor alle technologieën die voldoen aan de definitie van “hernieuwbare energiebronnen” in Richtlijn (EU) 2018/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2018 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen (PB L 328 van 21.12.2018, blz. 82).

⁵⁵ In dat geval moet de lidstaat aantonen dat eerst via ontwerp van markten en nevendiensten passende stappen zijn gezet om investeerders bloot te stellen aan risico's die verbonden zijn aan curtailment en beloning van locatie- en technologiekeuzes die de netstabiliteit ondersteunen. Indien de lidstaat een hardnekkig lokaal probleem inzake voorzieningszekerheid constateert dat op middellange termijn niet kan worden opgelost met verbeteringen van het marktontwerp of door het netwerk voldoende te versterken, moet een maatregel om dit punt van zorg op te lossen, worden vormgegeven en beoordeeld op grond van afdeling 4.8.

- (f) een selectievere benadering tot lagere kosten zou moeten leiden om milieubescherming te verwezenlijken (bv. via verlaagde kosten voor netwerkindegratie), en/of geringere verstoringen van de mededinging zou opleveren.
84. Lidstaten moeten subsidiabiliteitsvoorschriften en daarmee samenhangende voorschriften toetsen om ervoor te zorgen dat argumenten die worden aangedragen voor een beperktere subsidiabiliteit, over de hele levensduur van elke regeling blijven gelden, d.w.z. om ervoor te zorgen dat beperkingen van de subsidiabiliteit nog steeds kunnen worden verantwoord wanneer nieuwe technologieën of benaderingen worden ontwikkeld of meer data beschikbaar komen⁵⁶.

4.1.3.4 Publieke consultatie

85. Voordat de steun wordt aangemeld, moeten lidstaten, afgezien van goed onderbouwde uitzonderlijke omstandigheden, een publieke consultatie organiseren over maatregelen die op grond van deze afdeling worden aangemeld. Deze consultatieverplichting geldt niet voor wijzigingen van reeds goedgekeurde maatregelen die het toepassingsgebied of de subsidiabiliteit ervan niet wijzigen, noch voor de in punt 86 bedoelde gevallen. Om te bepalen of een maatregel, in het licht van de criteria van deze richtsnoeren, gerechtvaardigd is, is de volgende publieke consultatie vereist:
- (a) voor maatregelen waar de jaarlijks toe te kennen steun naar raming groter dan of gelijk is aan 150 miljoen EUR per jaar: een publieke consultatie gedurende ten minste acht weken, over deze punten:
 - (i) subsidiabiliteit;
 - (ii) methode en raming van de subsidie per ton vermeden CO₂-equivalente emissies (per referentieproject);
 - (iii) voorgenomen gebruik en reikwijdte van concurrerende biedprocedures en eventueel voorgestelde uitzonderingen;
 - (iv) belangrijkste parameters van de procedure voor de toewijzing van de steun⁵⁷, onder meer om concurrentie tussen verschillende soorten begunstigden mogelijk te maken⁵⁸;
 - (v) de belangrijkste aannames waarop de kwantificering berust die wordt gebruikt om stimulerend effect, noodzaak en evenredigheid aan te tonen;

⁵⁶ Dit punt laat artikel 4 van Verordening (EG) nr. 794/2004 van de Commissie van 21 april 2004 tot uitvoering van Verordening (EU) 2015/1589 van de Raad tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (PB L 140 van 30.4.2004, blz. 1) onverlet.

⁵⁷ Bijvoorbeeld de tijd tussen de concurrerende biedprocedure en de leveringstermijn, regels voor biedingen of offertes, prijszettingsregels.

⁵⁸ Indien er bijvoorbeeld verschillende contractuele looptijden zijn, verschillende methodes voor het berekenen van het volume in subsidiabele capaciteit of output van verschillende technologieën, verschillende methodes om subsidies te berekenen of uit te keren.

- (vi) indien nieuwe investeringen in productie op basis van aardgas of in industriële productie kunnen worden gesteund, voorgestelde garanties om de verenigbaarheid met de klimaatdoelen van de Unie te borgen (zie punt 110).
 - (b) voor maatregelen waar de jaarlijks toe te kennen steun naar raming minder dan 150 miljoen EUR per jaar bedraagt: een publieke consultatie gedurende ten minste vier weken, over deze punten:
 - (i) subsidiabiliteit;
 - (ii) voorgenomen gebruik en reikwijdte van concurrerende biedprocedures en eventueel voorgestelde uitzonderingen;
 - (iii) indien nieuwe investeringen in productie op basis van aardgas of industriële productie kunnen worden gesteund, voorgestelde garanties om de verenigbaarheid met de klimaatdoelen van de Unie te borgen (zie punt 110).
86. Voor maatregelen die onder punt 85, b), vallen is geen publieke consultatie vereist indien van concurrerende biedprocedures wordt gebruikgemaakt en de maatregel geen investeringen in energieproductie op basis van fossiele brandstoffen of in industriële productie ondersteunt.
87. Vragenlijsten van de consultaties moeten op een openbare website worden gepubliceerd. Lidstaten moeten een antwoord op de consultatie publiceren, met een overzicht van en een reactie op de ontvangen input. Daarbij moet onder meer worden uitgelegd hoe eventuele negatieve effecten op de mededinging dankzij het toepassingsgebied of de subsidiabiliteit van de voorgenomen maatregel tot een minimum zijn beperkt. Lidstaten moeten, als onderdeel van de aanmelding van steunmaatregelen op grond van deze afdeling, een link verschaffen naar hun antwoord op de consultatie.
88. In uitzonderlijke en goed onderbouwde gevallen kan de Commissie rekening houden met alternatieve consultatiemethoden, mits bij de (verdere) uitvoering van de steun met de standpunten van belanghebbenden rekening wordt gehouden. In dergelijke gevallen moet de consultatie misschien worden gecombineerd met corrigerende maatregelen, om eventuele versturende effecten van de maatregel tot een minimum te beperken.

4.1.3.5 Evenredigheid

89. Steun voor de reductie van broeikasgasemissies moet in de regel worden toegekend via een concurrerende biedprocedure zoals beschreven in de punten 48 en 49.
90. De biedprocedure moet in beginsel open staan voor alle in aanmerking komende begunstigden, om een kosteneffectieve toewijzing van de steun mogelijk te maken en verstoringen van de mededinging te verminderen. De biedprocedure kan echter worden beperkt tot één of meer specifieke categorieën begunstigden indien bewijsmateriaal wordt verschaft, met inbegrip van relevant bewijsmateriaal dat tijdens de publieke consultatie is verzameld, waaruit bijvoorbeeld blijkt dat:

- (a) één procedure die open staat voor alle in aanmerking komende begunstigden, een suboptimale uitkomst zou opleveren of de doelstellingen van de maatregel niet zou kunnen verwezenlijken; die verantwoording kan verwijzen naar de criteria in punt 83;
 - (b) het niveau aan steun dat verschillende categorieën begunstigden naar verwachting nodig zullen hebben, aanzienlijk afwijkt⁵⁹; in dat geval kunnen afzonderlijke concurrerende biedprocedures worden gebruikt zodat categorieën begunstigden met vergelijkbare kosten met elkaar concurreren.
91. Indien diverse categorieën begunstigden van wie te verwachten valt dat zij een sterk afwijkend niveau aan steun nodig zullen hebben, in één concurrerende biedprocedure worden samengebracht, moeten lidstaten rekening houden met de mogelijkheid dat goedkopere technologieën worden overgecompenseerd. Een en ander zal door de Commissie worden meegenomen in haar beoordeling. In voorkomend geval kunnen plafonds voor biedingen (bid caps) noodzakelijk zijn om het maximumbod van individuele bidders in bepaalde categorieën te beperken. Eventuele plafonds voor biedingen moeten worden verantwoord aan de hand van de in de punten 50 en 51 bedoelde kwantificering voor referentieprojecten.
92. Uitzonderingen op het vereiste dat via een concurrerende biedprocedure steun wordt toegewezen en het steunpeil wordt bepaald, kunnen gerechtvaardigd zijn indien het bewijs wordt geleverd, met inbegrip van bewijsmateriaal dat tijdens de publieke consultatie is verzameld, dat een van de volgende situaties van toepassing is:
- (a) er is onvoldoende potentieel aanbod om concurrentie te borgen; in dat geval moet de lidstaat aantonen dat het niet mogelijk is om de concurrentie te vergroten door het budget in te krimpen of door de subsidiabiliteit in het kader van de regeling te verruimen;
 - (b) begunstigden zijn kleine projecten die als volgt worden omschreven:
 - (i) voor projecten voor elektriciteitsproducten of -opslag: projecten onder de drempel van artikel 5 van Verordening (EU) 2019/943;
 - (ii) voor elektriciteitsverbruik: projecten met een maximumvraag van minder dan 400 kW;
 - (iii) voor technologie voor warmteproductie en gasproductie: projecten met minder dan 400 kW geïnstalleerd vermogen.
93. Voor een individuele steunverlening zonder een concurrerende biedprocedure moeten lidstaten de voorgenomen steunniveaus verantwoorden op basis van een individueel bedrijfsplan voor het specifieke te steunen project, met inbegrip van alle in de punten 50 en 51 opgesomde elementen.

⁵⁹ Doorgaans zou dit het geval zijn indien kosten met meer dan 15 % verschillen.

94. Lidstaten kunnen gebruikmaken van concurrerende regelingen met certificaten of regelingen met leveranciersverplichtingen om het steunbedrag te bepalen en de steun toe te kennen, op voorwaarde dat:
- (a) de vraag in de regeling onder het niveau van het potentiële aanbod wordt vastgesteld;
 - (b) de afkoopsom of geldboete die geldt voor een gebruiker of leverancier die niet het vereiste aantal certificaten heeft gekocht (d.w.z. de prijs die het maximum vormt dat aan steun wordt uitgekeerd), voldoende hoog wordt vastgesteld om inachtneming van die verplichting aan te moedigen. De hoogte van de geldboete moet op de in de punten 50 en 51 bedoelde kwantificering zijn gebaseerd, om te vermijden dat een overdreven hoog niveau tot overcompensatie leidt.
95. Lidstaten kunnen steunregelingen ten behoeve van decarbonisatie ook de vorm geven van belasting- of heffingskortingen. Voor dergelijke regelingen hoeft geen concurrerende biedprocedure te worden toegepast. Die steun moet in beginsel echter wel op dezelfde wijze worden toegekend voor alle in aanmerking komende ondernemingen die in dezelfde economische sector actief zijn en zich, wat betreft de doelstellingen van de steunmaatregel, in dezelfde of een vergelijkbare feitelijke situatie bevinden. De aanmeldende lidstaat moet een jaarlijks monitoringmechanisme opzetten om zich ervan te vergewissen dat de maatregel nog steeds noodzakelijk is.
96. Wanneer steun wordt toegekend in de vorm van exploitatiesteun of een belastingkorting ten behoeve van biobrandstoffen, vloeibare biomassa of biogas en er een quota- of leveringsverplichting is waarmee daadwerkelijk een afzonderlijke marktprijs voor biobrandstoffen wordt vastgesteld, mag het steunbedrag het verschil tussen de productiekosten ervan en die marktprijs niet overschrijden. Productiekosten mogen een redelijke winst omvatten.

4.1.4 *Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer*

97. De afdelingen 3.2.2 en 3.3 zijn niet van toepassing op maatregelen ten behoeve van de reductie van broeikasgasemissies.
98. De subsidie per ton CO₂-equivalente vermeden emissies moet worden geraamd voor elk type begunstigde of referentieproject, en de aannames en de methodiek om deze te berekenen, moeten worden verschaft. Voor zover mogelijk moet hiermee worden geprobeerd de netto-emissiereductie van de activiteit te bepalen, rekening houdende met over de hele levenscyclus ontstane of gereduceerde emissies. Om de kosten van verschillende maatregelen ten behoeve van milieubescherming te kunnen vergelijken, moet de methodiek doorgaans vergelijkbaar zijn voor alle door een lidstaat bevorderde maatregelen⁶⁰.

⁶⁰ De beginselen voor de berekening van reducties van broeikasgasemissies zoals die worden gebruikt bij het EU-innovatiefonds, kunnen daarbij een nuttig referentiepunt zijn. Deze zijn te vinden op: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/innovfund/wp-call/call-annex_c_innovfund-lsc-2020-two-stage_en.pdf

99. Om op het punt van decarbonisatie positieve milieueffecten te sorteren, mag de steun de emissies niet gewoon tussen sectoren verschuiven en moet hij in totaal voor broeikasgasemissiereducties zorgen. Interactie op korte en lange termijn met andere relevante beleidslijnen of maatregelen, zoals het emissiehandelssysteem van de Unie, moet mee in aanmerking worden genomen.
100. Om het risico op dubbele subsidiëring te voorkomen en om de broeikasgasemissiereducties te kunnen verifiëren, moet steun ten behoeve van de decarbonisatie van industriële activiteiten de rechtstreeks door die industriële activiteit ontstane emissies reduceren. Steun om de energie-efficiëntie van industriële activiteiten te verbeteren, moet de energie-efficiëntie van de activiteiten van de begunstigden verbeteren.
101. Om te vermijden dat een budget wordt uitgetrokken voor projecten die niet worden verwezenlijkt – en die zo potentieel nieuwe markttoetreding blokkeren –, moeten lidstaten aantonen dat redelijke maatregelen zullen worden getroffen om ervoor te zorgen dat projecten die steun toegekend krijgen, daadwerkelijk zullen worden ontwikkeld, door bijvoorbeeld duidelijke termijnen te bepalen voor de voltooiing van het project, door te controleren op de haalbaarheid van projecten als voorafgaande voorwaarde om steun te kunnen ontvangen, door deelnemers te verplichten zekerheden te stellen, of door de ontwikkeling en aanleg van het project te monitoren.
102. Begunstigden van de maatregelen moeten worden blootgesteld aan risico's die zij kunnen helpen beheren, zoals risico's verbonden aan curtailment van hernieuwbare energie in verband met perioden van overtollige productie of ontoereikende transmissiecapaciteit.
103. Steun ten behoeve van decarbonisatie kan uiteenlopende vormen aannemen, zoals subsidies bij aanvang en contracten voor doorlopende steunuitkeringen zoals Contracts for Difference (CfD)⁶¹. Steun voor het dekken van kosten die grotendeels verband houden met de exploitatie – in plaats van met investeringen –, mogen alleen worden gebruikt wanneer de lidstaat duidelijk aantoonst dat dit resulteert in milieuvriendelijkere besluiten op het gebied van exploitatie.
104. De steun moet zodanig worden vormgegeven dat ongewenste verstoring van het efficiënte functioneren van markt en, met name, van doeltreffende prikkels voor de exploitatie en prijsprikkels wordt vermeden. Begunstigden moeten bijvoorbeeld blootgesteld blijven aan prijsfluctuaties en marktrisico's, tenzij hiermee het behalen van de doelstelling van de steun wordt ondergraven. Meer bepaald mogen begunstigden niet worden geprikkeld om hun output onder hun marginale kosten aan te bieden en mogen

⁶¹ Een Contract for Difference geeft de begunstigde recht op een betaling die gelijk is aan het verschil tussen een vaste uitoefenprijs en een referentieprijs – zoals een marktprijs, per eenheid output. Deze contracten zijn de afgelopen jaren gebruikt bij maatregelen voor elektriciteitsproductie, maar kunnen ook een referentieprijs bevatten die gekoppeld is aan het emissiehandelssysteem – d.w.z. Carbon Contracts for Difference (CCfD's). Contracts for Difference kunnen ook terugbetalingen door begunstigden aan belastingbetalers of consumenten inhouden voor periodes waarin de referentieprijs hoger ligt dan de uitoefenprijs.

zij geen steun ontvangen voor productie in perioden waarin de marktwaarde van die productie negatief is⁶².

105. De Commissie zal een individuele beoordeling maken voor maatregelen die specifieke infrastructuurprojecten omvatten. Bij die beoordeling zal de Commissie onder meer rekening houden met de omvang van de infrastructuur ten opzichte van de relevante markt, het effect op de kans dat er nog meer marktgebaseerde investeringen komen, de mate waarin de infrastructuur aanvankelijk is bestemd voor een individuele gebruiker of groep gebruikers en de vraag of er een geloofwaardig plan of vaste toezegging is voor aansluiting op een ruimer netwerk, de looptijd van eventuele afwijkingen of ontheffingen van interne-marktwetgeving, de structuur van de relevante markt en de positie van de begunstigden op die markt.
106. Indien de infrastructuur bijvoorbeeld in eerste instantie slechts een beperkt aantal gebruikers aansluiting biedt, kan het verstorende effect worden verminderd indien dit onderdeel is van een plan voor de uitbouw van een ruimer Unienetwerk op basis van de volgende criteria:
 - (a) de boekhouding voor de infrastructuur wordt gescheiden gevoerd van die voor andere activiteiten en de toegangs- en gebruikskosten worden transparant gemaakt;
 - (b) tenzij zulks ten koste gaat van het bereiken van de doelstelling van de steun, wordt de steun afhankelijk gesteld van het openstellen van de infrastructuur voor derden op eerlijke, redelijke en niet-discriminerende voorwaarden (met inbegrip van publieke oproepen voor verzoeken tot aansluiting op gelijkwaardige voorwaarden);
 - (c) het voordeel dat de begunstigden verkrijgen in afwachting dat die ruimere ontwikkeling heeft plaatsgevonden, moet misschien worden gecompenseerd, door bijvoorbeeld bij te dragen aan de verdere uitbreiding van het netwerk;
 - (d) het voordeel dat de specifieke gebruikers verkrijgen, moet misschien worden beperkt en/of gedeeld met andere spelers.
107. Om te vermijden dat de doelstelling van de maatregel of andere Uniedoelstellingen op het gebied van milieubescherming worden ondermijnd, mogen geen prikkels worden gegeven voor de opwekking van energie die minder vervuilende vormen van energie zou vervangen. Indien bijvoorbeeld warmtekrachtkoppeling op basis van niet-hernieuwbare bronnen wordt gesteund of indien biomassa wordt gesteund, mogen zij geen prikkels krijgen om elektriciteit of warmte te produceren op tijdstippen waarop dit erop zou neerkomen dat hernieuwbare energiebronnen zonder luchtverontreiniging zouden moeten worden afgeschakeld.

⁶² Kleinschalige installaties voor elektriciteit uit hernieuwbare energie kunnen directe prijssteun krijgen die de volledige exploitatiekosten dekt zonder dat zij verplicht zijn hun elektriciteit op de markt te verkopen, overeenkomstig de afwijking van artikel 4, lid 3, van Richtlijn (EU) 2018/2001. Installaties moeten als kleinschalig worden beschouwd indien het vermogen ervan onder de toepasselijke drempel van artikel 5 van Verordening (EU) 2019/943 ligt.

108. Steun ten behoeve van de decarbonisatie kan de mededinging buitensporig verstoren indien daarmee investeringen in schonere alternatieven die reeds op de markt beschikbaar zijn, worden verdrongen, of wanneer dit leidt tot lock-in van bepaalde technologieën, waardoor de ruimere ontwikkeling van een markt voor en het gebruik van schonere oplossingen wordt belemmerd. Daarom zal de Commissie zich ook ervan vergewissen dat de steunmaatregel niet het verbruik van fossiele brandstoffen en energie stimuleert of verlengt⁶³ – en zo de ontwikkeling van schonere alternatieven belemmert en de totale milieuwinst van de investering aanzienlijk vermindert. Lidstaten moeten uitleggen hoe zij voornemens zijn dat risico te vermijden, onder meer door bindende toezeggingen om vooral hernieuwbare of koolstofarme brandstoffen te gebruiken of om fossiele brandstofbronnen uit te faseren.
109. De Commissie is van oordeel dat bepaalde steunmaatregelen negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer hebben die waarschijnlijk niet zullen worden gecompenseerd. Met name kunnen bepaalde steunmaatregelen marktfalen versterken en daardoor inefficiënties doen ontstaan ten koste van consumenten en de maatschappelijke welvaart. Maatregelen die bijvoorbeeld aanzetten tot nieuwe investeringen in energie of industriële productie op basis van de sterkst vervuilende fossiele brandstoffen – zoals kolen, diesel, bruinkool, aardolie, turf en schalieolie –, vergroten de negatieve milieuexternaliteiten op de markt. Zij zullen worden geacht geen positieve milieueffecten te hebben, gezien de onverenigbaarheid van deze brandstoffen met de klimaatdoelen van de Unie.
110. Evenzo kunnen maatregelen die aanzetten tot nieuwe investeringen in energie of in industriële productie op basis van aardgas, op korte termijn misschien wel broeikasgasemissies en andere verontreinigende stoffen reduceren, maar kunnen zij op langere termijn de negatieve milieuexternaliteiten verergeren – vergeleken met alternatieve investeringen. Om investeringen in aardgas als investeringen met positieve milieueffecten te kunnen beschouwen, moeten lidstaten uitleggen hoe zij ervoor zullen zorgen dat de investering bijdraagt aan het behalen van de klimaatdoelstelling van de Unie voor 2030 en de doelstelling van een klimaatneutrale Unie tegen 2050. Met name moeten lidstaten uitleggen hoe een lock-in van deze gasgestookte energieproductie of gasgestookte productie-installaties zal worden vermeden. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om bindende toezeggingen van de begunstigde om decarbonisatietechnologie zoals CCS of CCU toe te passen of om aardgas door hernieuwbaar of koolstofarm gas te vervangen, of om de productielocatie te sluiten volgens een tijdschema dat spoort met de klimaatdoelen van de Unie⁶⁴.
111. Indien risico's op verdere verstoringen van de mededinging in beeld komen of indien maatregelen bijzonder vernieuwend of complex zijn, kan de Commissie voorwaarden opleggen als beschreven in punt 72.

⁶³ Met inbegrip van energiedragers zonder uitstoot bij de uitlaat, maar die worden geproduceerd in een CO₂-intensief proces.

⁶⁴ Daarnaast zouden, indien het bij een project om investeringen in een op aardgas gebaseerde installatie voor energieproductie of industriële installatie gaat, de kosten van deze installatie doorgaans niet voor staatssteun op grond van deze afdeling in aanmerking komen, omdat dit meestal zou worden beschouwd als de investering in een nulscenario die zonder steun zou plaatsvinden. De extra elementen die emissiereducties opleveren – zoals CCS of extra kosten verbonden aan warmtekrachtkoppeling – zouden juist wel voor steun in aanmerking komen.

112. Voor individuele steunmaatregelen of regelingen die aan een beperkt aantal begunstigden of een begunstigde gevestigde exploitant ten goede komen, moeten lidstaten daarnaast aantonen dat de voorgenomen steunmaatregel niet tot een toename van marktmacht zal leiden.
113. Op voorwaarde dat alle overige verenigbaarheidsvoorwaarden zijn vervuld, zal de Commissie doorgaans tot de conclusie komen dat maatregelen ten behoeve van de decarbonisatie per saldo positief zijn (d.w.z. dat de positieve effecten opwegen tegen de verstoringen van de interne markt) in het licht van de bijdrage ervan aan klimaatmitigatie, die in Verordening (EU) 2020/852 als een doelstelling wordt geformuleerd, zo lang er geen duidelijke aanwijzingen zijn dat het beginsel “geen ernstige afbreuk doen aan” niet in acht wordt genomen.

4.2 Steun voor de verbetering van de energie- en milieuprestaties van gebouwen

4.2.1 Redenen voor de steun

114. Maatregelen om de energie- en milieuprestaties van gebouwen te verbeteren, pakken negatieve externaliteiten aan doordat zij individuele prikkels creëren om doelstellingen te bereiken inzake energiebesparingen en emissiereductie van broeikasgassen en luchtverontreinigende stoffen. Naast de in hoofdstuk drie genoemde algemene vormen van marktfalen, kan zich op het gebied van energie- en milieuprestaties in gebouwen specifiek marktfalen voordoen. Wanneer bijvoorbeeld renovatiewerkzaamheden in gebouwen worden overwogen, vallen de voordelen van energie- en milieuprestatiemaatregelen doorgaans niet alleen toe aan de eigenaar van het pand die meestal de kosten van de renovatie draagt, maar ook aan de huurder. Daarom is de Commissie van oordeel dat staatssteun noodzakelijk kan zijn om investeringen te bevorderen die gericht zijn op het verbeteren van de energie- en milieuprestaties van gebouwen.

4.2.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten

115. Steun kan worden toegekend voor het verbeteren van de energie-efficiëntie van gebouwen.
116. Deze steun kan worden gecombineerd met steun ten behoeve van één of elk van de volgende maatregelen:
- (a) de installatie van geïntegreerde on-site installaties voor hernieuwbare energie waarmee elektriciteit, warmte of koude wordt geproduceerd;
 - (b) de installatie van uitrusting voor de opslag van de energie die in on-site installaties voor hernieuwbare energie is geproduceerd;
 - (c) de aanleg en installatie van oplaadinfrastructuur voor gebruik door de gebruikers van het gebouw, en daarbij behorende infrastructuur, zoals leidingen, indien de parkeerplaatsen ofwel zich in het gebouw bevinden of aan het gebouw grenzen;
 - (d) de installatie van uitrusting voor digitalisering van het gebouw, met name om de gereedheid voor slimme toepassingen te vergroten. Bij in aanmerking komende investeringen kan het onder meer gaan om maatregelen die beperkt zijn tot

passieve binnenhuisbekabeling of gestructureerde bekabeling voor datanetwerken en, indien nodig, de randuitrusting van het passieve netwerk op het particuliere terrein buiten het gebouw. Bedrading of bekabeling voor datanetwerken buiten het particuliere eigendom is uitgesloten;

- (e) andere investeringen die de energie- of milieuprestaties van het gebouw verbeteren, met inbegrip van investeringen in groene daken en installaties om regenwater op te vangen.

117. Steun kan ook worden toegekend om de energie-efficiëntie van de verwarmings- of koelingsuitrusting in het gebouw te verbeteren. Steun voor het verbeteren van de energie-efficiëntie van productieprocessen en voor energieproducerende uitrusting om machines aan te drijven, valt niet onder deze afdeling, maar kan onder afdeling 4.1 vallen. Steun voor verwarmings- of koelingsuitrusting met betrekking tot systemen voor stadsverwarming valt onder afdeling 4.10.

118. De steun moet aanzetten tot:

- (a) in het geval van renovatie van bestaande gebouwen: verbeteringen van de energieprestatie die resulteren in een vermindering van de vraag naar primaire energie van ten minste 20 % ten opzichte van de situatie vóór de investering. In afwijking hiervan moet, indien de verbetering onderdeel is van een gefaseerde renovatie, die renovatie resulteren in een totale vermindering van de vraag naar primaire energie van ten minste 30 % ten opzichte van de situatie vóór de investering, over een periode van drie jaar;
- (b) in het geval van nieuwe gebouwen: verbeteringen van de energieprestatie die resulteren in ten minste 10 % besparingen van primaire energie ten opzichte van de drempel voor de vereisten voor bijna-energie neutrale gebouwen in nationale maatregelen tot omzetting van Richtlijn 2010/31/EU van het Europees Parlement en de Raad van 19 mei 2010⁶⁵.

119. Steun voor het verbeteren van de energieprestatie van gebouwen kan ook worden toegekend aan kmo's en kleine midcaps die maatregelen ter verbetering van de energieprestatie van gebouwen aanbieden ten behoeve van energieprestatiecontracten in de zin van artikel 2, punt 27, van Richtlijn 2012/27/EU.

4.2.3 *Stimulerend effect*

120. De in de punten 121 en 122 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.1.2.

121. De Commissie is van oordeel dat, in beginsel, steun voor projecten met een terugbetalingstermijn van minder dan vijf jaar geen stimulerend effect heeft. De lidstaat kan echter het bewijs leveren waaruit blijkt dat steun noodzakelijk is om voor een gedragsverandering te zorgen, zelfs in het geval van projecten met een kortere terugbetalingstermijn.

⁶⁵ Richtlijn 2010/31/EU van het Europees Parlement en de Raad van 19 mei 2010 betreffende de energieprestatie van gebouwen (PB L 153 van 18.6.2010, blz. 13).

122. Steun om de kosten te dekken van de aanpassing aan reeds vastgestelde maar nog niet in werking getreden Unienormen zal worden geacht een stimulerend effect te hebben indien de investering ten minste 18 maanden vóór de inwerkingtreding van de Unienormen wordt uitgevoerd en voltooid.

4.2.4 *Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken*

4.2.4.1 Geschiktheid

123. De in punt 124 uiteengezette voorwaarde is van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.2.1.2.
124. Steun ten behoeve van energieprestatiecontracten kan de vorm hebben van een lening of garantie voor de aanbieder van maatregelen ter verbetering van de energieprestaties in het kader van een energieprestatiecontract, of kan een financieel product zijn voor het herfinancieren van de betrokken aanbieder (bv. factoring, forfaiting).

4.2.4.2 Evenredigheid

125. De in aanmerking komende kosten stemmen uitsluitend overeen met de investeringskosten die rechtstreeks verband houden met het behalen van een hoger niveau van energie- of milieuprestaties.
126. De basissteunintensiteit mag ten hoogste 30 % van de in aanmerking komende kosten bedragen.
127. Wat betreft steun voor het verbeteren van de energieprestaties van bestaande gebouwen, kan de steunintensiteit met 15 procentpunten worden verhoogd indien de verbeteringen van de energieprestaties resulteren in een daling van de vraag naar primaire energie met ten minste 40 %.
128. De steunintensiteit kan met 20 procentpunten worden verhoogd voor steun aan kleine ondernemingen of met 10 procentpunten voor steun aan middelgrote ondernemingen.
129. De steunintensiteit kan worden verhoogd met 15 procentpunten voor investeringen in steungebieden die aan de voorwaarden van artikel 107, lid 3, punt a), van het Verdrag voldoen, of met 5 procentpunten voor investeringen in steungebieden die aan de voorwaarden van artikel 107, lid 3, punt c), van het Verdrag voldoen.
130. Bij wijze van uitzondering kan de lidstaat, afhankelijk van de specifieke kenmerken van de maatregel, aan de hand van een analyse van de financieringskloof, zoals beschreven in de punten 47, 50 en 51, ook aantonen dat een hoger steunbedrag vereist is. Het steunbedrag mag niet groter zijn dan de financieringskloof, zoals uiteengezet in de punten 50 en 51.
131. Indien de steun wordt toegekend na een concurrerende biedprocedure die overeenkomstig de criteria van de punten 48 en 49 is verlopen, wordt het steunbedrag als evenredig beschouwd.
132. Voor steun in de vorm van financiële instrumenten gelden de in de punten 126 tot en met 130 genoemde maximale steunintensiteiten niet. Indien de steun in de vorm van een

garantie wordt toegekend, mag deze niet meer dan 80 % van de onderliggende lening bedragen. De terugbetaling door de gebouweigenaren aan het fonds voor energie-efficiëntie of voor hernieuwbare energie of een andere financiële intermediair moet ten minste gelijk zijn aan de nominale waarde van de lening.

4.2.5 *Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer*

133. De in de punten 134 tot en met 136 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.2.2.
134. Maatregelen die aanzetten tot nieuwe investeringen in aardgasgestookte uitrusting die de energie-efficiëntie van gebouwen moet verbeteren, kunnen misschien leiden tot een daling van de energievraag op korte termijn, maar kunnen op langere termijn de negatieve milieuexternaliteiten verergeren – vergeleken met alternatieve investeringen. Bovendien kan steun voor het plaatsen van aardgasgestookte installaties de mededinging buitensporig verstoren wanneer deze investeringen in schonere alternatieven die reeds op de markt beschikbaar zijn, verdringt, of wanneer dit leidt tot lock-in van bepaalde technologieën, waardoor de ruimere ontwikkeling van een markt voor en het gebruik van schonere technologieën wordt belemmerd. De Commissie is van oordeel dat de positieve effecten van maatregelen die dit soort lock-in-effect doen ontstaan, waarschijnlijk niet zullen opwegen tegen de negatieve effecten ervan. In het kader van haar beoordeling zal de Commissie nagaan of de aardgasgestookte installaties energie-installaties vervangen die gebruikmaken van de meest vervuilende fossiele brandstoffen, zoals aardolie en kolen.
135. Alternatieven voor energie-installaties die van de meest vervuilende fossiele brandstoffen (zoals aardolie en kolen) gebruikmaken, zijn al op de markt beschikbaar. In deze context wordt steun voor het plaatsen van energie-efficiënte energie-installaties die van dergelijke brandstoffen gebruikmaken, geacht niet dezelfde positieve effecten op te leveren als steun voor het plaatsen van schonere energie-installaties. In de eerste plaats wordt de marginale verbetering in termen van daling van de energievraag gecompenseerd door de grotere CO₂-emissies in verband met het gebruik van fossiele brandstoffen. In de tweede plaats houdt de toekenning van steun voor het plaatsen van aardolie- of kolengestookte energie-installaties een aanzienlijk risico in op lock-in van fossiele technologieën en op de verdringing van investeringen in schonere en innovatievere alternatieven die op de markt beschikbaar zijn, doordat de vraag wordt verschoven weg van deze alternatieven. Een en ander zou ook de verdere ontwikkeling ontmoedigen van de markt voor schone, toekomstbestendige niet op fossiele brandstoffen gebaseerde technologieën. Daarom is de Commissie van oordeel dat de negatieve effecten van steun voor aardolie- of kolengestookte energie-installaties waarschijnlijk niet zullen worden gecompenseerd.
136. Indien de steun in de vorm van een dotatie, van eigen vermogen, van een garantie of een lening wordt toegekend aan een fonds voor energie-efficiëntie of voor hernieuwbare energie of aan een andere financiële intermediair, zal de Commissie zich ervan vergewissen dat de voorwaarden voorhanden zijn om te borgen dat het fonds voor energie-efficiëntie of voor hernieuwbare energie of andere financiële intermediairs geen onterecht voordeel ontvangen en een zakelijk verantwoorde investeringsstrategie toepassen bij de uitvoering van de energie-efficiëntiemaatregel. Met name moeten de volgende voorwaarden zijn vervuld:

- (a) financiële intermediairs of fondsbeheerders worden geselecteerd via een open, transparante en niet-discriminerende procedure in overeenstemming met het toepasselijke Unierecht en nationale recht;
- (b) de voorwaarden zijn voorhanden om te borgen dat financiële intermediairs, met inbegrip van fondsen voor energie-efficiëntie of voor hernieuwbare energie, op zakelijke basis worden beheerd en voor winstgedreven financieringsbesluiten zullen zorgen;
- (c) de beheerders van het fonds voor energie-efficiëntie of voor hernieuwbare energie of de andere financiële intermediairs geven het voordeel zo veel mogelijk aan de uiteindelijke begunstigden door (de eigenaren of huurders van het gebouw) in de vorm van hogere volumes aan financiering, lagere eisen inzake zekerheden, lagere garantiepremies of lagere rentepercentages.

4.3 Steun voor schone mobiliteit

137. De afdelingen 4.3.1 en 4.3.2 stellen de voorwaarden vast waarop staatssteun voor schone mobiliteit in de sector van het passagiers- en goederenvervoer in de lucht, over de weg, over het spoor, over de binnenwateren, op zee en in de kustvaart de milieuvriendelijke ontwikkeling van een economische bedrijvigheid kan vergemakkelijken, zonder dat de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt daardoor zodanig worden veranderd dat het gemeenschappelijk belang van de Unie wordt geschaad.

4.3.1 *Steun voor de aanschaf en leasing van schone vervoermiddelen en schoon servicematerieel en voor de retrofitting van vervoermiddelen*

4.3.1.1 Redenen voor de steun

138. Om de juridisch bindende doelstelling van een klimaatneutrale Unie tegen 2050 te bereiken, heeft de mededeling over de Green Deal als doel gesteld om tegen 2050 de emissies van het vervoer met ten minste 90 % te reduceren ten opzichte van de niveaus van 1990. De mededeling van de Commissie over een strategie voor duurzame en slimme mobiliteit⁶⁶ bevestigt de ambitie van de Green Deal en legt diverse mijlpalen vast waarmee voor de sector het traject wordt uitgezet om deze doelstelling te bereiken via de decarbonisatie van zowel individuele vervoersvormen als de volledige vervoersketen⁶⁷.

139. Hoewel bestaand beleid misschien prikkels kan geven om schone vervoermiddelen meer ingang te doen vinden – door voor de nieuwe vloot wegvoertuigen van producenten bindende streefdoelen voor CO₂-emissies vast te stellen⁶⁸, door klimaat- en

⁶⁶ Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's "Strategie voor duurzame en slimme mobiliteit – Het Europees vervoer op het juiste spoor naar de toekomst" (COM(2020)789 final).

⁶⁷ Daarbij gaat het onder meer om de ambitie dat tegen 2030 op de weg 30 miljoen emissievrije auto's en 80 000 emissievrije vrachtwagens rijden en dat tegen 2050 bijna alle auto's, bestelwagens, bussen en nieuwe zware bedrijfsvoertuigen emissievrij zijn.

⁶⁸ Verordening (EU) 2019/631 en Verordening (EU) 2019/1242.

milieuexternaliteiten te internaliseren⁶⁹ of door de vraag naar vervoermiddelen te stimuleren via overheidsopdrachten⁷⁰ – is een en ander wellicht niet voldoende om het marktfalen volledig weg te werken waarmee de betrokken sector wordt geconfronteerd. Ondanks bestaand beleid, kan het toch zo zijn dat bepaalde marktbarrières en bepaalde vormen van marktfalen niet worden aangepakt, zoals de betaalbaarheid van schone vervoermiddelen vergeleken met traditionele vervoermiddelen, de beperkte beschikbaarheid van oplaad- of tankinfrastructuur en het bestaan van milieuexternaliteiten. Daarom kunnen lidstaten steun verlenen om dat resterende marktfalen aan te pakken en om de ontwikkeling van de sector schone mobiliteit te ondersteunen.

4.3.1.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten

140. Steun kan worden toegekend ten behoeve van de aanschaf of leasing van nieuwe of tweedehands schone vervoermiddelen voor passagiers- en goederenvervoer in de lucht, over de weg, over het spoor, over de binnenwateren, op zee en in de kustvaart, en ten behoeve van de aanschaf en leasing van schoon grondaafhandelingsmaterieel en schoon terminalmaterieel.
141. Steun kan ook worden toegekend voor de retrofitting van vervoermiddelen, waardoor deze als schone vervoermiddelen kunnen kwalificeren.

4.3.1.3 Stimulerend effect

142. De in de punten 143 tot en met 147 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing bovenop de voorwaarden uit afdeling 3.1.2.
143. De lidstaat moet een geloofwaardig nulscenario verschaffen voor de situatie zonder de steun. Een nulscenario stemt overeen met een investering waarvan de capaciteit, levensduur en, in voorkomend geval, andere relevante technische kenmerken dezelfde zijn als die van de milieuvriendelijke investering. Indien het bij de investering gaat om aan de aanschaf of leasing van schone vervoermiddelen, is het nulscenario doorgaans de aanschaf of de leasing van vervoermiddelen van dezelfde categorie en met dezelfde capaciteit die ten minste aan Unienormen voldoen en die zonder de steun zouden zijn aangeschaft of geleased.
144. Een ander nulscenario kan zijn dat het bestaande vervoermiddel in bedrijf wordt gehouden voor een periode die overeenstemt met de levensduur van de milieuvriendelijke investering. In dat geval moeten de contant gemaakte kosten voor onderhoud, reparatie en modernisering over die periode in aanmerking worden genomen.
145. In bepaalde gevallen kan het nulscenario bestaan in een latere vervanging van het vervoermiddel; in dat geval moet de contant gemaakte waarde van het vervoermiddel in aanmerking worden genomen en moet het verschil in de respectieve economische

⁶⁹ Bv. via Richtlijn 1999/62/EG van het Europees Parlement en de Raad van 17 juni 1999 betreffende het in rekening brengen van het gebruik van bepaalde infrastructuurvoorzieningen aan zware vrachtvoertuigen (PB L 187 van 20.7.1999, blz. 42) en het emissiehandelssysteem van de Unie.

⁷⁰ Bv. via Richtlijn (EU) 2019/1161.

levensduur van de uitrusting worden verevend. Deze benadering kan met name relevant zijn voor vervoermiddelen met een langere economische levensduur zoals vaartuigen, treinen en luchtvaartuigen.

146. In het geval van vervoermiddelen waarop leasingregelingen van toepassing zijn, moet de contant gemaakte waarde van de leasing van de milieuvriendelijke uitrusting worden vergeleken met de contant gemaakte waarde van de aanschaf of leasing van het minder milieuvriendelijke vervoermiddel dat zonder de steun zou zijn gebruikt.
147. In een beperkt aantal gevallen kan de milieuvriendelijke investering bestaan in uitrusting die aan een bestaand vervoermiddel wordt toegevoegd (bv. retrofitting of antiverontreinigingssystemen). In dat geval zullen de in aanmerking komende kosten de totale investeringskosten zijn.

4.3.1.4 Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken

4.3.1.4.1 Geschiktheid

148. De in de punten 149 en 150 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing bovenop de voorwaarden uit afdeling 3.2.1.2.
149. Bij het nagaan van de vraag of de maatregel een geschikt instrument is vergeleken met alternatieve beleidsinstrumenten, moet worden gekeken naar het potentieel van andere soorten maatregelen dan staatssteun om de ontwikkeling van de markt voor schone mobiliteit te stimuleren en wat daarvan de verwachte impact is vergeleken met die van de voorgenen maatregel. Voorts moet bij de beoordeling van de geschiktheid van de steun rekening worden gehouden met de impact van alternatieve maatregelen die zijn bedoeld om dezelfde doelstelling te bereiken, zoals die van een emissiehandelssysteem of van wettelijke verplichtingen (zoals het bestaan van lage-emissiezones in de betrokken lidstaat) en van regels inzake overheidsopdrachten, zoals die welke door Richtlijn (EU) 2019/1161 zijn vastgesteld.
150. Steun voor de aanschaf en leasing van schone vervoermiddelen en voor retrofitting van vervoermiddelen waardoor deze als schone vervoermiddelen kunnen kwalificeren, kan worden toegekend in enigerlei vorm, met inbegrip van subsidies, leningen of garanties. De lidstaat moet zijn keuze voor het steuninstrument verantwoorden en toelichten waarom minder versturende steuninstrumenten niet even efficiënte uitkomsten zouden opleveren.

4.3.1.4.2 Evenredigheid

151. De steun mag niet hoger uitkomen dan de kosten die noodzakelijk zijn om de betrokken economische activiteit zodanig te helpen ontwikkelen dat het niveau van milieubescherming wordt vergroot (d.w.z. via de overstap van conventionele naar schone vervoermiddelen), vergeleken met het nulscenario zonder steun. Staatssteun kan als evenredig worden beschouwd indien de voorwaarden van de punten 152 tot en met 159 zijn vervuld.
152. De netto extrakosten (in aanmerking komende kosten) stemmen overeen met het verschil tussen de Total Cost of Ownership van de schone vervoermiddelen die met de

staatssteun zullen worden aangeschaft of geleased, en de Total Cost of Ownership in het nulscenario.

153. Kosten die niet rechtstreeks verband houden met het behalen van een hoger niveau van milieubescherming, zullen niet voor steun in aanmerking komen.
154. Wat betreft retrofitting van vervoermiddelen waardoor deze als schone vervoermiddelen kunnen kwalificeren, stemmen de in aanmerking komende kosten, in overeenstemming met punt 146, overeen met de totale retrofittingkosten, in de aanname dat het nulscenario waarbij de vervoermiddelen zonder de retrofitting dezelfde economische levensduur zouden behouden.
155. De steun moet worden toegekend na een concurrerende biedprocedure die overeenkomstig de criteria van de punten 48 en 49 is verlopen.
156. Indien in het kader van de concurrerende biedprocedure andere criteria dan het door de aanvrager gevraagde steunbedrag worden opgenomen, is punt 49 van toepassing. Bij de selectiecriteria kan het bijvoorbeeld gaan om de verwachte milieuwinst van de investering in termen van CO₂-equivalente reducties of reducties van andere verontreinigende stoffen tijdens de levensduur van de investering. In dergelijke gevallen kan de lidstaat, om de milieuwinst gemakkelijker te kunnen identificeren, eisen dat de aanvragers in hun bod het verwachte niveau van emissiereducties als gevolg van de investering vermelden, vergeleken met het emissieniveau van een vergelijkbaar vervoermiddel dat aan Unienormen (voor zover van toepassing) voldoet. Milieucriteria die bij de concurrerende biedprocedure worden gebruikt, kunnen ook overwegingen met betrekking tot de levenscyclus omvatten, zoals het milieueffect van de end-of-life-verwerking van het product.
157. De vormgeving van de concurrerende biedprocedure moet borgen dat voor aanvragers voldoende prikkels overblijven om te bieden voor projecten voor de aanschaf van emissievrije vervoermiddelen – voor zover deze voor die vervoersvorm beschikbaar zijn – die doorgaans duurder zijn dan minder milieuvriendelijke alternatieven. Dat betekent onder meer dat wordt geborgd dat de toepassing van de selectiecriteria die projecten niet benadeelt ten opzichte van andere schone vervoermiddelen die niet als emissievrij kwalificeren. Milieucriteria kunnen bijvoorbeeld worden vormgegeven als bonussen waardoor een hogere score kan worden toegekend aan projecten die milieuwinst opleveren die verder gaat dan hetgeen met subsidiabiliteitsvereisten of de primaire doelstelling van de regeling wordt behaald.
158. In afwijking van de punten **Error! Reference source not found.**, 156 en 157, mag de steun zonder een concurrerende biedprocedure worden toegekend indien het verwachte aantal deelnemers onvoldoende is om een daadwerkelijke mededinging te garanderen of om strategisch bieden te vermijden of indien geen concurrerende biedprocedure, als beschreven in de punten 48 en 49, kan worden georganiseerd. In dergelijke gevallen mag de basissteunintensiteit ten hoogste 40 % van de in aanmerking komende kosten bedragen. Deze steunintensiteit kan worden verhoogd met 10 procentpunten voor emissievrije vervoermiddelen, en met 10 procentpunten voor middelgrote ondernemingen en met 20 procentpunten voor kleine ondernemingen.

159. Bij wijze van uitzondering kan de lidstaat, afhankelijk van de specifieke kenmerken van de maatregel, aan de hand van een analyse van de financieringskloof, zoals beschreven in de punten 47, 50 en 51, ook aantonen dat een hoger steunbedrag vereist is. In dat geval moet de lidstaat een monitoring achteraf uitvoeren om de aannames over het vereiste steunniveau na te gaan, en een terugvorderingsmechanisme opzetten, zoals uiteengezet in punt 53. Het steunbedrag mag niet groter zijn dan de financieringskloof, zoals uiteengezet in de punten 50 en 51.

4.3.1.5 Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer

160. De in de punten 161 tot en met 166 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.2.2.
161. De Commissie is van oordeel dat bepaalde steunmaatregelen negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer hebben die waarschijnlijk niet zullen worden gecompenseerd. Met name kunnen maatregelen die nieuwe investeringen in vervoermiddelen op aardgas (met inbegrip van CNG en LNG) stimuleren, op korte termijn misschien leiden tot een reductie van emissies van broeikasgassen en andere verontreinigende stoffen, maar kunnen zij op langere termijn de negatieve milieuexternaliteiten verergeren – vergeleken met alternatieve investeringen. Bovendien kan steun voor de aanschaf van schone vervoermiddelen de mededinging buitensporig verstoren indien hij investeringen in schonere alternatieven die reeds op de markt beschikbaar zijn, verdringt, of indien hij leidt tot lock-in van bepaalde technologieën, waardoor de ruimere ontwikkeling van een markt voor en het gebruik van schonere technologieën wordt belemmerd. Daarom is de Commissie van oordeel dat, in die gevallen, de negatieve effecten op de mededinging van steun voor de aanschaf of leasing van schone vervoermiddelen op aardgas – zoals CNG- en LNG-vervoermiddelen – waarschijnlijk niet zullen worden gecompenseerd.
162. Steun voor de aanschaf of leasing van CNG- en LNG-vervoermiddelen kan worden geacht geen lock-in-effecten op lange termijn te veroorzaken en geen investeringen in schonere technologieën te verdringen indien de lidstaat, op het ogenblik dat deze bij de Commissie zijn voornemen aanmeldt om de steunmaatregel uit te voeren of wanneer de steunmaatregel wordt uitgevoerd, aantoonst dat schonere alternatieven niet gemakkelijk beschikbaar zijn op de markt en naar verwachting op korte termijn niet beschikbaar zullen komen⁷¹. De steun kan worden geacht geen lock-in-effecten te hebben of investeringen in schonere technologieën niet te verdringen wanneer de lidstaat zich ertoe verbindt ervoor te zorgen dat die vervoermiddelen zouden functioneren met bijmenging van (ten minste 20 %) biogas of hernieuwbare gasvormige vervoersbrandstoffen van niet-biologische oorsprong.
163. Alternatieven voor vervoermiddelen die de meest vervuilende fossiele brandstoffen gebruiken (zoals diesel of vloeibaar petroleumgas (“LPG”)) zijn reeds op de markt beschikbaar in de sectoren van het wegvervoer, het vervoer over de binnenwateren, op

⁷¹ Voor die beoordeling zal de Commissie doorgaans uitgaan van een periode van vier jaar na de aanmelding of de uitvoering van de steunmaatregel. Zij zal haar beoordeling baseren op onafhankelijke marktstudies die de lidstaat heeft ingediend of op ander passend bewijsmateriaal.

zee en in de kustvaart, en het spoorvervoer. Daarom wordt steun voor de aanschaf of leasing van die vervoermiddelen, zelfs indien het gaat om vervoermiddelen van de nieuwe generatie die Unienormen overtreffen, geacht niet dezelfde positieve effecten op te leveren als steun voor de aanschaf of leasing van schone vervoermiddelen met lagere directe CO₂-(uitlaat-/uitlaatsysteem)emissies. In de eerste plaats wordt de marginale verbetering in termen van reductie van directe emissies van CO₂ en verontreinigende stoffen gecompenseerd doordat CO₂-emissies in verband met het gebruik van fossiele brandstoffen blijven doorgaan. In de tweede plaats houdt de toekenning van steun voor de aanschaf van dat soort vervoermiddelen een aanzienlijk risico in op lock-in van fossiele technologieën en op de verdringing van investeringen in schonere alternatieven die op de markt beschikbaar zijn, doordat de vraag wordt verschoven weg van niet-fossiele brandstoffen voor vervoermiddelen. Een en ander zou ook de verdere ontwikkeling ontmoedigen van de markt voor schone, toekomstbestendige niet op fossiele brandstoffen gebaseerde technologieën. Daarom is de Commissie van oordeel dat de negatieve effecten op de mededinging van steun voor vervoermiddelen die gebruikmaken van de meest vervuilende fossiele brandstoffen, zoals diesel of LPG, waarschijnlijk niet zullen worden gecompenseerd.

164. Wanneer de Commissie de verstoring van de mededinging door steun voor de aanschaf van schone vervoermiddelen beoordeelt, zal zij nagaan of de ingebruikname van nieuwe vervoermiddelen zou resulteren in marktfalen of bestaand marktfalen zou verergeren, zoals overcapaciteit in de betrokken sector.
165. Wat betreft het spoorvervoer, moeten lidstaten, gelet op de extra capaciteitsbehoeften in verband met de gerichte verhoging van het gebruik van deze vervoersvorm, ervoor zorgen dat steun er niet toe leidt dat emissievrij rollend materieel voortijdig wordt gesloopt. Daartoe moet emissievrij rollend materieel dat, als gevolg van de steun, niet langer wordt gebruikt, via een voldoende aangekondigde, open, transparante, niet-discriminerende en onvoorwaardelijke verkoopprocedure op de markt beschikbaar worden gemaakt voor een minimumperiode van drie maanden, tegen marktprijs.
166. Wat betreft het luchtvervoer moet de lidstaat erop toezien dat de steun, indien deze wordt toegekend aan een onderneming die reeds in de betrokken sector actief is, wordt toegekend voor de vervanging van een minder milieuvriendelijk luchtvaartuig door een schoon luchtvaartuig in een vergelijkbare klasse luchtvaartuigen en dat deze niet resulteert in een uitbreiding van de vloot van de begunstigde.

4.3.2 *Steun voor de uitrol van oplaad- of tankinfrastructuur*

4.3.2.1 Redenen voor de steun

167. Een uitgebreid netwerk met oplaad- en tankinfrastructuur is noodzakelijk om schone vervoermiddelen breed ingang te doen vinden en om de verschuiving naar emissievrije mobiliteit mogelijk te maken. Een bijzonder kritieke barrière om schone vervoermiddelen ingang te doen vinden op de markt, is namelijk de beperkte beschikbaarheid van infrastructuur om deze op te laden of bij te tanken. Voorts is de oplaad- en tankinfrastructuur niet gelijk verdeeld over lidstaten. Tegelijkertijd is het zo dat, zolang het aantal schone vervoermiddelen dat in bedrijf is, beperkt blijft, de markt alleen er misschien niet in slaagt om de vereiste oplaad- en tankinfrastructuur te verwezenlijken.

168. Richtlijn 2014/94/EU van het Europees Parlement en de Raad⁷² brengt een gemeenschappelijk raamwerk van maatregelen tot stand voor de uitrol van infrastructuur voor alternatieve brandstoffen voor het vervoer in de Unie en legt voor lidstaten bepalingen vast voor de uitrol van die infrastructuur. Daarbij komt dat andere beleidsmaatregelen om het gebruik van schone vervoermiddelen te bevorderen, misschien al voorzien in investeringssignalen voor de uitrol van oplaad- en tankinfrastructuur. Die beleidsmaatregelen zijn evenwel wellicht niet voldoende om het vastgestelde marktfalen volledig aan te pakken. Daarom kunnen lidstaten steun toekennen om dat resterende marktfalen aan te pakken en om de uitrol van oplaad- en tankinfrastructuur te ondersteunen.

4.3.2.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten

169. Steun kan worden toegekend voor de bouw en installatie of de upgrade van oplaad- of tankinfrastructuur.
170. Bij projecten kan het ook gaan om installaties voor slim laden en voor de on-site productie van elektriciteit of waterstof uit hernieuwbare bronnen, die met een directe verbinding op de oplaad- of tankinfrastructuur zijn aangesloten, alsmede on-site opslagvoorzieningen voor als transportbrandstof te leveren elektriciteit of waterstof.

4.3.2.3 Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken

4.3.2.3.1 Noodzaak van de steun

171. De lidstaat moet zich vergewissen van de noodzaak van de steun om de uitrol van oplaad- of tankinfrastructuur van dezelfde categorie⁷³ te stimuleren door middel van een voorafgaande open publieke consultatie of een onafhankelijke marktstudie. Met name moet de lidstaat zich ervan vergewissen dat de kans niet bestaat dat vergelijkbare infrastructuur op zakelijke voorwaarden op korte termijn wordt uitgerold⁷⁴.
172. Bij de beoordeling van de noodzaak van de steun voor de uitrol van oplaad- of tankinfrastructuur voor emissievrije en schone vervoermiddelen die open staat voor toegang door derden, met inbegrip van publiek toegankelijke oplaad- of tankinfrastructuur, zou rekening kunnen worden gehouden met de marktpenetratie van de schone vervoermiddelen waarvoor die infrastructuur moet dienen.

4.3.2.3.2 Geschiktheid

173. De in de punten 174 en 175 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing bovenop de voorwaarden uit afdeling 3.2.1.2.

⁷² Richtlijn 2014/94/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2014 betreffende de uitrol van infrastructuur voor alternatieve brandstoffen (PB L 307 van 28.10.2014, blz. 1).

⁷³ In het geval van oplaadinfrastructuur bijvoorbeeld laagspanning of hoogspanning.

⁷⁴ Bij dit soort beoordeling zal de Commissie doorgaans nagaan of te verwachten valt dat oplaad- of tankinfrastructuur binnen een periode van drie jaar op zakelijke voorwaarden zal worden uitgerold. Zij zal haar beoordeling baseren op de uitkomsten van de in punt 171 bedoelde voorafgaande publieke consultatie, onafhankelijke marktstudies die de lidstaat heeft ingediend of ander passend bewijsmateriaal.

174. Bij het nagaan van de vraag of de maatregel een geschikt instrument is vergeleken met alternatieve beleidsinstrumenten, moet worden gekeken naar het potentieel van nieuwe maatregelen op het gebied van wet- en regelgeving om de verschuiving naar schone mobiliteit te stimuleren en naar wat de verwachte impact daarvan is vergeleken met die van de voorgenomen maatregel. Meer bepaald moet de lidstaat rekening houden met de impact van een emissiehandelsregeling, voor zover van toepassing, en met verplichtingen zoals die welke door Richtlijn 2014/94/EU zijn vastgesteld.
175. Wat betreft het nagaan van de vraag of de maatregel een geschikt instrument is vergeleken met alternatieve beleidsinstrumenten, kan steun voor de uitrol van oplaad- of tankinfrastructuur worden toegekend in enigerlei vorm, met inbegrip van subsidies, leningen of garanties. De lidstaat moet zijn keuze voor het steuninstrument verantwoorden en toelichten waarom minder versturende steuninstrumenten niet even efficiënte uitkomsten zouden opleveren.

4.3.2.3.3 Evenredigheid

176. De steun mag niet hoger uitkomen dan de kosten die noodzakelijk zijn om de betrokken economische activiteit zodanig te helpen ontwikkelen dat het niveau van milieubescherming wordt verhoogd. De steun kan als evenredig worden beschouwd wanneer de voorwaarden van de punten 177 tot en met 182 zijn vervuld.
177. De in aanmerking komende kosten zijn de investeringskosten voor de bouw en installatie of de upgrade van de oplaad- of tankinfrastructuur. Daarbij kan het onder meer gaan om de kosten voor:
- (a) de oplaad- of tankinfrastructuur zelf;
 - (b) de installatie of upgrades van elektrische of andere onderdelen, zoals voor de gereedheid voor slimme toepassingen van oplaadinfrastructuur, met inbegrip van stroomomvormers die noodzakelijk zijn om de oplaad- of tankinfrastructuur aan te sluiten op het net of op een lokale productie- of opslageenheid voor elektriciteit of waterstof;
 - (c) de daarmee samenhangende elektrische uitrusting;
 - (d) de daarmee samenhangende civieltechnische werkzaamheden;
 - (e) de daarmee samenhangende terrein- of wegaanpassing;
 - (f) het verkrijgen van de vereiste vergunningen.
178. Indien een project de on-site productie van hernieuwbare elektriciteit of hernieuwbare elektriciteit of de on-site opslag van hernieuwbare elektriciteit of hernieuwbare waterstof omvat, kunnen de in aanmerking komende kosten de investeringskosten omvatten van eenheden voor on-site productie van hernieuwbare elektriciteit of hernieuwbare waterstof of on-site opslagvoorzieningen voor hernieuwbare elektriciteit of hernieuwbare waterstof.
179. De steun moet worden toegekend na een concurrerende biedprocedure die overeenkomstig de criteria van de punten 48 en 49 is verlopen. De vormgeving van de

concurrerende biedprocedure moet borgen dat voor aanvragers voldoende prikkels overblijven om te bieden voor projecten voor oplaad- of tankinfrastructuur die uitsluitend hernieuwbare elektriciteit of hernieuwbare waterstof levert. De toepassing van de gunningscriteria mag er niet in resulteren dat projecten voor oplaad- of tankinfrastructuur die uitsluitend hernieuwbare elektriciteit of hernieuwbare waterstof levert, worden benadeeld ten opzichte van projecten voor oplaad- of tankinfrastructuur die ook CO₂-intensieve elektriciteit of waterstof levert.

180. In afwijking van punt 179 mag de steun in de volgende gevallen worden toegekend op basis van andere methoden dan een concurrerende biedprocedure:

- (a) indien het verwachte aantal deelnemers niet voldoende is om een daadwerkelijke mededinging te garanderen of strategisch bieden te vermijden; of
- (b) indien geen concurrerende biedprocedure zoals beschreven in de punten 48 en 49 kan worden georganiseerd.

181. In de in punt 180 genoemde gevallen mag het steunbedrag worden bepaald op basis van een analyse van de financieringskloof, zoals beschreven in de punten 47, 50 en 51. De lidstaat moet een monitoring achteraf uitvoeren om de aannames over het vereiste steunniveau na te gaan, en moet een terugvorderingsmechanisme opzetten, zoals uiteengezet in punt 53.

182. Als alternatief voor punt 181 mag de basissteunintensiteit niet meer dan 30 % van de in aanmerking komende kosten bedragen of niet meer dan 40 % van de in aanmerking komende kosten bedragen indien de oplaad- of tankinfrastructuur uitsluitend hernieuwbare elektriciteit of hernieuwbare waterstof levert. Deze steunintensiteit kan worden verhoogd met 10 procentpunten voor middelgrote ondernemingen of met 20 procentpunten voor kleine ondernemingen. De steunintensiteit kan worden verhoogd met 15 procentpunten voor investeringen in steungebieden die aan de voorwaarden van artikel 107, lid 3, punt a), van het Verdrag voldoen, of met 5 procentpunten voor investeringen in steungebieden die aan de voorwaarden van artikel 107, lid 3, punt c), van het Verdrag voldoen.

4.3.2.4 Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer

183. De in de punten 184 tot en met 189 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.2.2.

184. Steun voor de uitrol of upgrade van tankinfrastructuur kan de mededinging buitensporig verstoren wanneer deze steun investeringen in schonere alternatieven die reeds op de markt beschikbaar zijn, verdringt of wanneer hij leidt tot lock-in van bepaalde technologieën, waardoor de ruimere ontwikkeling van een markt voor en het gebruik van schonere technologieën wordt belemmerd. Daarom is de Commissie van oordeel dat, in die gevallen, de negatieve effecten op de mededinging van steun voor de uitrol of upgrade van tankinfrastructuur die op aardgas gebaseerde brandstoffen zoals CNG en LNG levert, waarschijnlijk niet zullen worden gecompenseerd.

185. Steun voor de uitrol of upgrade van CNG- en LNG-tankinfrastructuur kan worden geacht geen lock-in-effecten op lange termijn te veroorzaken en geen investeringen in schonere technologieën te verdringen indien de lidstaat, op het ogenblik dat deze bij de Commissie zijn voornemen aanmeldt om de steunmaatregel uit te voeren of wanneer de steunmaatregel wordt uitgevoerd, aantoont dat schonere alternatieven niet gemakkelijk beschikbaar zijn op de markt en naar verwachting op korte termijn niet beschikbaar zullen komen⁷⁵. Steun voor de uitrol of upgrade van CNG- en LNG-tankinfrastructuur kan ook worden geacht geen lock-in-effecten op lange termijn te veroorzaken indien de lidstaat zich ertoe verbindt ervoor te zorgen dat de CNG en LNG wordt bijgemengd met (ten minste 20 %) biogas of hernieuwbare gasvormige vervoersbrandstoffen van niet-biologische oorsprong.
186. Alternatieven voor fossiele brandstoffen zijn reeds op de markt beschikbaar voor gebruik in de sectoren van het wegvervoer, het vervoer over de binnenwateren, op zee en in de kustvaart, en het spoorvervoer. Daarom wordt steun voor de uitrol of upgrade van tankinfrastructuur die fossiele brandstoffen zoals CO₂-intensieve waterstof levert, geacht niet dezelfde positieve effecten op te leveren als steun voor de uitrol van tankinfrastructuur die niet-fossiele brandstof levert. In de eerste plaats wordt de verbetering in termen van CO₂-emissiereducties die in het vervoer wordt behaald, waarschijnlijk gecompenseerd doordat nog steeds CO₂-emissies plaatsvinden in verband met de productie en het gebruik van fossiele brandstoffen. In de tweede plaats houdt, zonder een toezegging van de lidstaat dat de tankinfrastructuur hernieuwbare of ten minste koolstofarme waterstof zal leveren, toekenning van steun voor de uitrol van tankinfrastructuur voor waterstof een risico in op lock-in van CO₂-intensieve waterstof, waardoor investeringen in schonere alternatieven worden verdrongen doordat de vraag wordt verschoven weg van niet-fossiele productieprocessen. Een en ander zou ook de verdere ontwikkeling ontmoedigen van de markt voor schone, toekomstbestendige niet op fossiele brandstoffen gebaseerde technologieën voor emissievrije mobiliteit en voor de productie van niet-fossiele brandstoffen en energie. Daarom is de Commissie van oordeel dat het doorgaans weinig waarschijnlijk is dat de negatieve effecten op de mededinging van steun voor de uitrol of upgrade van tankinfrastructuur die fossiele brandstof zoals CO₂-intensieve waterstof levert, zullen worden gecompenseerd.
187. Zonder de nodige garanties kan de steun leiden tot het in het leven roepen of versterken van posities van marktmacht, die een daadwerkelijke mededinging op opkomende of zich ontwikkelende markten dreigt te verhinderen of te belemmeren. Daarom moet de lidstaat erop toezien dat de steunmaatregel zodanig is vormgegeven dat deze de nodige garanties bevat om dit risico tegen te gaan. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om het vaststellen van een maximumpercentage van het budget van de maatregel dat aan één onderneming kan worden toegewezen.
188. Iedere concessie of iedere andere vorm van toewijzing aan een derde om de oplaad- of tankinfrastructuur te exploiteren, moet op concurrerende, transparante en niet-discriminerende basis plaatsvinden, in voorkomend geval, rekening houdende met de geldende Unievoorschriften inzake overheidsopdrachten.

⁷⁵ Voor die beoordeling zal de Commissie doorgaans uitgaan van een periode van vier jaar na de aanmelding of de uitvoering van de steunmaatregel. Zij zal haar beoordeling baseren op onafhankelijke marktstudies die de lidstaat heeft ingediend of op ander passend bewijsmateriaal.

189. Indien steun wordt toegekend voor de uitrol of upgrade van oplaad- of tankinfrastructuur die open staat voor toegang door derden, met inbegrip van publiek toegankelijke oplaad- of tankinfrastructuur, moet deze infrastructuur voor het publiek toegankelijk zijn en gebruikers niet-discriminerende toegang bieden, onder meer, in voorkomend geval, wat betreft tarieven, authenticatie- en betaalmethoden en andere gebruiksvoorwaarden. Daarnaast moet de lidstaat erop toezien dat de vergoedingen die externe gebruikers worden berekend voor het gebruik van de oplaad- of tankinfrastructuur, marktconform zijn.

4.4 Steun voor hulpbronnen efficiëntie en ter ondersteuning van de transitie naar een circulaire economie

4.4.1 Redenen voor de steun

190. Het actieplan voor een circulaire economie⁷⁶ (CEAP) biedt een toekomstgerichte agenda die inzet op het versnellen van de transitie van de Unie naar een circulaire economie als onderdeel van de transformatieve verandering die door de mededeling over de Green Deal wordt gestimuleerd. Het CEAP bevordert processen van circulaire economie, stimuleert duurzame consumptie en productie, en streeft ernaar om afval te voorkomen en gebruikte hulpbronnen zo lang mogelijk in de economie van de Unie te houden. Die doelstellingen zijn ook een noodzakelijke voorwaarde om de doelstelling van een klimaatneutrale Unie tegen 2050 te behalen en om een schonere en duurzamere economie tot stand te brengen.
191. Het CEAP vermeldt specifiek de noodzaak om de doelstellingen van de circulaire economie mee te nemen bij de herziening van de richtsnoeren staatssteun op het gebied van milieu en energie. In dit verband kan financiële steun in de vorm van staatssteun, in combinatie met brede, heldere en coherente voorschriften, een cruciale rol spelen bij het ondersteunen van de circulariteit van productieprocessen als onderdeel van een ruimere transformatie van de industrie van de Unie op het traject naar klimaatneutraliteit en concurrentievermogen op lange termijn. Ook kan die steun een cruciale rol spelen om in de Unie een goed functionerende markt voor secundaire grondstoffen te helpen creëren, hetgeen de druk op natuurlijke hulpbronnen zal doen afnemen en duurzame groei en banen zal creëren.

4.4.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten

192. Steun op grond van deze afdeling kan worden toegekend voor:
- (a) investeringen die de hulpbronnen efficiëntie bevorderen door een van deze beide of beide maatregelen:
 - (i) een nettoreductie van de bij de productie van dezelfde hoeveelheid output verbruikte hulpbronnen⁷⁷, en/of

⁷⁶ Mededeling van de Commissie – Een nieuw actieplan voor een circulaire economie. Voor een schoner en concurrerender Europa (COM (2020) 98 final).

⁷⁷ De verbruikte hulpbronnen kunnen alle verbruikte materiële hulpbronnen omvatten, met uitzondering van energie. De reductie kan worden bepaald door het verbruik vóór en na de uitvoering van de

- (ii) de vervanging van primaire grondstoffen of brandstoffen door secundaire (hergebruikte of gerecyclede) grondstoffen of feedstock;
- (b) investeringen voor de reductie, de preventie, de voorbereiding voor hergebruik, de voorbereiding voor recycling en de recycling van afval⁷⁸ geproduceerd door de begunstigde, of investeringen voor de voorbereiding voor hergebruik, de voorbereiding voor recycling en de recycling van afval geproduceerd door derden en dat anders zou worden verwijderd of zou worden verwerkt met een verwerkingsmethode die lager in de prioritaire volgorde van de afvalhiërarchie staat⁷⁹, of op een minder hulpbronnen-efficiënte manier⁸⁰, of die tot minder kwalitatieve recycling zou leiden;
 - (c) investeringen voor de voorbereiding voor hergebruik, de voorbereiding voor recycling en de recycling van andere producten, materialen of stoffen⁸¹ geproduceerd door de begunstigde of door derden en die anders niet zouden worden gebruikt, zouden worden verwijderd of op een minder hulpbronnen-efficiënte wijze zouden worden teruggewonnen⁸², of die zouden leiden tot een minder kwalitatieve recycling;
 - (d) investeringen voor de gescheiden inzameling⁸³ en sortering van afval of andere producten, materialen en stoffen met het oog op de voorbereiding voor hergebruik of recycling.
193. Onder bepaalde voorwaarden kan steun voor het dekken van exploitatiekosten worden toegekend voor de gescheiden inzameling en sortering van afval met betrekking tot specifieke afvalstromen of afvalsoorten (zie punt 216).
194. Steun met betrekking tot de terugwinning van restwarmte uit productieprocessen of steun met betrekking tot CCU zal worden beoordeeld op grond van de in afdeling 4.1 bepaalde voorwaarden voor steun ten behoeve van de reductie van broeikasgasemissies.
195. Deze afdeling is niet van toepassing op de in de punten 192, (a) tot en met (d), genoemde maatregelen die worden ondersteund met vergoedingen voor diensten van algemeen economisch belang (DAEB).

steunmaatregel te meten of te ramen, met inbegrip van aanpassingen voor externe omstandigheden die op het hulpbronnenverbruik van invloed kunnen zijn.

⁷⁸ Zie, voor de definities van hergebruik, voorbereiding voor hergebruik, recycling en afval, de punten 18, (54), (57), (66) en (79).

⁷⁹ De afvalhiërarchie ziet er als volgt uit: a) preventie; b) voorbereiding voor hergebruik; c) recycling; d) andere nuttige toepassing (bv. energierugwinning), en e) verwijdering. Zie artikel 4, punt 1, van Richtlijn 2008/98/EG.

⁸⁰ Gelet op de investeringen om de hulpbronnen-efficiëntie te verbeteren, zoals beschreven in punt 192, (a), (i) en (ii).

⁸¹ Bij andere producten, materialen of stoffen kan het gaan om bijproducten (in de zin van artikel 5 van Richtlijn 2008/98/EG), land- en bosbouwresiduen, afvalwater, regenwater en afstromend water, mineralen, nutriënten, restgassen van productieprocessen, overtollige producten, onderdelen en materialen enz. Overtollige producten, onderdelen en materialen zijn producten, onderdelen of materialen die niet noodzakelijk of nuttig meer zijn voor de houder ervan, maar die wel geschikt zijn voor hergebruik.

⁸² Zie voetnoot 95.

⁸³ Zie, voor de definitie van “gescheiden inzameling”, artikel 3, punt 11, van Richtlijn 2008/98/EG.

4.4.3 *Stimulerend effect*

196. De in de punten 197 tot en met 201 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.1.2.
197. De lidstaat moet een geloofwaardig nulscenario verschaffen. Een nulscenario stemt doorgaans overeen met een investering waarvan de capaciteit, levensduur en, in voorkomend geval, andere relevante technische kenmerken dezelfde zijn als die van de milieuvriendelijke investering.
198. Het nulscenario kan er ook in bestaan dat de bestaande installaties of uitrusting in bedrijf worden gehouden voor een periode die overeenstemt met de levensduur van de milieuvriendelijke investering. In dat geval moeten de contant gemaakte kosten voor onderhoud, reparatie en modernisering over die periode in aanmerking worden genomen.
199. In bepaalde gevallen kan het nulscenario bestaan in een latere vervanging van de installaties of de uitrusting; in dat geval moet de contant gemaakte waarde van de installaties en de uitrusting in aanmerking worden genomen en moet het verschil in de respectieve economische levensduur van de installaties of de uitrusting worden verevend.
200. In het geval van uitrusting waarop leasingregelingen van toepassing zijn, moet de contant gemaakte waarde van de milieuvriendelijke uitrusting worden vergeleken met de contant gemaakte waarde van de leasing van de minder milieuvriendelijke uitrusting die zonder de steun zou zijn gebruikt.
201. In een beperkt aantal gevallen kan de milieuvriendelijke investering bestaan in installaties of uitrusting die aan een bestaande investering worden toegevoegd. In dat geval moeten de in aanmerking komende kosten de totale investeringskosten zijn.

4.4.4 *Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken*

4.4.4.1 *Noodzaak van de steun*

202. De in de punten 203 tot en met 205 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing bovenop de voorwaarden uit afdeling 3.2.1.1.
203. Steun kan alleen als noodzakelijk worden beschouwd wanneer het afval of andere stoffen of materialen anders zouden zijn verwijderd of behandeld met een verwerkingsmethode die lager in de prioritaire volgorde van de afvalhiërarchie staat, of op een minder hulpbronnen-efficiënte wijze, of anders ongebruikt zouden blijven.
204. De gesteunde investering hoeft niet overeen te stemmen met een economisch winstgevende praktijk. Het proces of de processen waarmee afval of andere producten, materialen of stoffen worden voorbereid voor hergebruik of recycling of worden gerecycled, hoeft of hoeven dus niet overeen te stemmen met economisch winstgevende of staande zakelijke praktijken. In voorkomend geval moet een en ander worden

nagegaan uit oogpunt van praktijken die algemeen worden toegepast in de hele Unie en over technologieën heen⁸⁴.

205. In het geval van steun voor de gescheiden inzameling en sortering van afval of andere producten, materialen of stoffen moet de lidstaat aantonen dat die gescheiden inzameling en sortering in die lidstaat nog weinig ontwikkeld is. Indien steun wordt toegekend om exploitatiekosten te dekken, moet de lidstaat aantonen dat die steun gedurende een overgangperiode noodzakelijk is om bij te dragen aan de transitie naar een circulaire economie, met inbegrip van, doch niet beperkt tot de voorbereiding voor hergebruik, de voorbereiding voor recycling, of recycling. De lidstaat moet ook rekening houden met verplichtingen op grond van regelingen inzake uitgebreide producentenverantwoordelijkheid.

4.4.4.2 Geschiktheid

206. De in de punt 207 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.2.1.2.
207. Overeenkomstig het beginsel “de vervuiler betaalt”⁸⁵ mogen ondernemingen die afval produceren, niet worden bevrijd van de kosten voor de verwerking ervan. De steun mag ondernemingen die afval produceren, dus niet bevrijden van kosten of verplichtingen met betrekking tot de verwerking van afval waarvoor zij aansprakelijk zijn uit hoofde van Unierecht of nationaal recht, met inbegrip van regelingen inzake uitgebreide producentenverantwoordelijkheid. Evenmin mag de steun ondernemingen bevrijden van kosten die als kosten van een normale bedrijfsvoering moeten worden beschouwd.

4.4.4.3 Evenredigheid

208. De in aanmerking komende kosten zijn de extra investeringskosten die bestaan uit het verschil tussen de kosten van de gesteunde investering of activiteit en de kosten van de investering in het nulscenario, waarbij het om een van de volgende elementen kan gaan:
- (a) een vergelijkbare investering als beschreven in punt 197 die geloofwaardig zou zijn verwezenlijkt zonder steun en die niet hetzelfde niveau van hulpbronnenefficiëntie behaalt;
 - (b) de behandeling van het afval op basis van een verwerkingsmethode die lager in de prioritaire volgorde van de afvalhiërarchie staat, of op een minder hulpbronnenefficiënte wijze;
 - (c) het conventionele productieproces met betrekking tot de primaire grondstof of het primaire product, indien het hergebruikte of gerecyclede (secundaire) product technisch en economisch substitueerbaar is met de primaire grondstof of het primaire product; of

⁸⁴ Uit technologisch oogpunt kan het bijvoorbeeld passend zijn om na te gaan of de voorgenomen investering zou leiden tot een hogere mate van recycleerbaarheid of tot een hogere kwaliteit van het gerecyclede materiaal dan bij de normale praktijk.

⁸⁵ Zie de definitie in punt 18, (53).

- (d) andere nulscenario's die op goed onderbouwde aannames berusten.
209. Indien het product, de stof of het materiaal afval zou vormen als het niet werd hergebruikt en er geen wettelijke verplichting is om dat product, die stof of dat materiaal te verwijderen of op een andere manier te verwerken, kunnen de in aanmerking komende kosten overeenstemmen met de investering die noodzakelijk is om dat product, die betrokken stof of dat materiaal terug te winnen.
210. De basissteunintensiteit mag ten hoogste 40 % van de in aanmerking komende kosten bedragen.
211. De steunintensiteit kan worden verhoogd met 10 procentpunten voor middelgrote ondernemingen of met 20 procentpunten voor kleine ondernemingen.
212. De steunintensiteit kan worden verhoogd met 15 procentpunten voor investeringen in steungebieden die aan de voorwaarden van artikel 107, lid 3, punt a), van het Verdrag voldoen, of met 5 procentpunten voor investeringen in steungebieden die aan de voorwaarden van artikel 107, lid 3, punt c), van het Verdrag voldoen.
213. De steunintensiteit kan met 10 procentpunten worden verhoogd voor eco-innovatieactiviteiten, mits elk van de volgende voorwaarden is vervuld:
- (a) de eco-innovatieactiviteit is nieuw of sterk verbeterd ten opzichte van de huidige stand van de techniek in de betrokken sector in de Unie⁸⁶;
 - (b) de verwachte milieuwinst is aanzienlijk hoger dan de verbetering die voortvloeit uit de algemene evolutie van de huidige stand van de techniek bij vergelijkbare activiteiten⁸⁷;
 - (c) het innovatieve karakter van de activiteit houdt in dat – uit oogpunt van technologie, markt of financiën – de risicograad duidelijk hoger is dan het risico dat doorgaans verbonden is aan vergelijkbare niet-innovatieve activiteiten⁸⁸.
214. In afwijking van de punten 210 tot en met 213, kan de lidstaat, aan de hand van een analyse van de financieringskloof, zoals beschreven in de punten 47, 50 en 51, ook

⁸⁶ Het feit dat het om vernieuwing gaat, kunnen lidstaten bijvoorbeeld aantonen op basis van een precieze beschrijving van de innovatie en van de marktsituatie vóór de invoering of verspreiding ervan, vergeleken met de processen of organisatietechnieken volgens de huidige stand van de techniek die doorgaans door andere ondernemingen in dezelfde bedrijfstak worden gebruikt.

⁸⁷ Indien kwantitatieve parameters kunnen worden gebruikt voor de vergelijking van eco-innovatieve activiteiten met gewone, niet-innovatieve activiteiten, betekent “aanzienlijk hoger” dat de – in termen van lager milieurisico of geringere milieuvervuiling of verbeterde energie- of hulpbronnefficiëntie – van eco-innovatieve activiteiten te verwachten marginale verbetering ten minste tweemaal zo groot moet zijn als de van de algemene evolutie van vergelijkbare niet-innovatieve activiteiten te verwachten marginale verbetering. Indien de voorgestelde aanpak niet geschikt is voor een bepaalde zaak, of indien geen kwantitatieve vergelijking mogelijk is, moet het aanvraagdossier voor staatssteun een gedetailleerde beschrijving bevatten van de methode die wordt gebruikt om dit criterium te toetsen, zodat een maatstaf is gegarandeerd die vergelijkbaar is met die van de voorgestelde methode.

⁸⁸ De lidstaat zou dit risico bijvoorbeeld kunnen aantonen aan de hand van de verhouding kosten/omzet van de onderneming, de vereiste ontwikkelingstijd, de van de eco-innovatieactiviteit verwachte baten ten opzichte van de kosten, en de kans op mislukking.

aantonen dat een hogere steunintensiteit vereist is. In dat geval moet de lidstaat een monitoring achteraf uitvoeren om de aannames over het vereiste steunniveau na te gaan, en een terugvorderingsmechanisme opzetten, zoals uiteengezet in punt 53. Het steunbedrag mag niet groter zijn dan de financieringskloof, zoals uiteengezet in de punten 50 en 51.

215. Indien de steun wordt toegekend na een concurrerende biedprocedure die overeenkomstig de criteria van de punten 48 en 49 is verlopen, wordt het steunbedrag als evenredig beschouwd.
216. De steun kan ook exploitatiekosten dekken indien deze betrekking heeft op de gescheiden inzameling en sortering van afval of andere producten, materialen of stoffen met betrekking tot specifieke afvalstromen of afvalsoorten met het oog op de voorbereiding voor hergebruik of recycling; in dat geval moeten de volgende voorwaarden vervuld zijn:
- (a) de steun wordt toegekend na een concurrerende biedprocedure die overeenkomstig de criteria van de punten 48 en 49 is verlopen en die op niet-discriminerende basis open moet staan voor alle marktdeelnemers die diensten voor gescheiden inzameling en sortering aanbieden;
 - (b) indien er een grote mate van onzekerheid bestaat over de toekomstige evolutie van de exploitatiekosten gedurende de looptijd van de maatregel, kunnen bij de vormgeving van de biedprocedure regels worden opgenomen die compensatie in bepaalde, duidelijk omschreven omstandigheden beperken, op voorwaarde dat die regels en omstandigheden vooraf transparant zijn vastgesteld;
 - (c) investeringssteun die wordt toegekend voor een installatie voor de gescheiden inzameling en sortering van afval met betrekking van specifieke afvalstromen of afvalsoorten, wordt in mindering gebracht op de exploitatiesteun die voor diezelfde installatie wordt toegekend, wanneer beide vormen van steun dezelfde in aanmerking komende kosten dekken;
 - (d) de steun mag worden toegekend voor ten hoogste vijf jaar.

4.4.5 *Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer*

217. De in de punten 218 tot en met 221 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.2.2.
218. De steun mag niet aanzetten tot de productie van afval.
219. De steun mag niet gewoonweg de vraag doen toenemen naar afval of andere materialen en hulpbronnen ten behoeve van hergebruik, recycling of terugwinning, zonder dat de inzameling van die materialen daardoor toeneemt.
220. Bij het beoordelen van de effecten van de steun op de markt zal de Commissie rekening houden met de potentiële effecten van de steun op het functioneren van de markten voor zowel primaire als secundaire materialen met betrekking tot de betrokken producten.

221. Met name zal de Commissie bij het beoordelen van de effecten op de markt van de steun voor exploitatiekosten met betrekking tot de gescheiden inzameling en het sorteren van afval of andere producten, materialen of stoffen met betrekking tot specifieke afvalstromen of afvalsoorten met het oog op de voorbereiding voor hergebruik of recycling, rekening houden met de mogelijke wisselwerking met regelingen inzake uitgebreide producentenverantwoordelijkheid in de betrokken lidstaat.

4.5 Steun voor het voorkomen of reduceren van verontreiniging niet afkomstig van broeikasgassen

4.5.1 Redenen voor de steun

222. De ambitie van de mededeling over de Green Deal om voor een gifvrij milieu de verontreiniging tot nul terug te brengen, moet ervoor zorgen dat tegen 2050 de verontreiniging is gereduceerd tot niveaus die niet langer schadelijk zijn voor mens en natuurlijke ecosystemen en die de grenzen van wat onze planeet aan kan respecteren – en zo een gifvrij milieu tot stand brengen, aansluitend bij de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling⁸⁹ en de langetermijndoelstellingen van het achtste milieuactieprogramma⁹⁰. De Unie heeft voor de reductie van het niveau van verontreiniging specifieke streefdoelen vastgesteld, zoals voor een schonere lucht⁹¹ en voor nulverontreiniging van waterlichamen⁹², minder lawaai, verontreiniging door plastic afval en microplastics en afval⁹³, alsmede streefdoelen wat betreft overtollige

⁸⁹ Zie <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030> Agenda for Sustainable Development web.pdf

⁹⁰ Voorstel voor een Besluit van het Europees Parlement en de Raad betreffende een algemeen milieuactieprogramma voor de Europese Unie voor de periode tot en met 2030 (COM(2020) 652 final).

⁹¹ Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, Programma "Schone lucht voor Europa" (COM(2013) 918 final). Zie ook Richtlijn 2004/107/EG van het Europees Parlement en de Raad van 15 december 2004 betreffende arseen, cadmium, kwik, nikkel en polycyclische aromatische koolwaterstoffen in de lucht (PB L 23 van 26.1.2005, blz. 3) en Richtlijn 2008/50/EG van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 2008 betreffende de luchtkwaliteit en schonere lucht voor Europa (PB L 152 van 11.6.2008, blz. 1) voor ozon op leefniveau, fijn stof, stikstofoxiden, gevaarlijke zware metalen en een aantal andere verontreinigende stoffen. Zie ook Richtlijn (EU) 2016/2284 van het Europees Parlement en de Raad van 14 december 2016 betreffende de vermindering van de nationale emissies van bepaalde luchtverontreinigende stoffen, tot wijziging van Richtlijn 2003/35/EG en tot intrekking van Richtlijn 2001/81/EG (PB L 344 van 17.12.2016, blz. 1) voor de belangrijkste grensoverschrijdende luchtverontreinigende stoffen: zwaveldioxiden, stikstofoxiden, ammoniak, niet-methaan vluchtige organische stoffen en fijnstof.

⁹² Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid (PB L 327 van 22.12.2000, blz. 1) eist dat alle oppervlakte- en grondwaterlichamen, behoudens uitzonderingen, een goede chemische toestand hebben.

⁹³ Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's "Route naar een gezonde planeet voor iedereen – EU-actieplan: Verontreiniging van lucht, water en bodem naar nul" (COM(2021) 400 final).

nutriënten uit meststoffen, gevaarlijke pesticiden en stoffen die antimicrobiële resistentie veroorzaken⁹⁴.

223. Financiële steun in de vorm van staatssteun kan aanzienlijk bijdragen aan de milieudoelstelling van het reduceren van vormen van verontreiniging niet afkomstig van broeikasgasemissies.

4.5.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten

224. Steun voor het voorkomen of reduceren van verontreiniging niet afkomstig van broeikasgassen kan worden toegekend voor investeringen die ondernemingen in staat stellen om verder te gaan dan Unienormen voor milieubescherming, om het niveau van milieubescherming te verhogen bij ontstentenis van Unienormen of om Unienormen in acht te nemen die nog niet van kracht zijn.
225. Indien de steun in de vorm van verhandelbare vergunningen wordt toegekend⁹⁵, moet de steunmaatregel zodanig zijn vormgegeven dat milieudoelstellingen worden bereikt die verder gaan dan die welke op grond van de voor de betrokken ondernemingen bindende Unienormen zouden moeten worden bereikt.
226. De steun moet in hoofdzaak gericht zijn op het voorkomen of reduceren van verontreiniging die rechtstreeks met de eigen activiteiten van de begunstigde verband houdt.
227. De steun mag niet gewoonweg verontreiniging tussen sectoren of van één milieucompartiment naar een ander (bijvoorbeeld van lucht naar water) verschuiven. Indien de steun op de reductie van verontreiniging gericht is, moet daarmee een totale reductie van verontreiniging worden bereikt.
228. Deze afdeling is niet van toepassing op steunmaatregelen die onder afdeling 4.1 vallen. Indien een maatregel bijdraagt aan zowel het reduceren van broeikasgasemissies als het voorkomen of reduceren van verontreiniging niet afkomstig van broeikasgasemissies, zal de verenigbaarheid van de maatregel worden beoordeeld op basis van ofwel afdeling 4.1 of deze afdeling, afhankelijk van welk van beide doelstellingen overheerst.

4.5.3 Stimulerend effect

229. De in de punten 230 en 231 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.1.2.
230. Steun voor investeringen waarmee de begunstigden de toepasselijke Unienormen kan overtreffen, draagt bij aan de milieu- of energiedoelstelling. Om lidstaten niet te ontmoedigen verplichte nationale normen vast te stellen die strenger zijn dan de overeenkomstige Unienormen, kunnen steunmaatregelen een stimulerend effect

⁹⁴ Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's "Een "van boer tot bord"-strategie voor een eerlijk, gezond en milieuvriendelijk voedselsysteem" (COM(2020) 381 final).

⁹⁵ Met verhandelbare vergunningen kan staatssteun gemoeid zijn, met name wanneer lidstaten vergunningen en rechten onder de marktwaarde ervan toewijzen.

hebben, ongeacht of er bindende nationale normen bestaan die strenger zijn dan de Unienorm. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om maatregelen ter verbetering van de water- en luchtkwaliteit die verder gaan dan bindende Unienormen. Van een dergelijke positieve bijdrage is ook sprake in het geval van bindende nationale normen die zijn vastgesteld bij ontstentenis van Unienormen.

231. Steun voor de aanpassing aan reeds vastgestelde, maar nog niet in werking getreden Unienormen zal worden geacht een stimulerend effect te hebben indien de investering ten minste 18 maanden vóór de inwerkingtreding van de Unienormen wordt uitgevoerd en voltooid.

4.5.4 *Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken*

4.5.4.1 Noodzaak van de steun

232. De in de punt 233 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.2.1.1.
233. Voor steun in de vorm van verhandelbare vergunningen⁹⁶ moet de lidstaat aantonen dat elk van de volgende voorwaarden in acht wordt genomen:
- (a) de volledige veiling leidt tot een aanzienlijke toename van de productiekosten voor elke sector of categorie van individuele begunstigden;
 - (b) de aanzienlijke toename van de productiekosten kan niet aan klanten worden doorberekend zonder dat dit tot aanzienlijk omzetverlies leidt⁹⁷;
 - (c) individuele ondernemingen in de betrokken sector hebben niet de mogelijkheid de emissieniveaus te verlagen om de prijs van de certificaten draaglijk te maken. Niet-samendrukbaar verbruik kan worden aangetoond door de emissieniveaus te verschaffen die zijn afgeleid uit de best presterende techniek in de Europese Economische Ruimte (EER), en die als benchmark te gebruiken. Een onderneming die de best presterende techniek bereikt, kan ten hoogste rechten krijgen waarvan de waarde overeenstemt met de toename van de productiekosten als gevolg van de regeling inzake verhandelbare vergunningen, onder gebruikmaking van de best presterende techniek, en die niet aan klanten kunnen worden doorberekend. Een onderneming met een slechtere milieuprestatie krijgt minder rechten, in verhouding tot haar milieuprestatie.

4.5.4.2 Evenredigheid

234. De in aanmerking komende kosten zijn de extra investeringskosten die rechtstreeks verband houden met het behalen van een hoger niveau van milieubescherming.

⁹⁶ Met verhandelbare vergunningen kan staatssteun gemoeid zijn, met name wanneer lidstaten vergunningen en rechten onder de marktwaarde ervan toewijzen.

⁹⁷ De analyse kan worden uitgevoerd op basis van ramingen van diverse factoren zoals de elasticiteit van productprijzen in de betrokken sector, of van ramingen van het omzetverlies en de gevolgen daarvan voor de winstgevendheid van de begunstigde.

235. De extra investeringskosten bestaan uit het verschil tussen de gesteunde investeringskosten en de investeringskosten in het nulscenario, zoals beschreven in de punten 197 tot en met 201. Indien het bij een project gaat om de vroege aanpassing aan Unienormen die nog niet van kracht zijn, moet het nulscenario in beginsel het in punt 199 beschreven scenario zijn.
236. De basissteunintensiteit mag ten hoogste 40 % van de in aanmerking komende kosten bedragen.
237. De steunintensiteit kan worden verhoogd met 10 procentpunten voor middelgrote ondernemingen of met 20 procentpunten voor kleine ondernemingen.
238. De steunintensiteit kan worden verhoogd met 15 procentpunten voor investeringen in steungebieden die aan de voorwaarden van artikel 107, lid 3, punt a), van het Verdrag voldoen, of met 5 procentpunten voor investeringen in steungebieden die aan de voorwaarden van artikel 107, lid 3, punt c), van het Verdrag voldoen.
239. De steunintensiteit kan met 10 procentpunten worden verhoogd voor eco-innovatieactiviteiten, indien de voorwaarden van punt 213 zijn vervuld.
240. In afwijking van de punten 236 tot en met 239, kan de lidstaat, aan de hand van een analyse van de financieringskloof, zoals beschreven in de punten 47, 50 en 51, ook aantonen dat een hoger steunbedrag vereist is. In dat geval moet de lidstaat een monitoring achteraf uitvoeren om de aannames over het vereiste steunniveau na te gaan, en een terugvorderingsmechanisme opzetten, zoals uiteengezet in punt 53. Het steunbedrag mag niet groter zijn dan de financieringskloof, zoals uiteengezet in de punten 50 en 51.
241. Indien de steun wordt toegekend na een concurrerende biedprocedure die overeenkomstig de criteria van de punten 48 en 49 is verlopen, wordt het steunbedrag als evenredig beschouwd.
242. Voor steun in de vorm van verhandelbare vergunningen zal de Commissie ook nagaan of:
- (a) de toekenning transparant plaatsvindt, op basis van objectieve criteria en van gegevensbronnen van de best beschikbare kwaliteit;
 - (b) het totale aantal verhandelbare vergunningen of rechten dat aan elke onderneming tegen een prijs onder hun marktwaaarde wordt toegekend, niet méér bedraagt dan haar verwachte behoeften, zoals geraamd voor een situatie zonder de handelsregeling.

4.5.5 Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer

243. De in punt 244 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing bovenop de voorwaarden uit afdeling 3.2.2.
244. Voor steun in de vorm van verhandelbare vergunningen zal de Commissie ook nagaan of:

- (a) de keuze van de begunstigden is gebaseerd op objectieve en transparante criteria en de steun in beginsel voor alle concurrenten in dezelfde sector op dezelfde wijze wordt toegekend indien zij zich in een vergelijkbare feitelijke situatie bevinden;
- (b) de toekenningsmethode bepaalde ondernemingen⁹⁸ of bepaalde sectoren niet begunstigt, tenzij zulks gerechtvaardigd is door de milieuargumenten van de regeling zelf of indien dergelijke regels noodzakelijk zijn voor de coherentie met andere milieubeleidslijnen;
- (c) nieuwkomers in beginsel geen vergunningen of rechten tegen gunstigere voorwaarden krijgen dan bestaande ondernemingen die op dezelfde markten actief zijn;
- (d) indien aan bestaande installaties meer rechten worden toegekend dan aan nieuwkomers, mag een en ander niet resulteren in het opwerpen van ontoelaatbare toegangsbelemmeringen.

4.6 Steun voor de sanering van verontreinigde locaties, voor de rehabilitatie van natuurlijke habitats en ecosystemen en voor biodiversiteit en nature-based solutions

4.6.1 Redenen voor de steun

- 245. Doel van de biodiversiteitsstrategie voor 2030⁹⁹ is om de natuur te beschermen, de aantasting van ecosystemen ongedaan te maken en de biodiversiteit in de Unie tegen 2030 opnieuw op een traject naar herstel brengen. Als centraal onderdeel van de mededeling over de Green Deal legt deze strategie ambitieuze streefdoelen en toezeggingen tegen 2030 vast om gezonde en veerkrachtige ecosystemen tot stand te brengen.
- 246. Financiële steun in de vorm van staatssteun kan aanzienlijk bijdragen aan de milieudoelstelling van bescherming en herstel van biodiversiteit en ecosystemen, op meerdere wijzen, onder meer door stimuli te geven om schade aan verontreinigde locaties te herstellen, aangetaste natuurlijke habitats en ecosystemen te rehabiliteren of investeringen uit te voeren voor de bescherming van ecosystemen.
- 247. De EU-strategie voor klimaatadaptatie¹⁰⁰ wil hefboomen creëren voor investeringen in nature-based solutions voor klimaatadaptatie¹⁰¹, omdat de grootschalige toepassing daarvan de klimaatweerbaarheid zal vergroten en aan meerdere doelstellingen van de Europese Green Deal zal bijdragen.

⁹⁸ Bijvoorbeeld nieuwkomers of, integendeel, bestaande ondernemingen of installaties.

⁹⁹ Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's "EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 – De natuur weer in ons leven brengen" (COM(2020) 380 final).

¹⁰⁰ Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's "Een klimaatveerkrachtig Europa tot stand brengen – de nieuwe EU-strategie voor aanpassing aan de klimaatverandering" (COM(2021) 82 final).

¹⁰¹ <https://www.eea.europa.eu/publications/nature-based-solutions-in-europe/>

4.6.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten

248. Deze afdeling betreft verenigbaarheidsvoorschriften voor steunmaatregelen voor de sanering van verontreinigde locaties, voor de rehabilitatie van natuurlijke habitats en ecosystemen, voor de bescherming en het herstel van de biodiversiteit en voor nature-based solutions voor klimaatadaptatie.
249. Deze afdeling is niet van toepassing op:
- (a) rehabilitatie na de sluiting van energiecentrales en mijnbouwactiviteiten die onder afdeling 4.12 vallen;
 - (b) maatregelen ten behoeve van de sanering van verontreinigde locaties, de rehabilitatie van natuurlijke habitats en ecosystemen of de bescherming of het herstel van de biodiversiteit en nature-based solutions voor klimaatadaptatie die worden gesteund door compensaties voor diensten van algemeen economisch belang (DAEB);
 - (c) steun tot herstel van de schade veroorzaakt door natuurrampen en aardbevingen, lawines, grondverschuivingen, overstromingen, tornado's, orkanen, vulkaanuitbarstingen en natuurbranden met een natuurlijke oorzaak¹⁰².
250. Steun op grond van deze afdeling kan worden toegekend voor de volgende activiteiten:
- (a) het herstel van milieuschade, met inbegrip van de aantasting van de kwaliteit van de bodem of van het oppervlakte- of grondwater;
 - (b) de rehabilitatie van natuurlijke habitats en ecosystemen die zijn aangetast;
 - (c) investeringen die bijdragen aan de bescherming of het herstel van de biodiversiteit of van ecosystemen indien die investeringen bijdragen aan het bereiken van de goede staat van ecosystemen of het herstellen van ecosystemen die reeds in goede staat verkeren;
 - (d) investeringen in nature-based solutions voor klimaatadaptatie.

4.6.3 Stimulerend effect

251. De in de punten 252 tot en met 255 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.1.2.
252. Steun voor de sanering van verontreinigde locaties en voor de rehabilitatie van natuurlijke habitats en ecosystemen, voor de bescherming en het herstel van de biodiversiteit en voor nature-based solutions voor klimaatadaptatie kan alleen worden geacht een stimulerend effect te hebben wanneer de vervuiler niet kan worden geïdentificeerd of wettelijk niet aansprakelijk kan worden gehouden voor het financieren van de werkzaamheden die noodzakelijk zijn om, overeenkomstig het beginsel “de vervuiler betaalt”, de aantasting en verontreiniging van het milieu te

¹⁰² Steun om dit soort schade te vergoeden valt onder artikel 50 van Verordening (EU) nr. 651/2014.

voorkomen en te corrigeren. De vervuiler is de entiteit die volgens het in elke lidstaat geldende recht aansprakelijk is, onverminderd Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad¹⁰³ of andere desbetreffende Unievoorschriften¹⁰⁴.

253. Onverminderd het beginsel “de vervuiler betaalt” kan steun aan de entiteit die op grond van het toepasselijke Unierecht of nationale recht aansprakelijk is, een stimulerend effect hebben indien deze de extrakosten dekt die noodzakelijk zijn om de omvang of het ambitieniveau van het sanerings- of rehabilitatieproject uit te breiden tot buiten de wettelijke verplichtingen uit hoofde van het toepasselijke Unierecht of nationale recht. De lidstaat moet aantonen dat alle redelijke inspanningen zijn geleverd om de aansprakelijke marktdeelnemer te identificeren. Indien de volgens het toepasselijke recht aansprakelijke persoon niet kan worden geïdentificeerd of niet kan worden verplicht de kosten te dragen, kan staatssteun voor de volledige sanerings- of rehabilitatiewerkzaamheden geacht worden een stimulerend effect te hebben. Indien de persoon die de verontreiniging of andere milieuschade heeft veroorzaakt, kan worden geïdentificeerd, moet de lidstaat aantonen dat alle juridische stappen zijn gezet om de vervuiler de kosten te doen dragen, met inbegrip van gerechtelijke stappen. De Commissie kan oordelen dat een onderneming niet kan worden gedwongen de kosten te dragen van de sanering van de verontreiniging die de onderneming heeft veroorzaakt indien deze rehtens niet meer bestaat en geen andere onderneming als haar rechtsopvolger kan worden aangemerkt¹⁰⁵, en indien er geen of onvoldoende zekerheden zijn om de saneringskosten te dekken.
254. Staatssteun heeft geen stimulerend effect indien deze wordt toegekend voor de uitvoering van compenserende maatregelen in de zin van artikel 6, lid 4, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad¹⁰⁶. Niettemin kan steun om de extra kosten te dekken die noodzakelijk zijn om de omvang of het ambitieniveau van die maatregelen uit te breiden tot buiten de wettelijke verplichtingen uit hoofde van artikel 6, lid 4, van die richtlijn, geacht worden een stimulerend effect te hebben.
255. Voorts wordt steun voor de sanering van verontreinigde locaties en de rehabilitatie van natuurlijke habitats en ecosystemen geacht een stimulerend effect te hebben wanneer de sanerings- of rehabilitatiekosten hoger uitvallen dan de stijging van de grondwaarde.

¹⁰³ Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 april 2004 betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade (PB L 143 van 30.4.2004, blz. 56).

¹⁰⁴ Zie de mededeling van de Commissie “Richtsnoeren voor een gemeenschappelijke invulling van het begrip “milieuschade” zoals gedefinieerd in artikel 2 van Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade (PB C 118 van 7.4.2021, blz. 1).

¹⁰⁵ Zie de punten 65 tot en met 69 van besluit C(2012) 558 final van de Commissie van 17 oktober 2012 betreffende steunmaatregel SA.33496 (2011/N) – Oostenrijk – Einzelfall, Altlast, DECON Umwelttechnik GmbH (PB C 14 van 17.1.2013, blz. 1).

¹⁰⁶ Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PB L 206 van 22.7.1992, blz. 7).

4.6.4 *Evenredigheid*

256. De in aanmerking komende kosten zijn:

- (a) de kosten gemaakt voor het herstel van milieuschade aan de kwaliteit van de bodem of van het oppervlakte- of grondwater;
- (b) de kosten gemaakt voor de rehabilitatiewerkzaamheden;
- (c) de kosten gemaakt voor werkzaamheden om biodiversiteit te beschermen of te herstellen.
- (d) de kosten gemaakt voor de werkzaamheden om nature-based solutions voor klimaatadaptatie uit te voeren.

257. Alle uitgaven voor de sanering of rehabilitatie van de locatie of voor de bescherming of het herstel van de biodiversiteit of voor de uitvoering van nature-based solutions kunnen worden beschouwd als in aanmerking komende kosten voor de sanering of rehabilitatie van verontreinigde locaties of voor de bescherming of het herstel van biodiversiteit.

258. De steun kan 100 % van de in aanmerking komende kosten dekken, minus de waardestijging van het terrein. Taxaties van de waardestijging van het terrein als gevolg van de sanering of rehabilitatie moeten door een onafhankelijke deskundige worden uitgevoerd.

4.7 Steun in de vorm van belasting- of heffingskortingen

4.7.1 Steun in de vorm van kortingen op milieubelastingen of -heffingen

4.7.1.1 Redenen voor de steun

259. Milieubelastingen of -heffingen worden geheven om de kosten van milieuschadelijk gedrag te doen toenemen – en zo dit soort gedrag te ontmoedigen en het niveau van milieubescherming te verhogen. In beginsel moeten milieubelastingen en -heffingen de totale maatschappelijke kosten tot uiting te brengen en moet de per eenheid emissie, andere verontreinigende stoffen of verbruikte hulpbronnen verschuldigde belasting of heffing dus dezelfde zijn voor alle ondernemingen die voor het milieuschadelijke gedrag verantwoordelijk zijn. Hoewel kortingen op milieubelastingen of -heffingen ongunstig kunnen uitwerken op die doelstelling, is dit soort benadering niettemin misschien toch noodzakelijk indien de begunstigten anders een zodanig concurrentienadeel zouden ondervinden dat het sowieso niet doenbaar zou zijn om de milieubelasting of -heffing in te voeren.

4.7.1.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteit

260. Het feit dat sommige ondernemingen een gunstigere behandeling krijgen, kan bijdragen tot een hoger algemeen niveau van milieubelastingen of -heffingen. Zo kunnen kortingen op milieubelastingen of -heffingen ten minste indirect bijdragen aan een hoger niveau van milieubescherming. Toch mag de algemene doelstelling van de

milieubelasting of -heffing om milieuschadelijk gedrag te ontmoedigen, niet worden ondermijnd.

261. De Commissie zal oordelen dat belasting- of heffingskortingen de beoogde algemene doelstelling niet ondermijnen en ten minste indirect bijdragen aan een verhoogd niveau van milieubescherming indien een lidstaat kan aantonen dat de volgende twee voorwaarden zijn vervuld:
- (a) de kortingen zijn precies gericht op ondernemingen die het zwaarst door een belastingverhoging worden getroffen;
 - (b) een belastingtarief, dat algemeen toepasselijk is, is hoger dan het geval zou zijn zonder de korting.
262. Hiervoor zal de Commissie een beoordeling uitvoeren van de door lidstaten verstrekte informatie. Die informatie moet de sectoren of categorieën begunstigden omvatten die onder de kortingen vallen en een beschrijving van de situatie van de belangrijkste begunstigden in elke betrokken sector en toelichten hoe de belastingen aan de bescherming van het milieu kunnen bijdragen. De voor de kortingen in aanmerking komende sectoren moeten naar behoren worden beschreven en er moet voor elke sector een lijst worden verstrekt van de grootste begunstigden (met name gerekend naar omzet, marktaandeel en omvang van de heffingsgrondslag).

4.7.1.3 Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken

4.7.1.3.1 Noodzaak

263. De in punt 264 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing bovenop de voorwaarden uit afdeling 3.2.1.1.
264. De Commissie zal de steun als noodzakelijk beschouwen wanneer aan elk van de volgende voorwaarden is voldaan:
- (a) de keuze van de begunstigden is gebaseerd op objectieve en transparante criteria en de steun wordt in beginsel voor alle concurrenten in dezelfde sector op dezelfde wijze toegekend indien zij zich in een vergelijkbare feitelijke situatie bevinden;
 - (b) de milieubelasting of -heffing leidt zonder de korting tot een aanzienlijke toename van de productiekosten, berekend als een percentage van de bruto toegevoegde waarde voor elke sector of categorie individuele begunstigden;
 - (c) de aanzienlijke toename van de productiekosten kan niet aan de klanten worden doorberekend zonder dat dit tot aanzienlijk omzetverlies leidt.

4.7.1.3.2 Geschiktheid

265. De in de punten 266 en 267 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing bovenop de voorwaarden uit afdeling 3.2.1.2.

266. De Commissie zal steunregelingen voor een periode van maximaal tien jaar toestaan. Na die periode kan een lidstaat de maatregel opnieuw aanmelden indien deze de betrokken steunmaatregelen opnieuw op hun geschiktheid beoordeelt.
267. Lidstaten kunnen de steun toekennen in de vorm van een verlaging van het belasting- of heffingstarief of als een vast jaarlijks compensatiebedrag (teruggaaf van belasting of heffing), of als een combinatie van beide. Het voordeel bij de methode van de belastingteruggaaf is dat ondernemingen de prijsprikkel blijven voelen die de milieubelasting of -heffing geeft. Indien van de belastingteruggaaf wordt gebruikgemaakt, moet deze worden berekend op basis van historische gegevens, d.w.z. het niveau van productie en het verbruik dat of de verontreiniging die in een bepaald referentiejaar voor de onderneming werd waargenomen.

4.7.1.3.3 Evenredigheid

268. Afdeling 3.2.1.3 is niet van toepassing op steun in de vorm van kortingen op milieubelastingen of -heffingen.
269. De Commissie zal de steun als evenredig beschouwen indien ten minste één van de volgende voorwaarden is vervuld:
- (a) de begunstigden van de steun betalen ten minste 20 % van de nationale milieubelasting of -heffing;
 - (b) de belasting- of heffingskorting bedraagt niet meer dan 100 % van de nationale milieubelasting of -heffing en is afhankelijk gesteld van het sluiten van overeenkomsten tussen de lidstaat en de begunstigden of verenigingen van begunstigden, waarbij deze begunstigden of verenigingen van begunstigden zich ertoe verbinden de milieubeschermingsdoelstellingen te verwezenlijken die hetzelfde effect hebben als wanneer de begunstigden of verenigingen van begunstigden ten minste 20 % van de nationale belasting of heffing zouden betalen. Dergelijke overeenkomsten of verbintenissen kunnen onder meer betrekking hebben op een verlaging van het energieverbruik, een reductie van emissies en andere verontreinigende stoffen, of andere milieumaatregelen.
270. Die overeenkomsten moeten aan elk van de volgende voorwaarden voldoen:
- (a) de kern van deze overeenkomsten wordt door elke lidstaat via onderhandelingen vastgesteld, bevat de streefdoelen en legt een tijdschema vast voor het bereiken van die doelstellingen;
 - (b) de lidstaat garandeert een onafhankelijke en regelmatige monitoring van de verbintenissen die in de overeenkomsten zijn aangegaan;
 - (c) de overeenkomsten worden periodiek herzien in het licht van technologische en andere ontwikkelingen en bevatten effectieve sancties voor het geval de verbintenissen niet worden nagekomen.

4.7.2 *Steun voor milieubescherming in de vorm van belasting- of heffingskortingen*

4.7.2.1 Redenen voor de steun

271. Lidstaten kunnen overwegen om het niveau van milieubescherming te verhogen door middel van belasting- of heffingskortingen. Indien die kortingen begunstigden ertoe moeten aanzetten projecten of activiteiten uit te voeren die resulteren in minder verontreiniging of een lager hulpbronnenverbruik, zal de Commissie de maatregelen in het licht van de voorwaarden van afdeling 4.7.2. beoordelen.

4.7.2.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteit

272. Deze afdeling betreft steun voor milieuvriendelijke projecten en activiteiten die onder het toepassingsgebied van de afdelingen 4.2 tot en met 4.6 vallen en die de vorm hebben van belasting- of heffingskortingen.
273. Indien de belasting- of heffingskorting overwegend een decarbonisatiedoelstelling heeft, is afdeling 4.1 van toepassing – en niet afdeling 4.7.

4.7.2.3 Stimulerend effect

274. De in de punten 275 en 276 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.1.2.
275. Voor elk in aanmerking komend project of elk referentieproject voor een categorie begunstigden moet de lidstaat een kwantificering indienen, zoals beschreven in afdeling 3.2.1.3 (punt 50), of gelijkwaardige data, ten behoeve van de beoordeling door de Commissie, waarbij de winstgevendheid van het referentieproject of -activiteit mét en zonder de belasting- of heffingskorting wordt vergeleken en waaruit blijkt dat de korting stimuleert om het milieuvriendelijke project of de milieuvriendelijke activiteit te verwezenlijken.
276. Steun voor projecten die van start gaan vóór de steunaanvraag is ingediend, wordt geacht een stimulerend effect te hebben indien aan elk van de volgende voorwaarden is voldaan:
- (a) de maatregel vestigt overeenkomstig objectieve en niet-discriminerende criteria een aanspraak op steun zonder dat de lidstaat nog een beoordelingsbevoegdheid uitoefent;
 - (b) de maatregel is goedgekeurd en is in werking getreden voordat de werkzaamheden aan het project of de activiteit zijn aangevangen, behalve in het geval van fiscale vervolgregelingen, indien de activiteit reeds onder de vroegere regelingen in de vorm van fiscale of parafiscale voordelen viel.

4.7.2.4 Evenredigheid

277. Afdeling 3.2.1.3 is niet van toepassing op steun ten behoeve van milieubescherming in de vorm van kortingen op milieubelastingen of -heffingen.

278. De steun mag niet meer bedragen dan het normale tarief of bedrag van de belasting of heffing dat anders van toepassing zou zijn.
279. Indien de belasting- of heffingskorting verband houdt met investeringskosten, zal de steun als evenredig worden beschouwd op voorwaarde dat deze de steunintensiteiten en maximale steunbedragen uit de afdelingen 4.2 tot en met 4.6 niet overschrijdt. Indien in die afdelingen een concurrerende biedprocedure wordt verlangd, is dat vereiste niet van toepassing op de belasting- of heffingskorting.
280. Indien de belasting- of heffingskorting recurrente exploitatiekosten doet dalen, mag het steunbedrag niet hoger uitkomen dan het verschil tussen de exploitatiekosten van de milieuvriendelijke oplossing en het minder milieuvriendelijke nulscenario. Ook moet rekening worden gehouden met potentiële kostenbesparingen of aanvullende opbrengsten die uit de milieuvriendelijkere activiteit voortvloeien. Indien er voor de activiteit of de investering geen nulscenario voorhanden is, mag de steun niet hoger uitkomen dan het verschil tussen de exploitatiekosten en -opbrengsten, met inbegrip van een redelijke winst over de betrokken periode, en moet de lidstaat een terugvorderingsmechanisme opzetten om te borgen dat het te veel betaalde wordt teruggevorderd.

4.7.2.5 Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer

281. De in de punten 282 tot en met 283 uiteengezette voorwaarden zijn van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.2.2.
282. Staatssteun moet in beginsel op dezelfde wijze worden toegekend voor alle in aanmerking komende ondernemingen die in dezelfde economische sector actief zijn en zich in dezelfde of vergelijkbare feitelijke situatie bevinden wat betreft de doelstellingen van de steunmaatregel.
283. Indien de belasting- of heffingskorting projecten betreft die onder het toepassingsgebied van afdeling 4.3.1 vallen, zijn de punten 161 tot en met 166 van toepassing; indien de korting projecten betreft die onder het toepassingsgebied van afdeling 4.3.2 vallen, zijn de punten 184 tot en met 189 van toepassing.

4.8 Steun voor de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening

4.8.1 *Redenen voor de steun*

284. Markt- en reguleringsfalen kunnen betekenen dat prijsprikkels geen doeltreffende investeringsprikkels geven, hetgeen bijvoorbeeld leidt tot een ontoereikende hulpbronnenmix voor elektriciteit, ontoereikende capaciteit, flexibiliteit of locaties. Bovendien doet de ingrijpende transformatie van de elektriciteitssector als gevolg van technologische veranderingen en klimaatuitdagingen nieuwe uitdagingen ontstaan wat betreft het garanderen van de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening. Hoewel het met een in toenemende mate geïntegreerde elektriciteitsmarkt normaal gesproken mogelijk zal worden elektriciteit EU-breed te verhandelen – zodat problemen inzake nationale voorzieningszekerheid kunnen worden beperkt – kunnen er zich situaties voordoen waarbij zelfs op gekoppelde markten de voorzieningszekerheid in bepaalde

lidstaten of regio's niet te allen tijde kan worden gegarandeerd. Als gevolg daarvan kunnen lidstaten de invoering overwegen van maatregelen om bepaalde niveaus van zekerheid van de elektriciteitsvoorziening te garanderen.

4.8.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteit

285. Deze afdeling betreft verenigbaarheidsvoorschriften voor steunmaatregelen die de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening moeten vergroten. Daarbij gaat het om capaciteitsmechanismen en afschakelregelingen om om te gaan met problemen met de voorzieningszekerheid op lange en korte termijn als gevolg van marktfalen dat belet dat er voldoende wordt geïnvesteerd in capaciteit voor elektriciteitsproductie, in opslag of in vraagrespons, maar ook om netwerkreserves die een oplossing moeten bieden voor ontoereikende transmissie- en distributienetwerken voor elektriciteit.
286. Dergelijke maatregelen kunnen ook worden ingevoerd om doelstellingen van milieubescherming te ondersteunen, bijvoorbeeld door meer vervuilende capaciteit of maatregelen uit te sluiten en zo in de selectieprocedure een voordeel toe te kennen aan capaciteit die meer milieuwinst oplevert.

4.8.3 De steun moet de ontwikkeling van een economische bedrijvigheid vergemakkelijken

4.8.3.1 Vergemakkelijken van de ontwikkeling van bepaalde economische activiteiten

287. In het kader van hun aanmelding moeten lidstaten de economische activiteiten vermelden die als gevolg van de steun zullen worden vergemakkelijkt. Steun om de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening te vergroten, vergemakkelijkt rechtstreeks de ontwikkeling van economische activiteiten met betrekking tot elektriciteitsopwekking, opslag en vraagrespons, waaronder nieuwe investeringen en doeltreffende renovatie en doeltreffend onderhoud van bestaande activa. Ook kan deze steun indirect een breed scala economische activiteiten ondersteunen die van elektriciteit als input afhankelijk zijn, met inbegrip van de elektrificatie van warmte en vervoer.

4.8.3.2 Stimulerend effect

288. Als uitzondering op de punten 25, 26 en 27, kunnen lidstaten – als gevolg van het algemene karakter van marktfalen dat resulteert in een potentiële behoefte om aanvullende zekerheid van de elektriciteitsvoorziening te stimuleren – een beroep doen op het op grond van afdeling 4.8.4.1 ingediende bewijsmateriaal, om al bij al het stimulerende effect van de voorgenomen maatregel aan te tonen. Dankzij de beoordeling die vereist is om de noodzaak van een maatregel ten behoeve van de voorzieningszekerheid aan te tonen, te analyseren en te kwantificeren, kan een vergelijking worden gemaakt tussen de situatie inzake voorzieningszekerheid mét de maatregel en het nulscenario zonder de maatregel.
289. De voorschriften van de punten 28, 29, 30 en 31 betreffende het stimulerende effect zijn van toepassing.

4.8.4 Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken

4.8.4.1 Noodzaak

290. Afdeling 3.2.1.1 is niet van toepassing op maatregelen ten behoeve van de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening.
291. De aard en de oorzaken van het probleem met de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening – en dus de noodzaak van staatssteun om de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening te garanderen – moeten correct worden geanalyseerd en gekwantificeerd, onder meer de vraag wanneer en waar het probleem zich naar verwachting zal voordoen volgens de betrouwbaarheidsnorm in de zin van artikel 25 van de Verordening (EU) 2019/943. De maatstaf om een en ander te kwantificeren, moet worden beschreven en de berekeningsmethode ervan moet worden meegedeeld, onder verwijzing naar de desbetreffende vereisten in sectorale wetgeving.
292. In voorkomend geval moet de identificatie van een probleem met de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening consistent zijn met de laatst beschikbare analyse die door ENTSO-E is uitgevoerd overeenkomstig wetgeving inzake de interne energiemarkt, en met name:
- (a) voor maatregelen ten behoeve van de toereikendheid van de elektriciteitsvoorziening: de Europese beoordelingen van de toereikendheid van de elektriciteitsvoorziening, als bedoeld in artikel 23 van Verordening (EU) 2019/943;
 - (b) voor maatregelen tegen structurele congestie: de verslagen over structurele congestie en andere belangrijke fysieke congestie tussen en binnen de biedzones, als bedoeld in artikel 14, lid 2, van Verordening (EU) 2019/943.
293. Lidstaten kunnen, om de noodzaak van maatregelen ten behoeve van de voorzieningszekerheid aan te tonen, ook gebruikmaken van nationale beoordelingen van de toereikendheid van de elektriciteitsvoorziening, voor zover dat op grond van artikel 24 van Verordening (EU) 2019/943 is toegestaan.
294. Maatregelen met betrekking tot het risico van elektriciteitscrises op korte termijn moeten worden geïdentificeerd in het risicoparaatheidsplan overeenkomstig artikel 11 van Verordening (EU) 2019/941¹⁰⁷.
295. Lidstaten die diverse maatregelen ten behoeve van de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening voorstellen, moeten duidelijk uitleggen hoe deze op elkaar inwerken bij het bereiken (doch niet overtreffen) van de betrouwbaarheidsnorm.
296. Het regulerings- of marktfalen dat belet dat zonder de maatregel voldoende zekerheid van de elektriciteitsvoorziening (en, in voorkomend geval, van milieubescherming) wordt bereikt, moet in kaart worden gebracht.

¹⁰⁷ Verordening (EU) 2019/941 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 betreffende risicoparaatheid in de elektriciteitssector en tot intrekking van Richtlijn 2005/89/EG (PB L 158 van 14.6.2019, blz. 1).

297. Ook bestaande maatregelen die geconstateerd marktfalen reeds aanpakken, moeten worden geïdentificeerd.
298. Lidstaten moeten duidelijk de redenen aangeven waarom de markt, zonder staatssteun, waarschijnlijk niet de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening kan opleveren, rekening houdende met lopende en voorgenomen marktontwikkelingen en technologische ontwikkelingen.
299. Bij haar beoordeling zal de Commissie rekening houden met de volgende, door de lidstaat te verstrekken elementen:
- (a) een inschatting van de impact van variabele productie, ook die afkomstig van aangrenzende netten;
 - (b) een inschatting van de impact van de participatie aan de vraagzijde, met inbegrip van een beschrijving van maatregelen om vraagbeheersing te bevorderen;
 - (c) een inschatting van de daadwerkelijke of potentiële beschikbaarheid van interconnectoren en belangrijke transmissienetinfrastructuur, met inbegrip van een beschrijving van projecten in aanbouw en in planning;
 - (d) een beoordeling van alle overige elementen die het probleem inzake zekerheid van de elektriciteitsvoorziening kunnen veroorzaken of aanscherpen, zoals plafonds voor groothandelstarieven of ander regulerings- of marktfalen. Indien vereist op grond van Verordening (EU) 2019/943 moet het in artikel 20, lid 3, van die verordening bedoelde tenuitvoerleggingsplan voor advies aan de Commissie worden voorgelegd voordat steun kan worden toegekend. Dat tenuitvoerleggingsplan en dat advies zullen worden meegewogen in de beoordeling van de noodzaak van de steun.

4.8.4.2 Geschiktheid

300. Afdeling 3.2.1.2 is niet van toepassing op maatregelen ten behoeve van de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening.
301. Lidstaten moeten in de eerste plaats alternatieve oplossingen onderzoeken om zekerheid van de elektriciteitsvoorziening te bereiken, met name een doeltreffender ontwerp van de elektriciteitsmarkt dat marktfalen dat de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening aantast, kan verminderen. Door bijvoorbeeld het functioneren van de onbalansverrekening voor elektriciteit te verbeteren, door betere integratie van variabele productie, door het stimuleren en integreren van vraagrespons en opslag, door efficiënte prijsprikkels mogelijk te maken, door het verwijderen van belemmeringen voor grensoverschrijdende handel of door infrastructuur zoals interconnectie te verbeteren. Steun kan voor maatregelen ten behoeve van de voorzieningszekerheid geschikt blijken indien, ondanks passende verbeteringen van het marktontwerp en investeringen in netwerkactiva, al dan niet uitgevoerd of gepland, de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening een punt van zorg blijft.

4.8.4.3 Subsidiabiliteit

302. De steunmaatregel moet ontstaan voor alle begunstigden of projecten die technisch in staat zijn daadwerkelijk bij te dragen aan het behalen van de doelstelling van voorzieningszekerheid. Daarbij gaat het onder meer om productie, opslag en vraagrespons, maar ook om de aaneenschakeling van kleinere eenheden van deze capaciteitsvormen tot grotere blokken.
303. Beperkingen op de deelname aan maatregelen ten behoeve van de voorzieningszekerheid die ervoor moeten zorgen dat die maatregelen de milieubescherming niet aantasten, worden passend geacht (zie de punten 325 en 326).
304. Lidstaten worden aangemoedigd om in hun maatregelen ten behoeve van de voorzieningszekerheid aanvullende criteria of kenmerken op te nemen, om de deelname te bevorderen van groenere technologieën (of de deelname van vervuilende technologieën te verminderen) die noodzakelijk zijn om de Uniedoelstellingen inzake milieubescherming te verwezenlijken. Dergelijke aanvullende criteria of kenmerken moeten objectief, transparant en niet-discriminerend zijn wat betreft duidelijk omschreven doelstellingen inzake milieubescherming, en mogen niet resulteren in de overcompensatie van begunstigden.
305. Indien dat technisch doenbaar is, moeten maatregelen ten behoeve van de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening open staan voor directe grensoverschrijdende deelname van capaciteitsaanbieders uit een andere lidstaat. Lidstaten moeten borgen dat buitenlandse capaciteit die technische prestaties kan leveren die gelijkwaardig zijn aan binnenlandse capaciteit, de mogelijkheid heeft om deel te nemen aan dezelfde concurrerende procedure als binnenlandse capaciteit. Lidstaten kunnen voorschrijven dat de buitenlandse capaciteit zich bevindt in een lidstaat met een rechtstreekse netaansluiting met de lidstaat die de maatregel toepast. Ook moeten de regels die ter zake in artikel 26 van Verordening (EU) 2019/943 zijn vastgesteld, in acht worden genomen.

4.8.4.4 Publieke consultatie

306. Voordat de steun wordt aangemeld, moeten lidstaten, afgezien van goed onderbouwde uitzonderlijke omstandigheden, een publieke consultatie organiseren over maatregelen die op grond van deze afdeling worden aangemeld. Deze consultatieverplichting is niet van toepassing op wijzigingen van reeds goedgekeurde maatregelen die het toepassingsgebied of de subsidiabiliteit ervan niet wijzigen, noch op de in punt 307 bedoelde gevallen Om te bepalen of een maatregel, in het licht van de criteria van deze richtsnoeren, gerechtvaardigd is, is de volgende publieke consultatie vereist:
 - a) voor maatregelen waar de jaarlijks toe te kennen steun naar raming groter dan of gelijk is aan 100 miljoen EUR per jaar: een publieke consultatie gedurende ten minste acht weken, over deze punten:
 - (i) subsidiabiliteit;
 - (ii) voorgenomen gebruik en reikwijdte van concurrerende biedprocedures en eventueel voorgestelde uitzonderingen;

- (iii) belangrijkste parameters van de procedure voor de toewijzing van de steun¹⁰⁸, onder meer om concurrentie tussen verschillende soorten begunstigten mogelijk te maken¹⁰⁹;
 - (iv) indien geen concurrerende biedprocedure wordt gebruikt: de aannames en data waarop de kwantificering berust die wordt gebruikt om de evenredigheid van de steun aan te tonen, met inbegrip van kosten, opbrengsten, operationele aannames en levensduur, en WACC; en
 - (v) indien nieuwe investeringen in productie op basis van aardgas kunnen worden gesteund: garanties die worden voorgesteld om de coherentie met de klimaatdoelen van de Unie te garanderen.
 - b) voor maatregelen waar de jaarlijks toe te kennen steun naar raming minder dan 100 miljoen EUR per jaar bedraagt: een publieke consultatie gedurende ten minste vier weken, over deze punten:
 - (i) subsidiabiliteit;
 - (ii) voorgenomen gebruik en reikwijdte van concurrerende biedprocedures en eventueel voorgestelde uitzonderingen; en
 - (iii) indien nieuwe investeringen in productie op basis van aardgas kunnen worden gesteund: garanties die worden voorgesteld om de coherentie met de klimaatdoelen van de Unie te garanderen.
307. Voor maatregelen die onder punt 306, b), vallen, is geen publieke consultatie vereist indien van concurrerende biedprocedures wordt gebruikgemaakt en de maatregel geen investeringen in energieopwekking op basis van fossiele brandstoffen ondersteunt.
308. Vragenlijsten van de consultaties moeten op een openbare website worden gepubliceerd. Lidstaten moeten een antwoord op de consultatie publiceren, met een overzicht van en een reactie op de ontvangen antwoorden. Daarbij moet onder meer worden uitgelegd hoe, dankzij het toepassingsgebied of de subsidiabiliteit van de voorgenomen maatregel, eventuele effecten op de mededinging tot een minimum zijn beperkt. Lidstaten moeten, als onderdeel van de aanmelding van steunmaatregelen op grond van deze afdeling, een link verschaffen naar hun antwoord op de consultatie.
309. In uitzonderlijke en goed gemotiveerde gevallen kan de Commissie rekening houden met alternatieve consultatiemethoden, mits bij de (verdere) uitvoering van de steun met de standpunten van belanghebbenden rekening wordt gehouden. In dergelijke gevallen moet de consultatie misschien worden gecombineerd met corrigerende maatregelen, om eventuele verstorende effecten van de maatregel tot een minimum te beperken.

¹⁰⁸ Bijvoorbeeld de tijd tussen de concurrerende biedprocedure en de leveringstermijn, regels voor biedingen of offertes, prijszettingsregels.

¹⁰⁹ Indien er bijvoorbeeld verschillende contractuele looptijden zijn, verschillende methodes voor het berekenen van het volume in subsidiabele capaciteit of output van verschillende technologieën, verschillende methodes om subsidies te berekenen of uit te keren.

4.8.4.5 Evenredigheid

310. De in de punten 311, 312, 313 en 314 uiteengezette voorschriften zijn van toepassing bovenop de voorwaarden uit de punten 48, 49 en 50.
311. De doorlooptijd tussen de toekenning van de steun en de termijn waarin projecten moeten zijn uitgevoerd, moet de mogelijkheid bieden voor daadwerkelijke concurrentie tussen uiteenlopende in aanmerking komende projecten.
312. Uitzonderingen op het vereiste dat via een concurrerende biedprocedure steun wordt toegewezen en het steunpeil wordt bepaald, kunnen alleen gerechtvaardigd zijn indien bewijs wordt geleverd, met inbegrip van bewijsmateriaal dat tijdens de publieke consultatie is verzameld, waaruit blijkt dat er onvoldoende potentiële deelname aan dit soort procedure is om concurrentie te borgen.
313. Voor individuele steunverleningen die niet via een concurrerende biedprocedure worden toegekend, moeten lidstaten de voorgenomen steunniveaus verantwoorden op basis van individuele bedrijfsplannen voor het specifieke te steunen project, met inbegrip van alle in de punten 50 en 51 opgesomde elementen.
314. Lidstaten kunnen ook gebruikmaken van concurrerende regelingen met certificaten of leveranciersverplichtingen, op voorwaarde dat:
 - (a) de vraag in de regeling onder het niveau van het potentiële aanbod wordt vastgesteld; en
 - (b) de prijs van de afkoopsom of geldboete die van toepassing is op een gebruiker of leverancier die niet het vereiste aantal certificaten heeft gekocht (d.w.z. de prijs die het maximum vormt dat aan steun kan worden uitgekeerd) wordt vastgesteld op basis van de waarde van de verloren belasting (VoLL).

4.8.5 Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer

315. Afdeling 3.2.2 is niet van toepassing op maatregelen ten behoeve van de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening.
316. Maatregelen ten behoeve van de voorzieningszekerheid zetten vaak in op het creëren van efficiënte prikkels voor afdoende totale investeringen in het hele systeem om zo de beoogde betrouwbaarheidsnorm te bereiken, en zijn dus niet altijd gekoppeld aan specifiek te identificeren investeringen van iedere begunstigde.
317. De steun moet zodanig worden vormgegeven dat het efficiënte functioneren van markten in stand wordt gehouden en efficiënte operationele prikkels en prijsprikkels behouden blijven.
318. Er mogen dus geen prikkels worden gegeven voor de productie van energie die minder vervuilende energievormen zou verdringen.
319. Aan de vereisten in de punten 317 en 318 zal doorgaans zijn voldaan wanneer een maatregel betaalt voor capaciteit (EUR per MW) – in plaats van voor elektriciteitsproductie (EUR/MWh). Indien betaling per MWh gebeurt, is extra

aandacht vereist om ervoor te zorgen dat ongunstige markteffecten worden vermeden en dat minder vervuilende productiebronnen niet worden verdrongen.

320. Maatregelen ten behoeve van de voorzieningszekerheid moeten voldoen aan in artikel 22 van Verordening (EU) 2019/943 bepaalde voorwaarden voor de opzet van mechanismen¹¹⁰.
321. Voor strategische reserves en andere maatregelen waarbij capaciteit buiten de markt wordt gehouden, zijn, om te garanderen dat de prijsvorming op de markt niet wordt verstoord, elk van de volgende aanvullende vereisten van toepassing:
- (a) dispatching van de middelen van de maatregelen kan slechts plaatsvinden indien de transmissiesysteembeheerders waarschijnlijk al hun balanceringsmiddelen zullen moeten inzetten om een evenwicht tussen vraag en aanbod tot stand te brengen¹¹¹;
 - (b) tijdens onbalansvereffeningsperiodes waarin dispatching van middelen uit de maatregel plaatsvindt, moeten onbalansen op de markt worden verrekend tegen ten minste de waarde van de verloren belasting (VoLL)¹¹² of tegen een waarde boven de intraday-technische prijslimieten¹¹³, als deze hoger is;
 - (c) de output van de maatregel na de dispatching moet via het onbalansverrekeningsmechanisme worden toegewezen aan de balanceringsverantwoordelijken;
 - (d) de middelen in de maatregel moeten buiten de markt worden gehouden voor ten minste de duur van de contractperiode.
322. Voor capaciteitsmechanismen moeten lidstaten erop toezien dat capaciteitsverplichtingen overdraagbaar zijn tussen in aanmerking komende capaciteitsaanbieders.
323. Maatregelen ten behoeve van de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening mogen:
- (a) niet tot onnodige marktverstoringen leiden of de zone-overschrijdende handel beperken;
 - (b) prikkels om te investeren in interconnectiecapaciteit niet afzwakken – door bijvoorbeeld congestieopbrengsten voor bestaande of nieuw interconnectoren te verlagen;

¹¹⁰ Voor maatregelen in het in Verordening (EU) 2019/941 bedoelde risicoparaatheidsplan, zie ook artikel 16, lid 1, van die verordening.

¹¹¹ Dat vereiste belet niet dat middelen worden geactiveerd voordat de daadwerkelijke dispatching plaatsvindt, zulks met het oog op de ramping constraints en operationele vereisten van de middelen. De output van de strategische reserve tijdens de activering mag niet toe te schrijven zijn aan balanceringsgroepen via groothandelsmarkten en mag hun onbalansen niet veranderen.

¹¹² In de zin van artikel 11 van Verordening (EU) nr. 2019/943.

¹¹³ Als bedoeld in artikel 10, lid 1, van Verordening (EU) 2019/943.

- (c) koppeling van markten, met inbegrip van intraday- en balanceringsmarkten, niet aantasten;
 - (d) besluiten voor investeringen in capaciteit die van vóór de maatregel dateren, niet ondermijnen.
324. Om te vermijden dat prikkels voor vraagrespons worden aangetast en marktfalen wordt versterkt dat de behoefte aan maatregelen ten behoeve van de voorzieningszekerheid doet ontstaan, en om ervoor te zorgen dat ingrepen in de voorzieningszekerheid zo beperkt mogelijk in omvang zijn, moeten de kosten van een maatregel ten behoeve van de voorzieningszekerheid worden gedragen door de marktdeelnemers die mede aan de behoefte aan de maatregel hebben bijgedragen. Een en ander kan bijvoorbeeld worden verwezenlijkt door de kosten van een maatregel ten behoeve van de voorzieningszekerheid toe te rekenen aan elektriciteitsverbruikers in perioden van piekvraag naar elektriciteit.
325. De Commissie is van oordeel dat bepaalde steunmaatregelen negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer hebben die waarschijnlijk niet zullen worden gecompenseerd. Met name kunnen bepaalde steunmaatregelen marktfalen versterken en daardoor inefficiënties doen ontstaan ten koste van consumenten en de maatschappelijke welvaart. Zo kunnen bijvoorbeeld maatregelen – met inbegrip van netwerkesreserves en afschakelregelingen – die de voor capaciteitsmechanismen geldende emissiedrempel van artikel 22 van de Verordening (EU) 2019/943 niet in acht nemen en die kunnen aanzetten tot nieuwe investeringen in energie op basis van de meest vervuilende fossiele brandstoffen, zoals steenkool, diesel, bruinkool, aardolie, turf en schalieolie, de negatieve milieuexternaliteiten op de markt doen toenemen.
326. Maatregelen die aanzetten tot nieuwe investeringen in de productie van energie op basis van aardgas, kunnen de zekerheid van de elektriciteitsvoorziening misschien wel ondersteunen, maar kunnen op langere termijn de negatieve milieuexternaliteiten verergeren – vergeleken met alternatieve investeringen in emissievrije technologieën. Lidstaten moeten uitleggen hoe zij ervoor zullen zorgen dat die investering bijdraagt aan het behalen van het klimaatdoel van de Unie voor 2030 en het streefdoel om de Unie tegen 2050 klimaatneutraal te maken, zodat de Commissie zich ervan kan vergewissen dat de negatieve effecten van dergelijke maatregelen bij de afwegingstoets kunnen worden gecompenseerd door positieve effecten. Met name moeten lidstaten uitleggen hoe een lock-in van deze gasgestookte energieproductie zal worden vermeden. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om bindende toezeggingen van de begunstigde om decarbonisatietechnologie zoals CCS of CCU toe te passen of om aardgas te vervangen door hernieuwbaar of koolstofarm gas, of om de productielocatie te sluiten volgens een tijdschema dat spoort met de klimaatdoelen van de Unie.
327. Voor individuele steunmaatregelen of regelingen die alleen aan een bijzonder beperkt aantal begunstigden of een begunstigde gevestigde exploitant ten goede komen, moeten lidstaten daarnaast aantonen dat de voorgenomen steunmaatregel niet tot een toename van marktmacht zal leiden.

4.9 Steun voor energie-infrastructuur

4.9.1 Redenen voor de steun

328. Om de klimaatdoelen van de Unie te behalen, zullen aanzienlijke investeringen en upgrades van energie-infrastructuur noodzakelijk zijn. Moderne energie-infrastructuur is van cruciaal belang voor een geïntegreerde energiemarkt die aan de klimaatdoelen voldoet, maar tegelijk de voorzieningszekerheid in de Unie borgt. Adequate energie-infrastructuur is een noodzakelijk onderdeel van een efficiënte energiemarkt. Door de energie-infrastructuur te verbeteren, vergroot de stabiliteit van het systeem, de toereikendheid van de elektriciteitsvoorziening, de integratie van verschillende energiebronnen en de energielevering bij minder ontwikkelde netwerken.
329. Indien marktdeelnemers niet voor de vereiste infrastructuur kunnen zorgen, kan staatssteun noodzakelijk zijn om marktfalen weg te werken en om ervoor te zorgen dat de aanzienlijke infrastructuurbehoeften van de Unie worden vervuld. Een vorm van marktfalen die zich op het gebied van energie-infrastructuur kan voordoen, houdt verband met coördinatieproblemen. Onderling uiteenlopende belangen van investeerders, onzekerheid over de resultaten van samenwerking en netwerkeffecten kunnen beletten dat een project wordt ontwikkeld of doeltreffend wordt vormgegeven. Terzelfder tijd kan energie-infrastructuur aanzienlijke positieve externaliteiten opleveren, waardoor de kosten en baten van de infrastructuur mogelijk asymmetrisch verdeeld zijn over de verschillende marktdeelnemers en lidstaten. De Commissie is dan ook van oordeel dat steun voor energie-infrastructuur gunstig kan zijn voor de interne markt doordat hij dit marktfalen helpt aan te pakken. Dit geldt met name voor infrastructuurprojecten met een grensoverschrijdend effect, zoals projecten van gemeenschappelijk belang in de zin van artikel 4 van Verordening (EG) nr. 347/2013.

4.9.2 Toepassingsgebied

330. Deze afdeling is van toepassing op steun voor de bouw of upgrade van energie-infrastructuur in de zin van afdeling 2.4, punt 18, (35). Behalve wanneer het project niet onder het staatssteuntoezicht valt (zie punt 331), zal de Commissie het beoordelen zoals in deze afdeling nader wordt uiteengezet.
331. Investerings in energie-infrastructuur die plaatsvinden in het kader van een wettelijk monopolie, vallen niet onder de staatssteunvoorschriften. In de energiesector geldt dit met name voor de lidstaten waar de bouw en exploitatie van bepaalde infrastructuurvoorzieningen bij wet uitsluitend is voorbehouden voor de transmissiesysteembeheerder (TSO) of distributiesysteembeheerder (DSO).
332. De Commissie is van oordeel dat er van een wettelijk monopolie dat verstoringen van de mededinging uitsluit, sprake is indien aan elk van de volgende voorwaarden is voldaan:
- (a) de bouw en exploitatie van de infrastructuur valt onder een wettelijk monopolie dat is ingesteld met inachtneming van het Unierecht; dit is het geval wanneer de TSO of DSO wettelijk gezien de enige entiteit is die gerechtigd is een bepaald

type investering uit te voeren en geen andere entiteit een alternatief netwerk mag exploiteren¹¹⁴;

- (b) het wettelijke monopolie sluit niet alleen concurrentie óp de markt uit, maar ook concurrentie óm die markt, doordat het iedere mogelijkheid uitsluit dat de exclusieve exploitant van de betrokken infrastructuur concurrentie krijgt;
 - (c) de dienst concurreert niet met andere diensten;
 - (d) indien de exploitant van de energie-infrastructuur actief is op een andere (geografische of product)markt die openstaat voor concurrentie, moet kruissubsidiëring worden uitgesloten; dit vereist dat een gescheiden boekhouding wordt gevoerd, dat kosten en opbrengsten op passende wijze worden toegerekend en dat overheidsfinanciering die wordt verschaft voor de dienst die onder het wettelijke monopolie valt, niet aan andere activiteiten ten goede kan komen. Wat betreft elektriciteits- en gasinfrastructuur zal naar alle waarschijnlijkheid aan dit vereiste zijn voldaan, aangezien artikel 31 van zowel Richtlijn 2009/72/EG van het Europees Parlement en de Raad als Richtlijn 2009/73/EG van het Europees Parlement en de Raad eist dat verticaal geïntegreerde entiteiten een gescheiden boekhouding voeren voor elk van hun activiteiten.
333. Evenzo is de Commissie van oordeel dat er met investeringen geen staatssteun is gemoeid indien de energie-infrastructuur wordt geëxploiteerd in het kader van een “natuurlijk monopolie” dat geacht wordt te bestaan wanneer aan elk van de volgende voorwaarden is voldaan:
- (a) de infrastructuur wordt niet geconfronteerd met directe concurrentie, hetgeen het geval is indien het economisch gezien niet verantwoord is de energie-infrastructuur te repliceren – en indien er dus geen andere exploitanten dan de TSO of de DSO bij betrokken zijn;
 - (b) alternatieve financiering binnen de netwerkinfrastructuur, bovenop de netwerkfinanciering, is onbeduidend in de betrokken sector en lidstaat;
 - (c) de infrastructuur is niet ontworpen om een specifieke onderneming of sector selectief te begunstigen, maar levert voordelen op voor de samenleving als geheel, hetgeen normaal gesproken het geval is bij gas- en elektriciteitsinfrastructuur.
334. Ook moeten lidstaten erop toezien dat de financiering die voor de bouw van energienetinfrastructuur wordt verschaft, niet kan worden gebruikt voor kruissubsidiëring of indirecte subsidiëring van andere economische activiteiten, met inbegrip van de exploitatie van de infrastructuur. Voor elektriciteits- en gasinfrastructuur, zie punt 332, (d).

¹¹⁴ Van een wettelijk monopolie is sprake wanneer een bepaalde dienst door wet- of regelgeving binnen een bepaald geografisch gebied (ook binnen een lidstaat) wordt voorbehouden aan een uitsluitende dienstverrichter, met een duidelijk verbod voor iedere andere exploitant om dit soort dienst te verrichten (zelfs niet om te voldoen aan een eventuele restbehoefte van bepaalde klantengroepen). Evenwel betekent het enkele feit dat een specifieke onderneming is belast met het verrichten van een openbare dienst, niet dat die onderneming een wettelijk monopolie geniet.

4.9.3 *Verstorings van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken*

4.9.3.1 *Noodzaak en geschiktheid*

335. De afdelingen 3.2.1.1 en 3.2.1.2 zijn niet van toepassing op steun voor energie-infrastructuur.
336. Energie-infrastructuur wordt doorgaans gefinancierd uit gebruikerstarieven. Voor vele categorieën infrastructuur worden die tarieven gereguleerd, om te zorgen voor de vereiste mate van investeringen en tegelijk de rechten van gebruikers te beschermen.
337. Het toekennen van staatssteun is een van de methoden om marktfalen weg te werken dat niet door middel van verplichte gebruikerstarieven kan worden aangepakt. Daarom zijn, om de noodzaak van staatssteun aan te tonen, de volgende beginselen van toepassing:
- (a) de Commissie is van oordeel dat voor projecten van gemeenschappelijk belang in de zin van artikel 4 van Verordening (EU) nr. 347/2013 die volledig onder de wetgeving voor de interne energiemarkt vallen, het marktfalen in termen van positieve externaliteiten en coördinatieproblemen zo groot is dat financiering door middel van tarieven misschien niet voldoende is en dat staatssteun kan worden toegekend;
 - (b) voor projecten van gemeenschappelijk belang die geheel of ten dele zijn vrijgesteld van wetgeving inzake de interne energiemarkt, en voor andere categorieën infrastructuur zal de Commissie de noodzaak van staatssteun van geval tot geval beoordelen. Bij haar beoordeling zal de Commissie de volgende factoren nagaan: i) in hoeverre levert marktfalen een suboptimaal aanbod van de vereiste infrastructuur op?, ii) in hoeverre staat de infrastructuur open voor toegang door derden en is deze aan tariefregulering onderworpen?, en iii) in hoeverre draagt het project bij tot de zekerheid van de energievoorziening in de Unie?

4.9.3.2 *Evenredigheid van de steun*

338. De evenredigheid zal worden beoordeeld op basis van het beginsel van de financieringskloof zoals uiteengezet in de punten 47, 50 en 51. Voor infrastructuursteun wordt, zoals aangegeven in punt 51, het nulscenario geacht de situatie te zijn waarin het project niet zou plaatsvinden. De invoering van terugvorderingsmechanismen is noodzakelijk indien er een aanzienlijk risico op windfall profits bestaat – bijvoorbeeld wanneer de steun dicht bij het toegestane maximum ligt –, terwijl toch de prikkels voor de begunstigden worden behouden om hun kosten zo beperkt mogelijk te houden en de uitbouw van hun activiteiten op termijn efficiënter te laten verlopen.

4.9.4 *Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer*

339. Afdeling 3.2.2 is niet van toepassing op energie-infrastructuur. Bij haar analyse van de effecten van staatssteun voor energie-infrastructuur op de mededinging zal de Commissie als volgt te werk gaan.

- (a) Gelet op de bestaande eisen in het kader van de wetgeving inzake de interne energiemarkt die de concurrentie moet versterken, zal de Commissie doorgaans oordelen dat steun voor energie-infrastructuur waarop wetgeving inzake de interne energiemarkt van toepassing is, geen ongewenste verstoringen heeft.
- (b) Voor infrastructuurprojecten die – geheel of ten dele – zijn vrijgesteld van wetgeving inzake de interne energiemarkt, zal de Commissie van geval tot geval een beoordeling maken van de potentiële verstoringen van de mededinging, met name rekening houdende met de mate waarin derden toegang hebben tot de gesteunde infrastructuur, met de toegang tot alternatieve infrastructuur, met de verdringing van particuliere investeringen en met de concurrentiepositie van de begunstigde of begunstigten. Voor infrastructuur die volledig is vrijgesteld van wetgeving betreffende de interne energiemarkt, worden de negatieve verstoringen op de mededinging als bijzonder ernstig beschouwd.
- (c) Naast de hier beschreven benadering is de Commissie van oordeel dat bij investeringen in aardgasinfrastructuur de positieve effecten op de mededinging duidelijk opwegen tegen de negatieve effecten ervan op de mededinging indien de tot stand gekomen infrastructuur geschikt is voor gebruik voor waterstof en hernieuwbare gasen of brandstoffen van niet-biologische oorsprong. Indien dit niet het geval is, moet de betrokken lidstaat, om de negatieve effecten op de mededinging te compenseren, het volgende kunnen aantonen: i) waarom het niet mogelijk is het project zodanig vorm te geven dat het geschikt is voor gebruik voor waterstof en hernieuwbare gasen of brandstoffen van niet-biologische oorsprong; ii) waarom het project geen lock-in-effect creëert voor het gebruik van aardgas, en iii) hoe de investering bijdraagt aan het klimaatdoel van de Unie voor 2030 en het streefdoel om de Unie tegen 2050 klimaatneutraal te maken.

4.10 Steun ten behoeve van stadsverwarming of -koeling

4.10.1 Redenen voor de steun

340. De aanleg of de upgrade van systemen voor stadsverwarming en -koeling kan een positieve bijdrage leveren aan de bescherming van het milieu doordat deze de energie-efficiëntie en duurzaamheid van het gesteunde systeem vergroot. De milieuexternaliteiten verbonden aan de exploitatie van stadsverwarming en -koeling kunnen echter leiden tot inefficiënte onderinvestering in de aanleg en de upgrade van systemen voor stadsverwarming en -koeling. Staatssteun kan dit marktfalen helpen aan te pakken door een impuls te geven voor aanvullende efficiënte investeringen.

4.10.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteit

341. Deze afdeling is van toepassing op steun voor de bouw of upgrade van energie-efficiënte systemen voor stadsverwarming en -koeling. Bij de gesteunde investeringen kan het gaan om productie- en opslaglocaties voor warmte of koude, of om het distributienetwerk, of om beide.
342. Dergelijke steunmaatregelen betreffen doorgaans de bouw of upgrade van de productie-eenheid voor gebruik van hernieuwbare energie, restwarmte, of hoogrenderende

warmtekrachtkoppeling met inbegrip van oplossingen voor thermische opslag, of de upgrade van het distributienetwerk om lekken te verminderen en de efficiëntie te verhogen, onder meer door middel van slimme en digitale oplossingen.

343. Indien een lidstaat in de upgrade van een systeem voor stadsverwarming en -koeling investeert zonder aan de energie-efficiëntienorm te voldoen, moet hij zich ertoe verbinden de werkzaamheden aan te vatten om binnen drie jaar na de upgradewerkzaamheden die norm te bereiken.

4.10.3 *Noodzaak en geschiktheid*

344. De afdelingen 3.2.1.1 en 3.2.1.2 zijn niet van toepassing op steun ten behoeve van stadsverwarming of -koeling. De Commissie is van oordeel dat staatssteun kan helpen om marktfalen aan te pakken door een impuls te geven voor de investeringen die noodzakelijk zijn om energie-efficiënte systemen voor stadsverwarming en -koeling tot stand te brengen. Daarnaast kan staatssteun voor energie-efficiënte systemen voor stadsverwarming en -koeling die afval, met inbegrip van restwarmte, als brandstof gebruiken, een positieve bijdrage leveren aan de bescherming van het milieu, mits daarmee het beginsel van de afvalhiërarchie niet wordt omzeild¹¹⁵.

4.10.4 *Evenredigheid van de steunmaatregel*

345. De evenredigheid zal worden beoordeeld op basis van het beginsel van de financieringskloof zoals uiteengezet in de punten 47, 50 en 51.
346. Voor de aanleg en upgrade van distributienetwerken wordt, zoals aangegeven in punt 51, het nulscenario geacht de situatie te zijn waarin het project niet zou plaatsvinden.

4.10.5 *Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer*

347. Afdeling 3.2.2 is niet van toepassing op steun ten behoeve van stadsverwarming of -koeling. De Commissie is van oordeel dat de upgrade of aanleg van systemen voor stadsverwarming en -koeling die gebruikmaken van de meest vervuilende fossiele brandstoffen zoals kolen, bruinkool, aardolie en diesel, negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer hebben die waarschijnlijk niet zullen worden gecompenseerd, tenzij elk van de volgende voorwaarden is vervuld:
- (a) de steun blijft beperkt tot de upgrade van het distributienetwerk;
 - (b) het distributienetwerk is geschikt of wordt geschikt gemaakt voor het transport van warmte of koude die afkomstig is van hernieuwbare energiebronnen;
 - (c) de investering resulteert niet in een toegenomen productie van energie uit de meest vervuilende fossiele brandstoffen (bv. door extra klanten aan te sluiten);

¹¹⁵ De afvalhiërarchie ziet er als volgt uit: a) preventie; b) voorbereiding voor hergebruik; c) recycling; d) andere nuttige toepassing (bv. energierugwinning), en e) verwijdering. Zie artikel 4, punt 1, van Richtlijn 2008/98/EG.

- (d) er is een duidelijk tijdsschema met harde toezeggingen voor een transitie weg van de meest vervuilende fossiele brandstoffen, in overeenstemming met het klimaatdoel van de Unie voor 2030 en het streefdoel om de Unie tegen 2050 klimaatneutraal te maken.
348. Wat betreft de bouw of upgrade van installaties voor de productie van stadswarmte kunnen maatregelen die aanzetten tot nieuwe investeringen in energie die is gebaseerd op aardgas, op korte termijn misschien broeikasgasemissies reduceren, maar kunnen zij op langere termijn de negatieve milieuexternaliteiten verergeren – vergeleken met alternatieve investeringen. Om die investeringen in aardgas als investeringen met positieve milieueffecten te kunnen beschouwen, moeten lidstaten uitleggen hoe zij ervoor zullen zorgen dat de investering bijdraagt aan de algemene strategie voor het behalen van het klimaatdoel van de Unie voor 2030 en het streefdoel om de Unie tegen 2050 klimaatneutraal te maken, en met name hoe een lock-in van deze gasgestookte energieproductie of gasgestookte productie-installaties zal worden vermeden. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om bindende toezeggingen van de begunstigde om CCS of CCU toe te passen of om aardgas te vervangen door hernieuwbaar of koolstofarm gas, of om de productielocatie te sluiten volgens een tijdschema dat spoort met de klimaatdoelen van de Unie.
349. Bij de analyse van het effect van staatssteun voor systemen voor stadswarmte en -koeling en de afweging ervan tegen de gesteunde economische activiteit, zal de Commissie een beoordeling van geval tot geval maken waarbij de voordelen van het project in termen van energie-efficiëntie en duurzaamheid worden afgezet tegen de negatieve effecten voor de mededinging en met name de mogelijke negatieve effecten op alternatieve technologieën of aanbieders van diensten en netwerken voor warmte en koude.

4.11 Steun in de vorm van kortingen op elektriciteitsheffingen voor energie-intensieve gebruikers

4.11.1 Redenen voor de steun

350. De transformatie van de economie van de Unie in de zin van de mededeling over de Europese Green Deal wordt gedeeltelijk bekostigd uit heffingen op elektriciteitsverbruik. Om de Green Deal waar te maken, moeten lidstaten ambitieus decarbonisatiebeleid uitwerken om de broeikasgasemissies in de Unie tegen 2030 aanzienlijk te reduceren en tegen 2050 klimaatneutraliteit te bereiken. In dit verband valt te verwachten dat lidstaten dit soort beleid zullen blijven bekostigen uit heffingen en is het dus mogelijk dat die heffingen kunnen stijgen.
351. Voor bepaalde economische sectoren die bijzonder aan internationale handel zijn blootgesteld en voor hun waardecreatie sterk van elektriciteit afhankelijk zijn, kan de verplichting om het volledige bedrag van dergelijke heffingen te betalen, een aanzienlijke extra last doen ontstaan. Deze last kan het risico vergroten dat activiteiten in deze sectoren worden verplaatst naar buiten de Europese Unie naar locaties waar er geen of minder ambitieuze milieuvoorschriften gelden. Bovendien doen dergelijke heffingen de kosten van elektriciteit stijgen ten opzichte van de kostprijs van directe emissies en kunnen zij dus ontmoedigend werken voor de elektrificatie van productieprocessen, die precies van centraal belang is voor de succesvolle

decarbonisatie van de economie van de Unie. Om die risico's te beperken kunnen lidstaten heffingskortingen toestaan voor ondernemingen die in de betrokken economische sectoren actief zijn.

352. Deze afdeling beschrijft de criteria die de Commissie zal hanteren bij haar beoordeling van de ontwikkeling van een economische sector, het stimulerende effect, de noodzaak, de geschiktheid, de evenredigheid en de effecten op de mededinging van dergelijke kortingen op elektriciteitsheffingen voor bepaalde energie-intensieve gebruikers. De verenigbaarheidscriteria van hoofdstuk 3 zijn alleen van toepassing voor de criteria waarvoor er in deze afdeling geen specifieke voorschriften zijn.
353. De Commissie heeft passende maatstaven gehanteerd om te bepalen welke sectoren bijzonder zijn blootgesteld aan de in punt 351 genoemde risico's en heeft evenredigheidsvereisten ingevoerd rekening houdende met het feit dat, indien de verlaagde heffingen te hoog zijn of aan te veel elektriciteitsverbruikers worden toegekend, de algemene financiering van steun voor energie uit hernieuwbare bronnen in gevaar kan komen en de verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer bijzonder groot kunnen zijn.

4.11.2 Toepassingsgebied: *Heffingen waarvoor kortingen kunnen worden toegestaan*

354. In het kader van deze afdeling kunnen lidstaten kortingen toestaan voor heffingen op het elektriciteitsverbruik die een doelstelling inzake energiebeleid financieren. Daarbij gaat het onder meer om heffingen voor het financieren van steun voor hernieuwbare bronnen of voor warmtekrachtkoppeling en heffingen voor het financieren van sociale tarieven of energietarieven in geïsoleerde gebieden. Deze afdeling betreft geen heffingen die een deel van de kosten voor de elektriciteitsvoorziening aan de betrokken begunstigten tot uiting brengen. Zo vallen bijvoorbeeld ontheffingen van nettatarieven of van tarieven om capaciteitsmechanismen te financieren, niet onder deze afdeling. Heffingen op het verbruik van andere vormen van energie, en met name aardgas, vallen evenmin onder deze afdeling.
355. Het effect van de heffingen waarvoor kortingen kunnen worden toegekend, op het risico voor de verplaatsing naar buiten de Unie hangt af van het gecombineerde financiële effect van alle betrokken heffingen en alle heffingskortingen die de in aanmerking komende begunstigten krijgen. Lidstaten die een maatregel willen invoeren die op grond van deze afdeling moet worden beoordeeld, moeten dus al die kortingen in één regeling opnemen en moeten, in het kader van de aanmelding, de Commissie in kennis stellen van het gecumuleerde effect van alle in aanmerking komende heffingen en alle voorgenomen heffingskortingen. Mocht een lidstaat in een later stadium beslissen om aanvullende kortingen in te voeren voor heffingen die onder deze afdeling vallen, dan moet hij een wijziging van de bestaande regeling aanmelden.
356. De Commissie is van oordeel dat lidstaten op grond van deze afdelingen alleen heffingskortingen kunnen toekennen indien het totale gecumuleerde niveau van die heffingen (vóór kortingen) ten minste [...] EUR/MWh bedraagt.

4.11.3 *Verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer tot een minimum beperken*

4.11.3.1 Subsidiabiliteit

357. De steun op grond van deze afdeling moet beperkt blijven tot sectoren die te maken hebben met een aanzienlijk concurrentienadeel en een risico op verplaatsing naar buiten de Unie vanwege de in aanmerking komende heffingen. Het risico op verplaatsing hangt af van de elektriciteitsintensiteit van de betrokken sector en van de blootstelling ervan aan internationale handel. Bijgevolg kan steun alleen worden toegekend indien de onderneming deel uitmaakt van een sector met een handelsintensiteit van ten minste 20 % op Unieniveau en een elektriciteitsintensiteit van ten minste 10 % op Unieniveau. Daarnaast is de Commissie van oordeel dat een vergelijkbaar risico bestaat in sectoren met een elektriciteitsintensiteit van ten minste 7 % en een handelsintensiteit van ten minste 80 %. Een lijst van de sectoren die aan deze subsidiabiliteitscriteria voldoen, is te vinden in bijlage I.
358. Mocht een lidstaat steun alleen toekennen aan een subgroep van in aanmerking komende begunstigden of verschillende niveaus van heffingskortingen toekennen aan verschillende categorieën begunstigden, dan moet hij aantonen dat dat besluit is genomen op grond van objectieve, niet-discriminerende en transparante criteria en dat de steun in beginsel voor alle concurrenten in dezelfde sector op dezelfde wijze wordt toegekend indien zij zich in een vergelijkbare feitelijke situatie bevinden.

4.11.3.2 Evenredigheid van de steunmaatregel

359. De Commissie zal oordelen dat de steun verenigbaar is indien de begunstigden ten minste 25 % betalen van de door de elektriciteitsheffingen veroorzaakte kosten die een lidstaat in zijn regeling opneemt.
360. Een eigen bijdrage van 25 % van de in aanmerking komende heffingen kan echter de draagkracht overschrijden van ondernemingen die sterk zijn blootgesteld. Daarom kan de lidstaat, in plaats daarvan, de extra kosten die de elektriciteitsheffingen meebrengen, beperken tot 1,5 % van de bruto toegevoegde waarde van de betrokken ondernemingen.
361. Voor de toepassing van punt 360 is de bruto toegevoegde waarde van een onderneming de bruto toegevoegde waarde tegen factorkosten, d.w.z. de bruto toegevoegde waarde tegen marktprijzen, minus indirecte belastingen plus subsidies. De bruto toegevoegde waarde tegen factorkosten kan als volgt worden berekend: omzet plus geactiveerde productie, plus overige bedrijfsinkomsten, plus of minus voorraadmutaties, minus aankopen van goederen en diensten¹¹⁶, minus andere heffingen op producten die aan de omzet zijn gekoppeld maar niet aftrekbaar zijn, minus productiegebonden rechten en heffingen. Als alternatief kan de bruto toegevoegde waarde tegen factorkosten worden berekend als de som van het bruto exploitatieoverschot en de personeelskosten. Inkomsten en uitgaven die in de boekhouding van de onderneming als financieel of buitengewoon zijn ingedeeld, blijven voor de toegevoegde waarde buiten beschouwing. Het resultaat van de berekening van de toegevoegde waarde tegen factorkosten is een

¹¹⁶ "Goederen en diensten" omvatten geen personeelskosten.

brutocijfer, aangezien met waardeaanpassingen (zoals afschrijving) geen rekening wordt gehouden¹¹⁷.

362. Voor de toepassing van punt 361 moet worden gebruikgemaakt van het rekenkundig gemiddelde over de drie meest recente jaren waarvoor gegevens over de bruto toegevoegde waarde beschikbaar zijn.

4.11.3.3 Vorm van de staatssteun

363. Lidstaten kunnen de steun toekennen in de vorm van een heffingskorting, als een vast jaarlijks compensatiebedrag (teruggaaf), of als een combinatie van beide¹¹⁸. Indien de steun in de vorm van een heffingskorting wordt uitgekeerd, moet een mechanisme voor monitoring achteraf worden opgezet om ervoor te zorgen dat eventueel te veel betaalde steun vóór 1 juli van het daarop volgende jaar is terugbetaald. Indien de steun wordt toegekend in de vorm van een teruggaaf, moet deze worden berekend op basis van de waargenomen niveaus van elektriciteitsverbruik en, in voorkomend geval, de bruto toegevoegde waarde over de periode waarin de in aanmerking komende heffingen van toepassing waren.

4.11.3.4 Energieaudits en energiebeheersystemen

364. Voor steun die op grond van afdeling 4.11 wordt toegekend, moet de lidstaat zich ertoe verbinden na te gaan of de begunstigde voldoet aan zijn verplichting om een energieaudit uit te voeren in de zin van artikel 8 van Richtlijn 2012/27/EU. Deze kan worden uitgevoerd als een op zichzelf staande energieaudit of binnen het kader van een gecertificeerd energiebeheersysteem of milieubeheersysteem, zoals het milieubeheer- en milieuauditsysteem van de Unie (EMAS)¹¹⁹.
365. De lidstaat moet zich er ook toe verbinden om te monitoren dat begunstigden die op grond van artikel 8, lid 4, van Richtlijn 2012/27/EU een energieaudit moeten uitvoeren, een of meer van de volgende dingen zullen doen:
- (a) de aanbevelingen van het auditverslag uitvoeren, voor zover de terugverdientijd van de desbetreffende investeringen niet meer bedraagt dan drie jaar en de kosten van hun investeringen evenredig zijn;
 - (b) de CO₂-voetafdruk van hun elektriciteitsverbruik verminderen, om ten minste 30 % van hun elektriciteitsverbruik te dekken met koolstofvrije bronnen;

¹¹⁷ Code 12 15 0 in het rechtskader dat is ingesteld bij Verordening (EG, Euratom) nr. 58/97 van de Raad van 20 december 1996 inzake structurele bedrijfsstatistieken (PB L 14 van 17.1.1997, blz. 1).

¹¹⁸ Het gebruik van vaste jaarlijkse compensaties (teruggaaf) biedt het voordeel dat ondernemingen die de steun genieten, te maken krijgen met dezelfde stijging van de marginale kosten van elektriciteit (d.w.z. dezelfde stijging in de elektriciteitskosten voor iedere extra verbruikte MWh), hetgeen potentiële concurrentievervalsingen binnen de sector beperkt.

¹¹⁹ Verordening (EG) nr. 1221/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2009 inzake de vrijwillige deelneming van organisaties aan een communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS), tot intrekking van Verordening (EG) nr. 761/2001 en van de Beschikkingen 2001/681/EG en 2006/193/EG van de Commissie (PB L 342 van 22.12.2009, blz. 1).

- (c) een aanzienlijk deel van ten minste 50 % van het steunbedrag investeren in projecten die leiden tot aanzienlijke reducties van de broeikasgasemissies van de installatie; in voorkomend geval moet de investering leiden tot reducties die ruim onder de benchmark liggen die wordt gebruikt voor de kosteloze toewijzing van emissierechten in het emissiehandelssysteem van de Unie.

4.11.3.5 Overgangsregels

366. De Commissie is van oordeel dat niet-aangemelde steun die wordt toegekend in de vorm van kortingen op elektriciteitsheffingen voor energie-intensieve gebruikers in de periode vóór de bekendmaking van deze richtsnoeren, onder de volgende voorwaarden met de interne markt verenigbaar kan worden verklaard:
- (a) de steun was noodzakelijk voor de ontwikkeling van de door de begunstigden uitgevoerde economische activiteiten, en
 - (b) buitensporige verstoringen van de mededinging zijn vermeden.

4.12 Steun voor de sluiting van kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten

367. De afdelingen 4.12.1 en 4.12.2 stellen de verenigbaarheidsvoorschriften vast die gelden voor de beide soorten maatregelen die lidstaten kunnen nemen ten behoeve van de sluiting van energiecentrales die kolen (zowel steenkool als bruinkool), turf of schalieolie verbranden, en eventueel ook mijnbouwactiviteiten voor deze brandstoffen (hierna tezamen “kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten” genoemd).
368. De beide afdelingen hierna bevatten de criteria die de Commissie zal toepassen bij haar beoordeling van het stimulerende effect, de noodzaak, geschiktheid, evenredigheid van de steun en de effecten op de mededinging en het handelsverkeer. De verenigbaarheidscriteria van hoofdstuk 3 zijn alleen van toepassing voor de criteria waarvoor er in deze beide onderstaande afdelingen geen specifieke voorschriften zijn.

4.12.1 *Steun voor versnelde sluiting*

4.12.1.1 Redenen voor de steun

369. De verschuiving weg van energieproductie op basis van kolen, turf en schalieolie is een van de belangrijkste aanjagers van decarbonisatie in de energiesector in de Unie. Deze verschuiving wordt grotendeels aangejaagd door marktkrachten zoals de effecten van CO₂-prijzen en concurrentie van hernieuwbare energiebronnen met lage marginale kosten.
370. Lidstaten kunnen echter beslissen om deze marktgestuurde transitie te versnellen door energieproductie op basis van deze brandstoffen vanaf een bepaalde datum te verbieden. Dat verbod kan situaties doen ontstaan waarin winstgevende kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten moeten sluiten voordat zij aan het eind van hun economische levensduur zijn gekomen, en kan dus voor winstderving zorgen.

4.12.1.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten

371. Deze afdeling bevat verenigbaarheidsvoorschriften voor maatregelen om de versnelde sluiting van winstgevende kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten te compenseren.
372. Maatregelen die onder deze afdeling vallen, kunnen de ontwikkeling van bepaalde vormen van economische bedrijvigheid of van bepaalde regionale economieën vergemakkelijken. Zo kunnen dergelijke maatregelen ruimte creëren voor de ontwikkeling van andere – waarschijnlijk milieuvriendelijke – activiteiten, om de capaciteitsafbouw voor energieproductie te compenseren die het gevolg is van de versnelde sluiting. Zonder de maatregel zou deze ontwikkeling misschien niet in dezelfde mate plaatsvinden. Bovendien kunnen de voorspelbaarheid en rechtszekerheid die dergelijke maatregelen creëren, helpen om de gecontroleerde sluiting van kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten te vergemakkelijken.

4.12.1.3 Stimulerend effect

373. De maatregel moet aanzetten tot een verandering van de economische gedragingen van de exploitanten, die hun winstgevende kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten vóór het eind van de economische levensduur ervan sluiten. Om te bepalen of dit het geval is, zal de Commissie de effecten van de maatregelen vergelijken met een nulscenario zonder de verplichte sluiting en de daarmee samenhangende compensatie. Het nulscenario moet zijn gebaseerd op aannames die verantwoord zijn in het licht van de voorspelde ontwikkelingen en de projecties van de opbrengsten en kosten van de betrokken installaties tot uiting brengen. De sluiting van de kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten moet plaatsvinden uiterlijk één jaar na de verlening van de compensatie, tenzij een correctiemechanisme voorhanden is om de berekening te actualiseren op basis van de meest recente aannames. In uitzonderlijke omstandigheden kan de lidstaat verantwoorden waarom een langere periode noodzakelijk is, zelfs zonder een correctiemechanisme. De maatregel mag niet leiden tot het omzeilen van de voorschriften die van toepassing zijn op maatregelen ten behoeve van de voorzieningszekerheid.

4.12.1.4 Noodzaak en geschiktheid

374. Compensatie voor dit soort winstderving als gevolg van de versnelde sluiting van winstgevende kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten helpt vaak om juridische geschillen met de exploitanten te vermijden en zorgt voor rechtszekerheid en voorspelbaarheid. Compensatie voor winstderving waartoe een nationale rechter beslist overeenkomstig nationaal recht dat van toepassing is op iedere rechtszoekende in een vergelijkbare situatie, zal, naar haar aard, buiten het toepassingsgebied van het staatssteuntoezicht vallen. Dezelfde regel geldt niet voor compensatie waartoe nationale autoriteiten beslissen of die met de ondernemingen wordt overeengekomen. In dergelijke gevallen kan de Commissie niet uitsluiten dat met deze vormen van compensatie staatssteun gemoeid is, omdat de Commissie zich er niet van kan vergewissen dat de toegekende compensatie gelijk is aan de compensatie die op grond van het nationale recht zou zijn toegekend.

4.12.1.5 Evenredigheid

375. De steun moet in beginsel via een concurrerende biedprocedure worden toegekend op basis van heldere, transparante en niet-discriminerende criteria, overeenkomstig afdeling 3.2.1.3¹²⁰. Dit vereiste geldt niet indien de lidstaat kan aantonen dat een biedprocedure om objectieve redenen waarschijnlijk niet concurrerend zal zijn. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer het aantal potentiële deelnemers beperkt is, mits een en ander niet is toe te schrijven aan discriminerende subsidiabiliteitscriteria.
376. Indien de steun via een concurrerende biedprocedure wordt toegekend, zal de Commissie aannemen dat de steun evenredig is en beperkt tot het noodzakelijke minimum.
377. Bij ontstentenis van een concurrerende biedprocedure zal de Commissie de evenredigheid van geval tot geval beoordelen. In dit verband zal de Commissie in detail de door de lidstaat gehanteerde aannames analyseren om de gedeelde winst en extra kosten als gevolg van de versnelde sluiting te bepalen, door een vergelijking te maken van de verwachte winstgevendheid in het feitelijke scenario en in het nulscenario. Bij extra kosten mag het niet gaan om kosten die ook in het nulscenario zouden zijn ontstaan, zoals ontmantelingskosten. Indien de sluiting van de kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten meer dan één jaar na de verlening van de compensatie plaatsvindt, moet de lidstaat een mechanisme instellen om de berekening te actualiseren op basis van de meest recente aannames, tenzij hij kan aantonen waarom het gebruik van dit soort mechanisme niet gerechtvaardigd is vanwege uitzonderlijke omstandigheden in de betrokken zaak.

4.12.1.6 Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer

378. De lidstaten moeten de verwachte milieuwinst van de maatregel identificeren en kwantificeren, zo mogelijk in termen van subsidie per ton vermeden CO₂-equivalente emissies. Bij het beoordelen van de baten van de maatregel in termen van decarbonisatie zal de Commissie ook rekening houden met de vraag of de maatregel een vrijwillige vernietiging van CO₂-emissierechten op nationaal niveau omvat.
379. Belangrijk hierbij is dat ervoor wordt gezorgd dat de maatregel zodanig is gestructureerd dat de verstoring van de mededinging op de markt tot een minimum wordt beperkt. Indien de steun wordt toegekend via een concurrerende biedprocedure die op niet-discriminerende basis open staat voor alle exploitanten van kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten, zal de Commissie aannemen dat de steun beperkte versturende effecten op de mededinging en het handelsverkeer heeft. Bij ontstentenis van een concurrerende biedprocedure zal de Commissie de effecten van de steun op de mededinging en het handelsverkeer beoordelen op basis van de vormgeving van de maatregel en het effect ervan op de relevante markt.

¹²⁰ Het vereiste van 25 % uit punt 49 van deze richtsnoeren is niet van toepassing op biedprocedures op grond van deze afdeling 4.12.

4.12.2 *Steun voor uitzonderlijke kosten*

4.12.2.1 Redenen voor de steun

380. De sluiting van kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten kan aanzienlijke sociale en milieukosten veroorzaken op het niveau van de energiecentrales en de mijnbouwactiviteiten. Lidstaten kunnen beslissen om dergelijke uitzonderlijke kosten te dekken om de sociale en regionale gevolgen van het sluitingsproces te verzachten.

4.12.2.2 Toepassingsgebied en gesteunde activiteiten

381. Deze afdeling bevat verenigbaarheidsvoorschriften voor maatregelen om uitzonderlijke kosten te dekken die uit de sluiting van niet-concurrerende kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten voortvloeien.
382. Maatregelen die onder deze afdeling vallen, kunnen de sociale, milieu- en veiligheidstransitie van het betrokken gebied vergemakkelijken.
383. Deze afdeling is van toepassing voor zover de maatregel niet valt onder het besluit van de Raad van 10 december 2010 betreffende staatssteun ter bevordering van de sluiting van niet-concurrentiekrachtige kolenmijnen¹²¹.

4.12.2.3 Noodzaak en geschiktheid

384. De Commissie zal steun voor het dekken van uitzonderlijke kosten als noodzakelijk en evenredig beschouwen voor zover deze kan helpen om de sociale en milieueffecten van de sluiting van niet-concurrerende kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten in de betrokken regio en lidstaat te verzachten.

4.12.2.4 Stimulerend effect en evenredigheid

385. Staatssteun voor uitzonderlijke kosten mag alleen worden gebruikt om de kosten te dekken die uit de sluiting van niet-concurrerende kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten voortvloeien.
386. De categorieën in aanmerking komende kosten die worden gedekt, worden omschreven in bijlage II. Kosten die voortvloeien uit niet-inachtneming van milieuvoorschriften en kosten met betrekking tot de huidige productie komen niet in aanmerking.
387. Wat meer bepaald steun om uitzonderlijke milieukosten te dekken betreft, mag dit soort steun alleen worden toegekend wanneer de vervuiler niet kan worden geïdentificeerd of wettelijk niet aansprakelijk kan worden gehouden voor het dekken van die kosten overeenkomstig het beginsel “de vervuiler betaalt”. De vervuiler is de entiteit die volgens het in elke lidstaat geldende recht aansprakelijk is, onverminderd Richtlijn

¹²¹ Besluit 2010/787/EU van de Raad van 10 december 2010 betreffende staatssteun ter bevordering van de sluiting van niet-concurrentiekrachtige steenkoolmijnen (PB L 336 van 21.12.2010, blz. 24).

2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad¹²² of andere desbetreffende Unievoorschriften¹²³.

388. Onverminderd het beginsel “de vervuiler betaalt”, kan aan de entiteit die op grond van de toepasselijke Unievoorschriften en nationale voorschriften aansprakelijk is, alleen staatssteun worden toegekend om uitzonderlijke milieukosten te dekken die verder gaan dan de wettelijke verplichtingen uit hoofde van de toepasselijke Unievoorschriften en nationale voorschriften of op grond van eerdere of contractuele verbintenissen.
389. Indien de volgens het toepasselijke recht aansprakelijke persoon niet kan worden geïdentificeerd of niet kan worden verplicht de kosten te dragen, kan staatssteun worden toegekend om alle uitzonderlijke milieukosten te dekken. De lidstaat moet aantonen dat alle redelijke inspanningen zijn geleverd om de aansprakelijke entiteit te identificeren. Indien de persoon die de verontreiniging of andere milieuschade heeft veroorzaakt, kan worden geïdentificeerd, moet de lidstaat aantonen dat alle juridische stappen zijn gezet om de vervuiler de kosten te doen dragen, met inbegrip van gerechtelijke stappen. De Commissie kan oordelen dat een onderneming niet kan worden gedwongen de kosten te dragen van de sanering van de verontreiniging die de onderneming heeft veroorzaakt indien zij rehtens niet meer bestaat en geen andere onderneming als haar rechtsopvolger kan worden aangemerkt, en indien er geen of onvoldoende zekerheden zijn om de saneringskosten te dekken.
390. Het steunbedrag moet beperkt zijn tot het dekken van uitzonderlijke kosten van de begunstigde en mag niet meer bedragen dan de daadwerkelijk gemaakte kosten. De Commissie zal van lidstaten verlangen dat zij voor elk van de in aanmerking komende kostencategorieën, zoals nader aangegeven in bijlage II, duidelijk en afzonderlijk het steunbedrag vermelden. Indien de lidstaat dergelijke kosten dekt op basis van ramingen voordat deze daadwerkelijk door de begunstigde zijn gemaakt, moet hij een controle achteraf uitvoeren van de gemaakte kosten op basis van gedetailleerde staten die de begunstigde bij de toekennende autoriteit indient, met inbegrip van facturen of bonnen die de gemaakte uitzonderlijke kosten staven, en de toegekende bedragen dienovereenkomstig corrigeren.

4.12.2.5 Vermijden van ongewenste negatieve effecten op de mededinging en het handelsverkeer

391. Op voorwaarde dat de steun beperkt blijft tot het dekken van uitzonderlijke kosten die de begunstigde moet maken, is de Commissie van oordeel dat hij beperkte versturende effecten op de mededinging en het handelsverkeer heeft.
392. De ontvangen steun moet in de winst-en-verliesrekening van de begunstigde als een van de omzet onderscheiden inkomstenpost worden opgevoerd. Indien de begunstigde na de

¹²² Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 april 2004 betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade (PB L 143 van 30.4.2004, blz. 56).

¹²³ Zie de mededeling van de Commissie “Richtsnoeren voor een gemeenschappelijke invulling van het begrip “milieuschade” zoals gedefinieerd in artikel 2 van Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade (PB C 118 van 7.4.2021, blz. 1).

sluiting van de betrokken kolen-, turf- en schalieolieactiviteiten blijft handelen of actief blijft, moet hij voor die activiteiten een precieze en gescheiden boekhouding voeren. De toegekende steun moet zodanig worden beheerd dat er geen mogelijkheid bestaat dat hij wordt overgeheveld naar andere economische activiteiten van dezelfde onderneming.

4.13 Steun voor studies of consultancydiensten inzake milieubescherming en energietheema's

4.13.1 Toepassingsgebied en gesteunde activiteit

393. Deze afdeling is van toepassing op steun voor studies of consultancydiensten die rechtstreeks verband houden met projecten of activiteiten die onder deze richtsnoeren vallen. Steun kan worden toegekend ongeacht of de studie of de consultancydienst wordt gevolgd door een investering die onder deze richtsnoeren valt.

4.13.2 Stimulerend effect

394. De in punt 395 uiteengezette voorwaarde is van toepassing naast de voorwaarden uit afdeling 3.1.2.

395. Steun ten behoeve van energieaudits die door Richtlijn 2012/27/EU worden opgelegd, kan alleen worden geacht een stimulerend effect te hebben voor zover de energieaudit wordt uitgevoerd naast de op grond van die richtlijn verplichte energieaudit. Indien de energieaudit echter wordt uitgevoerd naast de op grond van die richtlijn verplichte energieaudit, kan steun voor de aanvullende energieaudit worden geacht een stimulerend effect te hebben.

4.13.3 Evenredigheid

396. De in aanmerking komende kosten zijn de kosten van de studie of de consultancydiensten met betrekking tot die projecten of activiteiten die onder deze richtsnoeren vallen. Indien slechts een deel van de studie of de consultancydienst betrekking heeft op investeringen die onder deze richtsnoeren vallen, zijn de in aanmerking komende kosten de kosten van de delen van de studie of de consultancydienst die met die investeringen verband houden.

397. De steunintensiteit mag ten hoogste 60 % van de in aanmerking komende kosten bedragen.

398. De steunintensiteit kan met 20 procentpunten worden verhoogd bij studies of consultancydiensten voor rekening van kleine ondernemingen en met 10 procentpunten bij studies of consultancydiensten voor rekening van middelgrote ondernemingen.

5. EVALUATIE

399. Als verdere garantie dat de verstoringen van de mededinging en het handelsverkeer beperkt blijven, kan de Commissie eisen dat voor aan te melden steunregelingen een evaluatie achteraf wordt uitgevoerd. Evaluaties moeten worden uitgevoerd voor regelingen die potentieel bijzonder verstoringend zijn voor de mededinging en het handelsverkeer, d.w.z. regelingen die het risico kunnen inhouden dat zij de

mededinging aanzienlijk beperken of verstoren indien de uitvoering daarvan niet tijdig wordt geëvalueerd.

400. Een evaluatie achteraf zal vereist zijn voor regelingen waarvoor omvangrijke steunmiddelen zijn uitgetrokken of die nieuwe kenmerken bevatten, of wanneer aanzienlijke veranderingen van de markt, de technologie of de regelgeving te verwachten vallen. Hoe dan ook zal een evaluatie achteraf vereist zijn voor regelingen waarvan het jaarlijkse staatssteunbudget of de geboekte uitgaven meer dan 150 miljoen EUR in een jaar bedragen of meer dan 750 miljoen EUR over de totale looptijd van de regelingen. De totale looptijd van de regelingen is de gecombineerde looptijd van de regeling en alle voorgaande regelingen die een soortgelijk doel en geografisch gebied bestrijken, te rekenen vanaf 1 januari 2022. Gezien de doelstellingen van de evaluatie en om geen onevenredige lasten aan lidstaten en aan kleinere steunvoornemens op te leggen, geldt de verplichting van een evaluatie achteraf alleen voor steunregelingen waarvan de totale looptijd meer dan drie jaar bedraagt, te rekenen vanaf 1 januari 2022.
401. Gezien de doelstellingen van deze evaluatie en om geen onevenredige lasten aan lidstaten en aan kleinere steunmaatregelen op te leggen, zal de verplichting dat aan te melden steunregelingen aan een evaluatie achteraf worden onderworpen, uitsluitend gelden voor steunregelingen waarvoor omvangrijke budgetten zijn uitgetrokken of die nieuwe kenmerken bevatten, of wanneer aanzienlijke veranderingen van de markt, de technologie of de regelgeving te verwachten vallen.
402. Van de vereiste evaluatie achteraf kan ontheffing worden verleend voor steunregelingen die een onmiddellijke opvolger zijn van regelingen met een soortgelijk doel en geografisch gebied die aan een evaluatie zijn onderworpen, waarvoor een eindevaluatieverslag is opgesteld overeenkomstig het door de Commissie goedgekeurde evaluatieontwerp en die geen negatieve bevindingen hebben opgeleverd. Regelingen waarvan het eindevaluatieverslag niet in overeenstemming is met het goedgekeurde evaluatieontwerp, moeten per direct worden opgeschort.
403. De evaluatie moet dienen om na te gaan of de aannames en voorwaarden die aan de verenigbaarheid van de regeling ten grondslag liggen, zijn verwezenlijkt, en met name of de steunmaatregel in het licht van de algemene en de specifieke doelstellingen ervan noodzakelijk en doeltreffend is gebleken, en moet indicaties opleveren over de gevolgen van de regeling voor de mededinging en het handelsverkeer.
404. De lidstaat moet als volgt een concept-evaluatieontwerp aanmelden, dat integrerend deel zal uitmaken van de beoordeling door de Commissie van de regeling:
 - (a) samen met de steunregeling indien het staatssteunbudget ervan meer bedraagt dan 150 miljoen EUR in een bepaald jaar of meer dan 750 miljoen EUR over de totale looptijd ervan; en
 - (b) uiterlijk 30 werkdagen na een aanzienlijke wijziging die het budget van de regeling heeft verhoogd tot meer dan 150 miljoen EUR in een bepaald jaar of tot meer dan 750 miljoen EUR over de totale looptijd van de regeling;
 - (c) uiterlijk 30 werkdagen na de vastlegging in de officiële boekhouding van meer dan 150 miljoen EUR uitgaven in het voorafgaande jaar.

405. Het concept-evaluatieontwerp moet in overeenstemming zijn met de door de Commissie verstrekte gemeenschappelijke methodologische beginselen¹²⁴. Het door de Commissie goedgekeurde evaluatieontwerp moet worden openbaargemaakt.
406. De evaluatie achteraf moet op basis van het evaluatieontwerp worden uitgevoerd door een van de steuntoekennende autoriteit onafhankelijke deskundige. Elke evaluatie moet ten minste één tussentijds en één eindevaluatieverslag omvatten. Beide verslagen moeten worden openbaargemaakt.
407. In het geval van steunregelingen die alleen wegens hun grote budget zijn uitgesloten van het toepassingsgebied van een groepsvrijstellingsverordening, zal de Commissie de verenigbaarheid daarvan uitsluitend op basis van het evaluatieontwerp beoordelen.
408. Het eindevaluatieverslag moet tijdig bij de Commissie worden ingediend zodat zij de eventuele verlenging van de steunregeling kan beoordelen, en uiterlijk negen maanden voordat de regeling afloopt. Die termijn kan worden ingekrompen voor regelingen waarbij de evaluatieverplichting in de twee laatste jaren van uitvoering wordt geactiveerd. De mate van diepgang en de methode waarmee deze evaluatie moet plaatsvinden, zullen worden bepaald in het besluit waarmee de steunregeling wordt goedgekeurd. Bij latere steunmaatregelen met een soortgelijke doelstelling moet worden beschreven hoe met de uitkomsten van de evaluatie rekening is gehouden.

6. RAPPORTAGE EN MONITORING

409. Overeenkomstig de Verordeningen (EU) 2015/1589 en (EG) nr. 794/2004 moeten lidstaten jaarlijks verslagen indienen bij de Commissie.
410. Lidstaten moeten voor alle steunmaatregelen gedetailleerde dossiers bijhouden. Die dossiers moeten alle informatie bevatten die noodzakelijk is om te bepalen of de voorwaarden met betrekking tot de in aanmerking komende kosten en de maximaal toegestane steunintensiteit zijn vervuld. Die dossiers moeten worden bijgehouden gedurende tien jaar vanaf het tijdstip waarop de steun werd verleend, en moeten de Commissie op haar verzoek worden verschaft.

7. TOEPASSELIJKHEID

411. De Commissie zal deze richtsnoeren toepassen met ingang van 1 januari 2022.
412. Deze richtsnoeren vervangen de richtsnoeren staatssteun ten behoeve van milieubescherming en energie 2014-2020¹²⁵.
413. De Commissie zal deze richtsnoeren toepassen bij de beoordeling van de verenigbaarheid van alle aangemelde steunmaatregelen waarover zij zich na 1 januari 2022 moet uitspreken. Onrechtmatige steun zal worden beoordeeld volgens de op het tijdstip van de steunverlening toepasselijke regels.

¹²⁴ Werkdocument van de diensten van de Commissie “Gemeenschappelijke methodiek voor de evaluatie van staatssteun”, SWD(2014) 179 final van 28.5.2014.

¹²⁵ Mededeling van de Commissie – Richtsnoeren staatssteun ten behoeve van milieubescherming en energie 2014-2020 (PB C 200 van 28.6.2014, blz. 1).

414. De Commissie stelt lidstaten de volgende dienstige maatregelen voor op grond van artikel 108, lid 1, van het Verdrag:

- (a) lidstaten moeten, waar nodig, hun bestaande steunregelingen ten behoeve van milieubescherming en energie tegen uiterlijk 31 december 2023 wijzigen om die met deze richtsnoeren in overeenstemming te brengen;
- (b) lidstaten moeten binnen twee maanden na de datum van bekendmaking van deze richtsnoeren in het *Publicatieblad van de Europese Unie* hun uitdrukkelijke en onvoorwaardelijke instemming met de in punt 414, (a), voorgestelde dienstige maatregelen meedelen. Zonder een antwoord van de betrokken lidstaat zal de Commissie aannemen dat deze niet met de voorgestelde maatregelen instemt.

8. HERZIENING

415. De Commissie kan te allen tijde besluiten deze richtsnoeren te herzien of te wijzigen indien zulks noodzakelijk mocht zijn om met het mededingingsbeleid verband houdende redenen of om rekening te houden met andere takken van Uniebeleid en met internationale verplichtingen, of om iedere andere gerechtvaardigde reden.